

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

KÉZIKÖNYV A 6. CIKKRŐL

A TISZTESSÉGES ELJÁRÁSHOZ VALÓ JOG
(polgári jogi ág)

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Kérjük, hogy azon kiadók és szervezetek, amelyek reprodukálni kívánják ezt a jelentést (vagy fordítását) nyomtatott vagy online formában, írjanak a publishing@echr.coe.int-mail címre további instrukciókért.

© Európa Tanács/Emberi Jogok Európai Bírósága, 2013

Ez a Kézikönyv elérhető letöltés céljából itt: www.echr.coe.int (Case-law – Case-law analysis – Case-law guides)

Ezt a Kézikönyvet a Kutatási Részleg készítette, tartalma nem köti a Bíróságot. A szöveget 2013 elején véglegesítették. A joggyakorlat-hivatkozásokat 2013. május 1-jén frissítették. A jelen fordítás helyességéért a fordító kizárólagosan felelős.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	4
I. HATÁLY: „A POLGÁRI JOGOK ÉS KÖTELEZETTSÉGEK”	5
1. A 6. cikk 1. bekezdése alkalmazhatóságának általános követelményei	5
(a) A „JOGVITA” FOGALMA	5
(b) „ÁLLÍTHATÓ” JOG LÉTEZÉSE A NEMZETI JOGBAN	6
(c) A JOG „POLGÁRI” JELLEGE	8
(d) MAGÁNJOGOK: A PÉNZÜGYI DIMENZIÓ	8
2. Kiterjesztés másfajta jogvitákra	9
3. A 6. cikk alkalmazhatósága a fő eljárástól eltérő eljárásokra	10
4. Kizárt tárgykörök	11
II. BÍRÓSÁGHOZ VALÓ JOG	13
1. Jog és hozzáférés a bírósághoz	13
(a) GYAKORLATI ÉS HATÉKONY JOG	13
(b) KORLÁTOZÁSOK	15
2. Jogról való lemondás	17
(a) ALAPELV	17
(b) FELTÉTELEK	17
3. Jogi segítségnyújtás	18
(a) A JOGI SEGÍTSÉGNYÚJTÁS ENGEDÉLYEZÉSE	18
(b) A MEGADOTT JOGI SEGÍTSÉG HATÉKONYSÁGA	19
III. INTÉZMÉNYI KÖVETELMÉNYEK	19
1. A „bíróság” fogalma.....	19
(a) ÖNÁLLÓ FOGALOM	19
(b) IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI SZINT	20
(c) TELJES HATÁSKÖRREL RENDELKEZŐ BÍRÓSÁG ÁLTALI FELÜLVIZSGÁLAT	21
(d) AZ ÍTÉLETEK VÉGREHAJTÁSA	24
2. Törvény által létrehozottság	26
3. Függetlenség és pártatlanság.....	27
(a) ÁLTALÁNOS MEGFONTOLÁSOK	27
(b) FÜGGETLEN BÍRÓSÁG	28
(c) PÁRTATLAN BÍRÓSÁG	30
IV. eljárási követelmények	34
1. Tisztességesség	34
(a) ÁLTALÁNOS ELVEK	34
(b) A JOG TERJEDELME	35
(c) NEGYEDFOK	40
(d) KONTRADIKTÓRIUS ELJÁRÁS	43
(e) FEGYVEREGYENLŐSÉG	45
(f) A BIZONYÍTÉKOK KEZELÉSE	46
(g) A BÍRÓSÁGI DÖNTÉSEK INDOKOLÁSA	48
2. Nyilvános tárgyalás.....	49
(a) TÁRGYALÁS	49
(b) ÍTÉLETHIRDETÉS	52
3. Az eljárás hossza	54
(a) AZ ELJÁRÁS HOSSZÁNAK MEGÁLLAPÍTÁSA	54
(b) AZ ÉSSZERŰ IDŐ KÖVETELMÉNYÉNEK ÉRTÉKELÉSE	55
ÍTÉLETEK ÉS HATÁROZATOK JEGYZÉKE	60

BEVEZETŐ

6. cikk 1. bekezdés – A tisztességes eljáráshoz való jog:

„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában. Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe való belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.”

1. Ennek a kézikönyvnek az a célja, hogy útmutatást nyújtson gyakorló jogászok számára a strasbourgi Bíróságnak a kezdetektől napjainkig meghozott legfontosabb döntéseivel kapcsolatban.¹ Ezért bemutatja a Bíróság esetjogában kidolgozott leglényegesebb alapelveket, a releváns precedensekkel együtt. Az idézett esetjogot szelektíven mutatja be, a legfontosabb, legfrissebb és vezető ítéletekre és határozatokra összpontosítva.²

2. A Bíróság ítéletei nemcsak azt a célt szolgálják, hogy eldöntsék a Bíróság elé került ügyeket, hanem általánosabban azt is, hogy kibontsák, védjék és fejlesszék az Egyezmény intézményeit, hozzájárulva ezzel az aláírók Részes Államként tett kötelezettségvállalásainak ellenőrzéséhez (*Írország kontra Egyesült Királyság* § 154). Az Egyezmény rendszerének küldetése ezért az, hogy a közérdek alapján a közjó érdekében döntsön el ügyeket, ezáltal növelve az emberi jogok védelmének általános szintjét és fejlesztve az emberi jogi joggyakorlatot az Egyezményben Részes Államok közösségében (*Konstantin Markin kontra Oroszország* [GC], § 89).

¹ Az esetjogi hivatkozások 2013. május 1-jéig bezárólag kerültek frissítésre.

² Az ítéletek és határozatok hyperlinkjei az angol vagy francia nyelvű (a Bíróság két hivatalos nyelve) eredeti szövegre mutatnak. Az olvasó tanulmányozhatja a Bíróság esetjogát tartalmazó [HUDOC](#) adatbázist, amely hozzáférést biztosít az ítéletekhez és határozatokhoz angolul és/vagy franciául és [fordításokhoz körülbelül húsz másik nyelven](#).

I. HATÁLY: „A POLGÁRI JOGOK ÉS KÖTELEZETTSÉGEK”³ FOGALMA

6. cikk 1. bekezdés

“Mindenkinek joga van arra, hogy ...bírótsághozzon határozatot polgári jogai és kötelezettségei tárgyában”

1. A 6. cikk 1. bekezdése alkalmazhatóságának általános követelményei

3. A „polgári jogok és kötelezettségek” fogalma nem értelmezhető pusztán a peres állam nemzeti jogára való utalással; az Egyezményből fakadó „önálló” jelentése van. Az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdése alkalmazandó tekintet nélkül a felek jogállására, továbbá a „jogvitát” szabályozó jogalkotás és az annak eldöntésére hatáskörrel rendelkező hatóság jellegére (*Georgiadis kontra Görögország*, § 34).

4. Mindazonáltal az az elv, hogy az Egyezményben található önálló fogalmat az aktuális helyzet körülményei fényében kell értelmezni, nem adja meg a jogot a Bíróságnak, hogy a 6. cikk 1. bekezdését úgy értelmezze, mintha a „polgári” jelző (azzal a korlátozással, amit e kifejezés szükségszerűen jelent azon a „jogok és kötelezettségek” kategóriájára nézve, amelyekre a cikk vonatkozik) nem lenne benne a szövegben (*Ferrazzini kontra Olaszország* [GC], § 30).

5. A 6. cikk 1. bekezdésének alkalmazhatósága polgári ügyekben elsősorban egy „jogvita” lététől függ. Másodsorban a jogvitának olyan „jogokra és kötelezettségekre” kell vonatkoznia, amelyekkel kapcsolatban nem nyilvánvalóan megalapozatlan az az állítás, hogy a nemzeti jog elismeri a létüket. Végül pedig ezeknek a „jogoknak és kötelezettségeknek”, „polgári” jogoknak kell lenniük az Egyezmény szerinti értelemben, jóllehet a 6. cikk maga nem csatol semmilyen speciális tartalmat ehhez a fogalomhoz a Résztes Államok jogrendszerében (*James és mások kontra Egyesült Királyság*, § 81).

(a) A „JOGVITA” FOGALMA

6. A „jogvita” kifejezésnek (franciául „*contestation*”) nem formális, hanem érdemi jelentést kell tulajdonítani (*Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium*, § 45). A felszín és a használt nyelvezet mögé tekintve, a kérdést a valós helyzet alapján kell megítélni a konkrét ügy körülményeinek figyelembe vételével (*Gorou kontra Görögország (no. 2)* [GC], § 29; és *Boulois kontra Luxemburg* [GC], § 92). A 6. cikk nem alkalmazható nem kontradiktórius, illetve egyoldalú eljárásokra, amelyek nem érintenek ellenérdekű felet és amelyek csak akkor indíthatók meg, amikor nincs vita a jogok tekintetében (*Alaverdyan kontra Örményország*, (dec.), § 35).

7. A „jogvitának” valódinak és komolynak kell lennie (*Sporrong és Lönnroth kontra Svédország*, § 81). Ez kizárja például polgári eljárás kezdeményezését börtönhatóságok ellen pusztán azon az alapon, hogy a börtönben vannak HIV fertőzött fogvatartottak (*Skorobogatykh kontra Oroszország* (dec.)). A Bíróság például kimondta, hogy a „jogvita” valódi egy olyan ügyben, ahol az ügyésztől azt kérelmezték, hogy nyújtson be jogkérdésre vonatkozó fellebbezést, minthogy ez lényeges részét képezte annak az eljárásnak, amelyhez a kérelmező magánfélként csatlakozott abból a célból, hogy kártérítési igényt érvényesítsen (*Gorou kontra Görögország (no. 2)* [GC], § 35).

³ Ez egy frissített verziója az Elfogadhatósági Kézikönyv vonatkozó részének.

8. A jogvita nemcsak egy jog tényleges meglétére vonatkozhat, hanem annak hatályára, valamint arra is, hogy miként gyakorolják (*Bentham kontra Hollandia* § 32). A jogvita ténykérdésekre is irányulhat.

9. Az eljárás kimenetelének közvetlenül döntőnek kell lennie a kérdéses jogra nézve (például: *Ulyanov kontra Ukrajna* (dec.)). Következésképpen távoli összefüggések vagy következmények nem elegendőek ahhoz, hogy a 6. cikk 1. bekezdése alkalmazható legyen (*Boulois kontra Luxemburg* [GC], § 90). A Bíróság például úgy találta, hogy egy atomerőmű működési engedélyének meghosszabbítását kifogásoló eljárás nem esik a 6. cikk 1. bekezdésének hatálya alá, mert a kapcsolat a meghosszabbító döntés és az élet védelméhez, testi integritáshoz és tulajdonhoz való jog között „*túl gyenge és távoli*” volt, és a kérelmezők nem tudták bizonyítani, hogy személyes és – mindenekelőtt – azonnali veszélynek voltak kitéve (*Balmer-Schafroth és mások kontra Svájc*, § 40; *Athanassoglou és mások kontra Svájc* [GC], §§ 46-55); lásd, legújabban: *Sdruzeni Jihoceske Matky kontra Cseh Köztársaság* (dec.); egy gyár mérsékelt zajkibocsátásával kapcsolatban lásd: *Zapletal kontra Csehország* (dec.); egy bányahulladék-kezelési telep feltételezett környezeti hatásával kapcsolatban lásd: *Ivan Atanasov kontra Bulgária*, §§ 90-95. Két köztisztviselő által kezdeményezett eljárás, amely egy kollégájuk kinevezését támadta, ugyancsak legfeljebb távoli hatással lehetett az ő polgári jogaikra (különösen az ő saját kinevezésükre, lásd: *Revel és Mora kontra Franciaország* (dec.)).

10. Ezzel ellentétben a Bíróság alkalmazhatónak találta a 6. cikk 1. bekezdését egy gát építésével kapcsolatos ügyben, amely előnthez vezetett volna a kérelmezők faluját (*Gorraiz Lizarraga és mások kontra Spanyolország*, § 46) és egy olyan ügyben, amely egy cianidos lúgzási eljárást használó aranybánya működési engedélyével volt kapcsolatos (*Taşkın és mások kontra Törökország*, § 133; lásd továbbá *Zander kontra Svédország*, §§ 24-25). Egy helyi környezetvédő szervezet által egy terv-engedélyezés ellen benyújtott bírósági felülvizsgálattal kapcsolatos újabb keletű ügyben a Bíróság úgy találta, hogy elégséges kapcsolat volt a jogvita és a jogi személy által érvényesíteni kívánt jog között, különös tekintettel a szervezet státuszára és alapítóira, valamint arra a tényre, hogy az elérni kívánt cél térben és lényegét tekintve korlátozott volt (*L'Erablière A.S.B.L. kontra Belgium*, §§ 28-30). Egy személy cselekvőképességének visszaállítására irányuló eljárás közvetlenül döntőnek minősül a polgári jogai és kötelezettségei tekintetében (*Stanev kontra Bulgária*[GC], § 233).

(b) „ÁLLÍTHATÓ” JOG LÉTEZÉSE A NEMZETI JOGBAN

11. Követelmény, hogy a kérelmező olyan jogot kívánjon érvényesíteni nem nyilvánvalóan megalapozatlan érvek alapján, amelyet a nemzeti jog elismer (*Masson és Van Zon kontra Hollandia*, § 48; *Gutfreund kontra Franciaország*, § 41; és *Boulois kontra Luxemburg* [GC], §§ 90-94). (Az angol „arguable” fogalom azt fejezi ki, hogy az adott igény, jog érvényesítése, létezésének állítása, nem nyilvánvalóan megalapozatlan, tehát alkalmas arra, hogy jogvita tárgyát képezze és a hatóságok érdemben vizsgálják. A továbbiakban a fogalomra az „állítható” kifejezést használjuk – a ford.) A 6. cikk nem állít speciális tartalmi követelményeket a „jogra” nézve a Részleges Államok jogrendszere számára, és elvileg a Bíróságnak a nemzeti jog alapján kell eldöntenie, hogy a jog létezik-e. Az, hogy az eljáró hatóságok diszkréciót élveztek-e annak eldöntésekor, hogy megteszik-e a kérelmező által igényelt lépést, figyelembe veendő vagy éppen döntő is lehet. Mindazonáltal a pusztán tény, hogy egy jogszabály szövege megenged bizonyos diszkréciót, önmagában még nem zárja ki a jog létezését. Egyéb, a Bíróság által figyelembe vehető kritérium lehet, hogy hasonló körülmények között a nemzeti bíróságok korábban már elismerték az állított jogot, vagy az a tény is, hogy érdemben vizsgálták a kérelmező igényét (*Boulois kontra Luxemburg* [GC], §§ 91-101).

12. A Bíróság dönthet úgy, hogy az olyan jogok, mint az élethez, egészséghez, egészséges környezethez vagy a tulajdon tisztelben tartásához való jog, elismertek a nemzeti jogban (*Athanassoglou és mások kontra Svájc* [GC], § 44).

13. A kérdéses jognak kell, hogy legyen jogi alapja a nemzeti jogban (*Szüics kontra Ausztria*, § 33).

14. Mindazonáltal szükséges rámutatni: az, hogy egy személynek van-e peresíthető követelése a hazai jog alapján, nem pusztán a nemzeti jogban meghatározott polgári jog tartalmától, de eljárásjogi akadályok lététől is függhet, amelyek gátolják vagy korlátozzák egy esetleges kérelem bírósághoz való eljuttatását. A 6. cikk 1 bekezdése alkalmazható lehet az ilyen ügyekben (*Al-Adsani kontra Egyesült Királyság* [GC], §§ 47; *McElhinney kontra Írország* [GC], § 25). Elvileg ugyanakkor ez a megközelítés nem alkalmazható egy, a nemzeti jogban létező jog anyagi jogi korlátaira (*Roche kontra Egyesült Királyság* [GC], § 119). Az Egyezmény intézményei ugyanis nem hozhatnak létre a 6. cikk 1. bekezdésének értelmezésén keresztül egy olyan szubsztantív polgári jogot, amelynek nincs jogalapja az érintett állam jogában (*ibid.*, § 117).

15. Annak eldöntésekor, hogy van-e polgári „jog” és hogy egy korlátozás anyagi jogi vagy eljárási jogi jellegű-e, elsőként a nemzeti jog releváns rendelkezéseire kell tekintettel lenni és arra, hogy a nemzeti bíróságok hogyan értelmezik őket (*Masson és Van Zon kontra Hollandia*, § 49). A felszín mögé kell nézni, megvizsgálni, hogy a nemzeti jog miként értékeli az érintett korlátozást, és a realitásokra kell koncentrálni (*Van Droogenbroeck kontra Belgium*, § 38). Végezetül, egy jogerős bírósági döntés nem fosztja meg szükségképpen visszamenőleg a kérelmező panaszát az állíthatóságtól (azaz nem teszi visszamenőleg nyilvánvalóan megalapozatlanná) (*Le Calvez kontra Franciaország*, § 56). Például a külpolitikai aktusok (Szerbia elleni NATO légitámadások) bírói felülvizsgálatának korlátozottsága nem teszi visszamenőlegesen állíthatatlanná a kérelmező panaszát, minthogy a nemzeti bíróságok első alkalommal foglalkoztak a kérdéssel (*Markovic és mások kontra Olaszország* [GC], §§ 100-02).

16. Az anyagi jogi és eljárási korlátozások közötti különbségtételt a fenti kritériumok tükrében alkalmazva, a Bíróság például a 6. cikk 1 bekezdése alá tartozónak ismerte el a rendőrségi mulasztások miatti polgári kereseteket (*Osman kontra Egyesült Királyság*), vagy a helyi hatóságok mulasztásai miatti kereseteket (*Z és mások kontra Egyesült Királyság* [GC]), és megvizsgálta, hogy bizonyos korlátozások (mentesség a vádemelés alól, vagy a felelősségre vonhatóság hiánya) arányosnak tekinthetők-e a 6. cikk 1. bekezdése szempontjából. Másfelől a Bíróság úgy vélte, hogy a Korona polgári jogi mentessége a fegyveres erők tagjaival szemben anyagi jogi korlátozásnak minősül, így a nemzeti jog e tekintetben nem ismer el az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdése szerinti „jogot” (*Roche kontra Egyesült Királyság* [GC], § 124; lásd továbbá *Hotter kontra Ausztria* (dec.), és *Andronikashvili kontra Grúzia* (dec.)).

17. A Bíróság azt is elfogadta, hogy egyes szervezeteket megillet a 6. cikk 1 bekezdése szerinti védelem, ha tagjaik speciális jogai és érdekei érvényesítése céljából lépnek fel (*Gorraiz Lizarraga és mások kontra Spanyolország*, § 45), vagy éppen olyan speciális jogokért, amelyekre jogi személyeként nekik van igényük (mint például a jog a „közérdekű” adatokhoz, vagy hogy részt vehessenek a környezettel kapcsolatos döntésekben (*Collectif national d’information et d’opposition à l’usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox kontra Franciaország* (dec.)), vagy amikor a szervezet keresete nem tekinthető *actio popularis*nak (*L’Erablière A.S.B.L. kontra Belgium*)).

18. Ahol a jogalkotó feltételeket támaszt egy bizonyos szakmába vagy hivatásrendbe való bekerüléshez, az ezeknek megfelelő jelentkezőnek joga van, hogy felvételt nyerjen az adott szakmába, vagy hivatásrendbe (*De Moor kontra Belgium*, § 43). Ha például egy kérelmező azon állítása, hogy megfelel az orvosi regisztráció követelményeinek, nem nyilvánvalóan

alaptalan, a 6. cikk alkalmazandó az esetre (*Chevol kontra Franciaország*, § 55; ellentétesen lásd: *Bouilloc kontra Franciaország* (dec.)). Mindazon esetekben, amikor egy polgári joggal kapcsolatos eljárás jogszerűsége bírósági úton kétségbe vonható, mely lehetőséggel a kérelmező élt is, arra a következtetésre kell jutni, hogy létezett egy „polgári jogokkal” kapcsolatos „jogvita” még akkor is, ha ezen eljárások végkövetkeztetése szerint a kérelmező nem teljesítette a jogi követelményeket (külföldön megkezdett orvosi praxis folytatásához való jog, lásd: *Kök kontra Törökország*, § 37).

(c) A JOG, „POLGÁRI” JELLEGE

19. Azt, hogy az Egyezmény fényében egy jog polgárinak tekinthető-e vagy sem, az érintett állam nemzeti joga szerinti anyagi jogi tartalmára és hatására való utalással kell meghatározni – nem pedig a jogi definíciójára tekintettel. Ellenőrzési funkciójának gyakorolása során a Bíróságnak szintén tekintetbe kell vennie az Egyezmény tárgyát és célját és más Részes Államok nemzeti jogrendszerit is (*König kontra Németország* § 89).

20. Főszabályként nem vitatható a Bíróság előtt a 6. cikk 1. bekezdésének alkalmazhatósága magánszemélyek olyan jogvitáira, amelyeket a nemzeti jog polgáriként definiál (a bírói elválasztásra lásd: *Airey kontra Írország*, § 21).

(d) MAGÁNJOGOK: A PÉNZÜGYI DIMENZIÓ

21. A Bíróság a 6. cikk 1. bekezdése alá tartozónak tekinti az olyan eljárásokat, amelyek a nemzeti jog szerint a „közjog” részét képezik, de amelyek eredménye döntő a magánjogokra és kötelezettségekre. Ilyen eljárások lehetnek többek között egy földeladási engedéllyel (*Ringeisen kontra Ausztria*, § 94), magánklinika működtetésére vonatkozó engedéllyel (*König kontra Németország*, §§ 94-95), építési engedéllyel (lásd többek között: *Sporrong és Lönnroth kontra Svédország*, § 79), egy vallási célú épület tulajdon- és használati jogával (*Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish kontra Románia*, § 65), egy hivatás üzésére vonatkozó követelményekkel összefüggő közigazgatási engedéllyel (*Bentham kontra Hollandia*, § 36), alkoholtartalmú italok árusítására vonatkozó engedéllyel (*Tre Traktörer Aktiebolag kontra Svédország*, § 43) kapcsolatos eljárások, vagy egy munkaviszonnyal összefüggő megbetegedés vagy baleset miatt fizetendő kártérítéssel kapcsolatos jogvita (*Chaudet kontra Franciaország*, § 30).

22. Hasonló alapon a 6. cikk alkalmazandó a szakmai szervezetek előtt folyó fegyelmi eljárásokra, ahol a szakma gyakorolhatósága a tét (*Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium; Philis kontra Görögország (No. 2)*, § 45), az állam elleni mulasztási keresetre (*X. kontra Franciaország*), egy, a kérelmező jogait sértő közigazgatási döntés megsemmisítése iránti keresetre (*De Geouffre de la Pradelle kontra Franciaország*), a kérelmező vizén való horgászati tilalommal kapcsolatos közigazgatási eljárásra (*Alatulkkila és mások kontra Finnország*, § 49) és egy tender megnyerésére, amelyben valamely polgári jog – mint pl. a vallási meggyőződés vagy politikai vélemény alapján való diszkriminációtól való mentesség közbeszerzési szerződések megkötése során – forog kockán (*Tinnelly & Sons Ltd és mások és McElduff és mások kontra Egyesült Királyság* § 61; ellentétesen: *I.T.C. Ltd kontra Málta* (dec.)).

23. A 6. cikk 1. bekezdése alkalmazandó a büntetőügyekben érvényesített polgári jogi igényekre (*Perez kontra Franciaország* [GC], §§ 70-71), kivéve, ha a polgári keresetet kizárólag magánbosszúként vagy büntető célzattal indították (*Sigalas kontra Görögország*, § 29; *Mihova kontra Olaszország* (dec.)). Az Egyezmény nem biztosít jogot arra, hogy harmadik személyek ellen nyomozás folyjék, vagy őket megbüntessék valamely bűncselekmény elkövetéséért. Ahhoz, hogy az Egyezmény hatálya alá essen, az ilyen jognak elválaszthatatlannak kell lennie az áldozat azon jogától, hogy polgári jogi igénnyel élhessen a

nemzeti jogrend alapján, még akkor is, ha ez csak szimbolikus kártérítésre vagy olyan polgári jog védelmére irányul, mint a „jóhírnév” (*Perez kontra Franciaország* [GC], § 70; lásd továbbá, a szimbolikus jóvátétel tekintetében: *Gorou kontra Görögország (no. 2)* [GC], § 24). Következésképpen a 6. cikk a polgári jogi igényérvényesítésre attól a pillanattól fogva alkalmazandó, hogy a panaszos magánfélként csatlakozott a büntető ügyhöz, hacsak nem mondott le a kártérítéshez való jogáról egyértelmű módon.

24. A 6. cikk 1. bekezdése alkalmazandó az állam részéről fellépő személyek által elkövetett állítólagos bántalmazások miatti polgári jogi kártérítési keresetekre is (*Aksoy kontra Törökország*, § 92).

2. Kiterjesztés másfajta jogvitákra

25. A Bíróság úgy találta, hogy a 6. cikk 1. bekezdése alkalmazandó egyes szociális ügyekkel kapcsolatos jogvitákra, így az alábbiakra: egy alkalmazottnak egy magáncégtől való elbocsátása (*Buchholz kontra Németország*), társadalombiztosítási ellátásokkal kapcsolatos eljárások (*Feldbrugge kontra Hollandia*), ide értve a nem-hozzájárulási alapú ellátásokat is (*Salesi kontra Olaszország*), valamint a kötelező társadalombiztosítási járulék fizetésével kapcsolatos eljárások (*Schouten és Meldrum kontra Hollandia*). (Arra, hogy egy munkaadó megtámadja azt a megállapítást, amely szerint a munkavállaló betegsége munkaviszonnyal volt kapcsolatos, lásd: *Eternit kontra Franciaország* (dec.), § 32). Ezekben az ügyekben a Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a magánjogi aspektusok túlsúlyban vannak a közjogiakhoz képest. Továbbá úgy találta, hogy hasonlóság mutatható ki a jóléti juttatásokra való jogosultság és a náci rendszer alatt elszenvedett üldöztetésért egy magánalapítványtól kapható kártérítés között (*Woś kontra Lengyelország*, § 76).

26. Főszabályként a közalkalmazottakkal kapcsolatos jogviták a 6. cikk hatálya alá esnek. A *Pellegrin kontra Franciaország* [GC], §§ 64-71 ügyben a Bíróság kidolgozta az úgynevezett „funkcionális” kritériumot. A *Vilho Eskelinen és mások kontra Finnország* [GC], §§ 50-62 ügyben azonban új megközelítést alkalmazott. A főszabály most már az, hogy vélelem szól amellett, hogy a 6. cikk alkalmazandó, és a perelt államnak kell bizonyítania, hogy egyrészt a köztisztviselő kérelmezőnek a nemzeti jog szerint nincs joga bírósághoz fordulni, másrészt pedig a köztisztviselők ezen lehetőségéből való kizártsága indokolt a 6. cikk alapján (lásd különösen a 62. §-t). Amennyiben a kérelmezőnek van hozzáférése bírósághoz a nemzeti jog szerint, a 6. cikk alkalmazandó (még aktív katonákra és katonai bíróságok előtti kérelmekre is, lásd: *Pridatchenko és mások kontra Oroszország*, § 47). Egy a nemzeti jogban nem-bírói jellegűnek tekintett testület is „bíróságnak” minősülhet a kifejezés lényegi értelme szerint, ha teljesen egyértelműen igazságszolgáltatási funkciókat lát el (*Oleksandr Volkov kontra Ukrajna*, §§ 88-91). A második kritérium tekintetében a kizárásnak „objektív államérdek alapján” kell indokoltnak lennie; ez a követelmény arra kötelezi az államot, hogy bemutassa: az érintett jogvita tárgya az államhatalom gyakorlásához kapcsolódik, vagy a köztisztviselő és az állam közötti speciális viszony kérdése merült fel benne. Így főszabályként nem indokolható a 6. cikk garanciáinak kizárása a fizetéssel, juttatásokkal vagy hasonló előnyökkel kapcsolatos hagyományos munkajogi vitákból azon az alapon, hogy az érintett köztisztviselő és az állam között speciális természetű viszony áll fent (lásd például a rendőrségi állomány egy speciális juttatásra való jogosultságát érintő jogvitát a *Vilho Eskelinen és mások kontra Finnország* [GC] ügyben). A *Vilho Eskelinen* ügyben lefektetett elvek alapján a Bíróság alkalmazandónak találta a 6. cikk 1. bekezdését egy nagykövetségi alkalmazott tisztességtelen elbocsátására (egy titkárnőt és egy telefonközpontost bocsátottak el a lengyel nagykövetségről, lásd: *Cudak kontra Litvánia* [GC], §§ 44-47; egy másik ügyben egy vezető könyvelő elbocsátására került sor: *Sabeh El Leil kontra Franciaország* [GC], § 39), egy magas rangú rendőr elbocsátására (*Šikić kontra Horvátország*, §§ 18-20), egy

katonatiszttal szemben egy katonai bíróság előtt folyó eljárásra (*Vasilchenko kontra Oroszország*, §§ 34-36), egy parlamenti asszisztensi álláshoz való jogosultságot érintő eljárásra (*Savino és mások kontra Olaszország*), egy bíró elleni fegyelmi eljárásra (*Olujić kontra Horvátország*), egy ügyész fellebbezésére az áthelyezéséről szóló elnöki rendelet ellen (*Zalli kontra Albánia* (dec.) és más idézett ügyek a határozatban), valamint egy vámtiszt hivatásos pályafutásával kapcsolatos eljárásokra (jog a belső előléptetésre való jelentkezésre, lásd: *Fiume kontra Olaszország*, §§ 33-36).

27. Alkotmányjogi viták szintén a 6. cikk hatálya alá eshetnek, ha az alkotmányjogi eljárásoknak döntő hatásuk van egy („polgári” jogról folyó) jogvita kimenetelére egy rendes bíróságon (*Ruiz-Mateos kontra Spanyolország*). Ez nem vonatkozik a köztársasági elnöki döntéssel kivételes intézkedésként megadott állampolgárságra, vagy annak megítélésére, hogy az Elnök megszegte-e alkotmányos esküjét, minthogy ezek az eljárások nem érintenek polgári jogot vagy kötelezettséget (*Paksas kontra Litvánia* [GC], §§ 65-66). Az ideiglenes intézkedésekre vonatkozó, a 6. cikk alkalmazhatóságát szabályozó kritérium kiterjed az Alkotmánybíróságra is (*Kübler kontra Németország*, §§ 47-48).

28. Végezetül a 6. cikk alkalmazandó olyan ügyekre is, amelyeknek nincsenek szigorúan vett pénzügyi dimenziói. Ilyenek lehetnek: a környezetvédelem, ahol a jogvita érintheti az élethez, egészséghez vagy az egészséges környezethez való jogot (*Taşkın és mások kontra Törökország*); gyermek nevelése (*McMichael kontra Egyesült Királyság*); gyermek iskoláztatása (*Ellès és mások kontra Svájc*, §§ 21-23); az apaság megállapításához való jog (*Alaverdyan kontra Örményország* (dec.), § 33); szabadsághoz való jog (*Laidin kontra Franciaország* (no. 2)); rabok fogvatartási körülményei (például jogviták annak kapcsán, hogy a fogvatartottak milyen korlátozásoknak vannak alávetve annak következtében, hogy különleges biztonságú körleten (*Enea kontra Olaszország* [GC], §§ 97-107) vagy különleges biztonságú zárkában (*Stegarescu és Bahrin kontra Portugália*) vannak elhelyezve), vagy fegyelmi eljárás, melynek eredménye a családi látogatások korlátozása (*Gülmez kontra Törökország*, § 30), vagy más hasonló korlátozások (*Ganci kontra Olaszország*, § 25)); a jóhírnévhez való jog (*Helmers kontra Svédország*); közigazgatási iratokhoz való hozzáférés joga (*Loiseau kontra Franciaország* (dec.)), vagy egy rendőrségi ügyiratba történt bejegyzés elleni fellebbezés, amely érinti a jóhírnévhez való jogot, a tulajdon védelméhez való jogot, a munkavállalás lehetőségét, és így a megélhetést (*Pocius kontra Litvánia*, §§ 38-46, és *Užukauskas kontra Litvánia*, §§ 32-40); egyesületi tagsághoz való jog (*Sakellaropoulos kontra Görögország* (dec.) – hasonlóan, egy egyesület jogszerű létezésével kapcsolatos eljárások az egyesület polgári jogai kapcsán, még akkor is, ha a nemzeti jog alapján az egyesülési jog a közjog területére tartozik, lásd: *APEH Üldözötteinek Szövetsége és mások kontra Magyarország*, §§ 34-35); és végezetül a felsőfokú tanulmányok folytatásához való jog (*Emine Araç kontra Törökország*, §§ 18-25), amely *a fortiori* vonatkozik az alapfokú oktatásra is (*Oršuš és mások kontra Horvátország* [GC], § 104). Tehát a 6. cikk kiterjed mindazokra az eljárásokra, amelyeknek megkérdőjelezhetetlenül közvetlen és jelentős hatásuk van az egyén magánéletére (*Alexandre kontra Portugália*, §§ 51 és 54).

3. A 6. cikk alkalmazhatósága a fő eljárástól eltérő eljárásokra

29. Az olyan előzetes eljárások, amelyek egy közbenső intézkedés – például egy ideiglenes intézkedés – meghozatalát érintik, általában nem minősültek polgári jogok és kötelezettségek „tárgyában hozottnak” és ezért általában nem estek a 6. cikk hatálya alá (lásd többek között: *Verlagsgruppe News GmbH kontra Ausztria* (dec.), és *Libert kontra Belgium* (dec.)). Mindazonáltal, a Bíróság újabban eltért ettől a korábbi esetjogától és új megközelítést alkalmaz.

30. A *Micallef kontra Málta* [GC], §§ 83-86 ügyben a Bíróság megállapította, hogy a 6. cikk ideiglenes intézkedésekre való alkalmazhatósága bizonyos feltételek teljesülésétől függ. Először is, az érintett jognak mind a fő, mind a kiegészítő – az ideiglenes intézkedésre irányuló – eljárásban „polgári” jognak kell lennie az Egyezmény szerinti értelemben. Másodsor, vizsgálni kell az ideiglenes intézkedés jellegét, tárgyát és célját, valamint hatását a kérdéses jogra. Amikor egy ideiglenes intézkedés hatékonynak minősül a kockán forgó polgári jog vagy kötelezettség szempontjából, függetlenül attól, hogy milyen hosszú ideig van hatályban, a 6. cikk alkalmazható lesz.

31. Egy közbenső ítélet megfeleltethető egy ideiglenes vagy átmeneti intézkedésnek, illetve eljárásnak, ezért ugyanezek a kritériumok relevánsak annak eldöntésekor, hogy a 6. cikk alkalmazható-e rá a polgári jogi ágon (*Mercieca és mások kontra Málta*, § 35).

32. Szintén a *Micallef kontra Málta* [GC] ügyben megállapított alapelvekre figyelemmel, a 6. cikk alkalmazható lehet a végrehajtási eljárás felfüggesztésére a fenti kritériumokkal összhangban (*Central Mediterranean Development Corporation Limited kontra Málta (no. 2)*, §§ 21-23).

33. A 6. cikk alkalmazandó azon ideiglenes intézkedésekre, amelyeknek ugyanaz a célja, mint a függőben lévő fő eljárásé, amennyiben az ideiglenes intézkedés azonnal végrehajtható és döntést hordoz ugyanarról a jogról (*RTBF kontra Belgium*, §§ 64-65).

34. Ami az egymást követő büntető és polgári eljárást illeti: amennyiben az állam joga kétfokú eljárást biztosít – először a bíróság eldönti, hogy van-e jogalap kártérítésre és ezután határoz az összegszerűségről – a 6. cikk szempontjából ésszerű, hogy a polgári jogot ne tekintsük „eldöntöttnek”, amíg a pontos összeget meg nem határozták: egy jogról való döntés nem csak a jog létezéséről, hanem a joghatályáról és gyakorlásának módjáról való döntést is jelenti, ami természetesen magában foglalja a kártérítés meghatározását is (*Torri kontra Olaszország*, § 19).

35. A bírósági döntések végrehajtása tekintetében kiemelendő, hogy a 6. cikk 1. bekezdése mindazon eljárásokra vonatkozik, amelyek *polgári jogok és kötelezettségek tárgyában döntenek*, és ebből nincsenek kizárva az érdemi bírói döntés utáni szakaszok sem. Bármely, bíróság által hozott döntés végrehajtása tehát a „tárgyalás” érdemi része a 6. cikk szempontjából (*Hornsby kontra Görögország*, § 40; *Romańczyk kontra Franciaország*, § 53, mely egy elmaradt gyermektartási kötelezettség behajtását engedélyező ítélet végrehajtásával volt kapcsolatos). Attól függetlenül, hogy a 6. cikk alkalmazható-e az alapeljárásra, a végrehajtási jognak nem kell szükségszerűen olyan eljárásból erednie, amelyre a 6. cikk alkalmazható (*Buj kontra Horvátország*, § 19). Egy külföldi bíróság elkobzást elrendelő végzésére kibocsátott *exequatur* a 6. cikk hatálya alá tartozik, de csak a polgári ág alá (*Saccoccia kontra Ausztria* (dec.))

36. Az eljárás újraindítására vonatkozó kérelmek: a 6. cikk nem alkalmazható jogerős döntéssel lezárt polgári eljárások perújítására (*Sablon kontra Belgium*, § 86). Ez az érvelés vonatkozik azokra a kérelmekre is, amelyek valamely egyezményesértésnek a Bíróság által történt megállapítása után kérik az eljárás újraindítását (*Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) kontra Svájc (no. 2)* § 24). A Bíróság egyetlen kivételes ügyben tekintett el ettől a megközelítéstől, amelyben egy polgári jogi igény védelmének kizárólagos útja egy olyan eljárás volt, amely a nemzeti jogban perújításnak minősült, és ezen eljárás kimenetele döntő volt a kérelmező „polgári jogai és kötelezettségei” szempontjából (*Melis kontra Görögország*, §§ 19-20).

37. A 6. cikk szintén alkalmazandónak minősült a harmadik fél fellebbezésére, amelynek közvetlen hatása volt a kérelmező polgári jogaira és kötelezettségeire (*Kakamoukas és mások kontra Görögország* [GC], § 32).

4. Kizárt tárgykörök

38. Pusztán annak bemutatása, hogy egy jogvita „*pénzügyi*” jellegű, még nem elegendő ahhoz, hogy a 6. cikk 1. bekezdésének polgári jogi ága alkalmazható legyen (*Ferrazzini kontra Olaszország* [GC], § 25).

39. A 6. cikk hatálya alá nem eső ügyek magukban foglalják az *adóeljáráásokat*: az adóügyek továbbra is a közjogi terület egyik központi elemének tekintendők, az adófizető és a közösség közötti kapcsolatban a közjogi jelleg marad domináns (*ibid.*, § 29). Ugyancsak kizártak a 6. cikk alól a vámokkal kapcsolatos sommás előzetes eljárások (*Emesa Sugar N.V. kontra Hollandia* (dec.)).

40. Ugyanez vonatkozik a *bevándorlás területére*. Ide tartozik a külföldiek belépése, tartózkodása és kiutasítása, a politikai menedéjog megadásával kapcsolatos eljárás, a kitoloncolás (egy kitoloncolási végzés elleni kérelemre lásd: *Maaouia kontra Franciaország* [GC] § 38; kiadatásra lásd: *Peñafiel Salgado kontra Spanyolország* (dec.) és *Mamatkulov és Askarov kontra Törökország* [GC], §§ 81-83; és egy menedékkérő kártérítési kérelmére amiatt, hogy nem kapott menedéjogot, lásd: *Panjeheighalehei kontra Dánia* (dec.)), dacára a lehetséges súlyos következményeknek, amelyeket e döntések a magán- vagy családi életre, illetve a munkavállalási lehetőségekre nézve hordoznak. Az alkalmazhatatlanság kiterjed a külföldi állampolgárokra a Schengeni Információs Rendszerben való regisztrálására (*Dalea kontra Franciaország* (dec.)). Az útlevelhez való jog és az állampolgársághoz való jog nem polgári jogok a 6. cikk szempontjából (*Smirnov kontra Oroszország* (dec.)). Mindazonáltal egy külföldi azon joga, hogy munkavállalási engedélyért folyamodjon, a 6. cikk alá eshet mind a munkaadó, mind a munkavállaló szempontjából, még akkor is, ha a nemzeti jog szerint a munkavállalónak nincs jogosultsága a munkára jelentkezésre, feltéve, hogy egyszerű eljárásjogi akadályról van szó, amely nem érinti a jog lényegét (*Jurisc és Collegium Mehrerau kontra Ausztria*, §§ 54-62).

41. A *Vilho Eskelinen és mások kontra Finnország* [GC] döntés értelmében a *közszolgálatot érintő* jogviták nem esnek a 6. cikk hatálya alá, ha két kritérium teljesül: az állam a nemzeti jogában egyértelműen kizárja a bírósághoz fordulás jogát a kérdéses pozíció vagy a közszolgálatot folytatók érintett csoportja tekintetében, és a kizárást az állam érdeke objektív alapon igazolja (§ 62). Ez történt egy hadseregből fegyelmi problémák miatt elbocsátott katona esetében, aki nem tudta elbocsátását megtámadni bíróság előtt, és akinek az esetében az kérdőjeleződött meg, hogy az államhoz továbbra is a „*bizalom és lojalitás speciális köteleke*” fűzi (*Suküt kontra Törökország* (dec.)). A kizárás indokoltságához az államnak nem elegendő bemutatnia, hogy az érintett köztisztviselő részt vesz a közhatalom gyakorlásában, vagy hogy létezik – ahogyan a Bíróság fogalmazott a *Pellegrin* ügyben – a „*bizalom és lojalitás speciális köteleke*” a köztisztviselő és az állam, mint munkáltató között. Az államnak azt is bizonyítania kell, hogy az érintett jogvita tárgya az államhatalom gyakorlásához kapcsolódik, vagy hogy a speciális kötelek fennállása kérdésessé vált az adott ügyben. Főszabályként nem lehet indokolt a 6. cikk garanciáinak kizárása az olyan szokásos munkajogi jogviták tekintetében, amelyek a fizetéssel, juttatásokkal vagy hasonló előnyökkel kapcsolatosak, azon az alapon, hogy speciális kapcsolat áll fent az érintett köztisztviselő és az állam között (*Vilho Eskelinen és mások kontra Finnország* [GC], § 62).

42. Végezetül, a *politikai jogok*, mint például választásokon való indulás joga és egy adott pozíció megtartása (választójogi vitára lásd: *Pierre-Bloch kontra Franciaország*, § 50), egykori parlamenti képviselőként járó nyugdíj (*Papon kontra Franciaország* (dec.)), politikai párt joga politikai tevékenység folytatására (egy politikai párt feloszlására lásd: *Refah Partisi (A Jólét Párt) és mások kontra Törökország* (dec.)) nem tekinthetők polgári jogoknak a 6. cikk 1. bekezdése szerinti értelemben. Hasonlóan, az az eljárás, amelyben egy parlamenti választást megfigyelő nem-kormányzati szervezet nem juthatott hozzá a kérelmezőre vonatkozó információkat nem tartalmazó dokumentumokhoz, önmagában kívül esik a 6. cikk 1. bekezdésén (*Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb kontra Örményország* (dec.)).

43. Továbbá a Bíróság legújabban megerősítette, hogy a nyilvános bírósági tárgyaláson elhangzottakról való tudósítás joga nem polgári jog (*Mackay és BBC Scotland kontra Egyesült Királyság*, §§ 20-22).

44. *Következtetés:* Ahol létezik egy, a fentiekben kifejtett kritériumoknak megfelelő „polgári jogokat és kötelezettségeket” érintő „jogvita”, a 6. cikk 1. bekezdése biztosítja az érintettnek, hogy a polgári jogaival és kötelezettségeivel kapcsolatos bármilyen igényét bíróság elé vigye. Ezen a módon ez a cikk magában foglalja a „bírósághoz való jogot”, amelynek egy aspektusa a hozzáférés joga, vagyis a jog ahhoz, hogy polgári ügyekben bíróságok előtt eljárást lehessen kezdeményezni. Ehhez hozzáadódnak a 6. cikk 1. bekezdésében foglalt garanciák a bíróságok szervezete és összetétele, valamint az eljárás lefolytatása tekintetében. Összességében ez alkotja a „tisztes eljárás” való jogot (*Golder kontra Egyesült Királyság*, § 36).

II. BÍRÓSÁGHOZ VALÓ JOG

6. cikk 1. bekezdés

“Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tisztességesen, nyilvánosan és ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában, (...)”

1. Jog és hozzáférés a bírósághoz

45. A tisztességes eljárásról való jogot, ahogyan azt a 6. cikk 1. bekezdése biztosítja, a jogállamiság elvének fényében kell értelmezni, amely előírja, hogy a peres feleknek rendelkezésére álljon egy hatékony bírói jogorvoslat, amely lehetővé teszi polgári jogaik érvényre juttatását (*Beles és mások kontra Cseh Köztársaság*, § 49).

Mindenkinek joga van arra, hogy bírósághoz forduljon „polgári jogaival és kötelezettségeivel” kapcsolatban. Ilyen módon a 6. cikk 1. bekezdése magában foglalja a „bírósághoz való jogot”, amelynek egyik aspektusa a hozzáférés joga, azaz polgári ügyekben a bíróság előtti eljárás megindításához való jog (*Golder kontra Egyesült Királyság*, § 36). A „bírósághoz való jog” és a hozzáférés joga nem abszolút jogok. Korlátozásoknak vethetők alá, de ezek nem szűkíthetik vagy csökkenthetik az egyének hozzáférést olyan módon vagy mértékben, amely már ezen jog lényegét vonná el (*Philis kontra Görögország*, § 59; *De Geouffre de la Pradelle kontra Franciaország*, § 28, és *Stanev kontra Bulgária* [GC], § 229).⁴

(a) GYAKORLATI ÉS HATÉKONY JOG

46. A bírósághoz való hozzáférés jogának „gyakorlatinak és hatékonynak” kell lennie (*Bellet kontra Franciaország*, § 38). Ahhoz, hogy a hozzáférés joga hatékony legyen, az egyéneknek „egyértelmű, gyakorlati lehetőséggel kell rendelkeznie arra, hogy kifogásoljon valamely aktust, amely a jogaiba való beavatkozást valósít meg” (*Bellet kontra Franciaország*, § 36; *Nunes Dias kontra Portugália* (dec.) azon szabályok tekintetében, amelyek a bíróság előtti, idézésre való megjelenést rendezik). Egy fellebbezés vagy egy bírósági felülvizsgálati kérelem benyújtására vonatkozó formai követelményeket és

⁴ Lásd továbbá a *Tisztességesség* részt.

betartandó határidőket megszabó rendelkezések célja, hogy biztosítsák az igazságszolgáltatás megfelelő működését és – különösen – a jogbiztonság elvével való összhangot (*Cañete de Goñi kontra Spanyolország*, § 36). Ezzel együtt a kérdéses szabályok, illetve azok alkalmazása nem akadályozhatja meg a peres feleket egy rendelkezésre álló jogorvoslat igénybe vételében (*Miragall Escolano kontra Spanyolország; Zvolksky és Zvolkska kontra Cseh Köztársaság*, § 51).

47. Az ügy speciális körülményeitől függően ezen jog gyakorlati és hatékony jellege csorbulhat, **például:**

- az érintett anyagi lehetőségeihez mérten elrettentő eljárási költségek miatt:
 - eltúlzott mértékű biztosíték olyan kérelem kapcsán, amelynek tárgya polgári jogi igény érvényesítése büntetőeljárásban (*Aït-Mouhoub kontra Franciaország*, §§ 57-58; lásd továbbá *Garcia Manibardo kontra Spanyolország*, §§ 38-45;
 - eltúlzott bírósági eljárási illetékek (*Kreuz kontra Lengyelország (no. 1)*, §§ 60-67); *Podbielski és PPU PolPure kontra Lengyelország*, §§ 65-66; *Weissman és mások kontra Románia*, § 42; lásd továbbá, ezzel ellentétesen, *Reuther kontra Németország* (dec.));
- határidőkkel kapcsolatos kérdések miatt:
 - egy fellebbezés tárgyalásához szükséges idő annak elfogadhatatlanná nyilvánításához vezetett (*Melnyk kontra Ukrajna*, § 26);
 - ahol „az a tény, hogy a kérelmezőkkel az általuk jóhiszeműen és megfelelő gondossággal folytatott eljárás olyan kései szakaszában közölték, hogy keresetük elkésett, hogy az egyszer és mindenkorra megfosztotta őket a jogérvényesítés lehetőségétől” (*Yagtzilar és mások kontra Görögország*, § 27);
- eljárásjogi korlátok miatt, amelyek kizárják vagy korlátozzák a bírósághoz való fordulás lehetőségét:
 - a nemzeti bíróságok különösen szigorú eljárásjogi jogértelmezése (eltúlzott formalizmus) megfoszthatja a kérelmezőket a bírósághoz való hozzáférés jogától (*Perez de Rada Cavanilles kontra Spanyolország*, § 49; *Miragall Escolano kontra Spanyolország*, § 38; *Société anonyme Sotiris és Nikos Koutras ATTEE kontra Görögország*, § 20; *Beles és mások kontra Cseh Köztársaság*, § 50; *RTBF kontra Belgium*, §§ 71, 72, 74);
 - egy korábbi döntés végrehajtásához kapcsolódó követelmények csorbíthatják a bírósághoz való fordulás jogát, például akkor, ha a kérelmező anyagi körülményei nem teszik lehetővé, hogy egyáltalán elkezdje a korábbi ítélet végrehajtását (*Annoni di Gussola és mások kontra Franciaország*, § 56; összehasonlítva: *Arvanitakis kontra Franciaország* (dec.)).
 - eljárásjogi szabályok megakadályoznak bizonyos jogalanyokat a bírósági eljárás megindításában (*The Holy Monasteries kontra Görögország* § 83; *Philis kontra Görögország*, § 65; lásd továbbá *Lupas és mások kontra Románia (no.1)*, §§ 64-67; cselekvőképesség nélküli kiskorúak tekintetében: *Stanev kontra Bulgária* [GC], §§ 241-245).⁵

Mindazonáltal a formalizmussal összefüggésben megjegyezendő, hogy legitim korlátozásnak minősül, ha a felülvizsgálati kérelem (illetve valamely más, jogkérdéssel kapcsolatos jogorvoslat) elfogadhatósági kritériumai szigorúbbak, mint egy rendes fellebbezés feltételei. A Semmítőszék speciális

⁵. Lásd továbbá a *Jogsegély* részt.

szerepénél fogva, a Semmítőszék által követett eljárás lehet formálisabb, különösen akkor, ha eljárását megelőzte egy első fokú és egy fellebbviteli bíróság előtti eljárás, ahol mindkét alsóbb fokú bíróság teljes körűen tárgyalhatta az ügyet (*Levages Prestations Services kontra Franciaország*, §§ 44-48; *Brualla Gomez de la Torre kontra Spanyolország*, §§ 34-39).

48. Továbbá, a bírósághoz való jogba nemcsak eljárás megindításának joga tartozik bele, hanem a jogvita bíróság általi eldöntéséhez való jog is (*Kutic kontra Horvátország*, § 25 és § 32 az eljárás szüneteltetése tekintetében; *Acimovic kontra Horvátország*, § 41; *Beneficio Cappella Paolini kontra San Marino*, § 29 az igazságszolgáltatás megtagadásával kapcsolatban). A bírósághoz való jog sérülhet akkor is, ha a bíróság a kötelező határidőn belül nem dönt a korlátozott időtartamra szóló döntések elleni fellebbezésekről (*Musumeci kontra Olaszország*, §§ 41-43), vagy ha egyáltalán nem születik döntés (*Ganci kontra Olaszország*, § 31). A „bírósághoz való jog” magában foglalja az ítéletek végrehajtását is.⁶

(b) KORLÁTOZÁSOK

49. A bírósághoz való hozzáférés joga nem abszolút jog, hanem jogértelmezés által megengedett korlátozásoknak vethető alá (*Golder kontra Egyesült Királyság*, § 38; *Stanev kontra Bulgária* [GC], §§ 230). Ez különösen azokra az esetekre igaz, amikor egy fellebbezés elfogadhatósági feltételeiről van szó, minthogy ez a kérdés természeténél fogva állami szabályozást igényel, és az Állam bizonyos mérlegelési szabadságot élvez ebben a tekintetben (*Luordo kontra Olaszország*, § 85).

50. Mindazonáltal az alkalmazott korlátozásoknak nem szabad olyan módon vagy mértékben szűkíteni vagy mérsékelni az egyének hozzáférését, amely már ezen jog lényegét vonná el. A korlátozás úgyszintén nem lesz összeegyeztethető a 6. cikk 1. bekezdésével, ha nincs „legitim célja” és nem mutatható ki „ésszerű arányossági kapcsolat az alkalmazott eszközök és az elérni kívánt cél között” (*Ashingdane kontra Egyesült Királyság*, § 57; *Fayed kontra Egyesült Királyság*, § 65; *Markovic és mások kontra Olaszország* [GC], § 99).

51. A bírósághoz való hozzáférés joga bizonyos körülmények között *legitim korlátozások* tárgya lehet. Ilyenek például az elévülés (*Stubbings és mások kontra Egyesült Királyság*, §§ 51-52), biztosíték a megfizetni rendelt költségekre (*Tolstoy Miloslavsky kontra Egyesült Királyság*, §§ 62-67) vagy a kötelező jogi képviselő (*R.P. és mások kontra Egyesült Királyság*, §§ 63-67).

52. Amikor a bírósághoz való hozzáférést jogszabály vagy a joggyakorlat korlátozza, a Bíróság megvizsgálja, hogy a korlátozás a jog lényegét érinti-e, és különösen, hogy legitim célt követ-e, továbbá ésszerű arányossági kapcsolat van-e az alkalmazott eszközök és az elérni kívánt cél között: *Ashingdane kontra Egyesült Királyság*, § 57. Nem állapítható meg a 6. cikk 1. bekezdésének sérelme, ha a korlátozás összeegyeztethető a Bíróság által lefektetett elvekkel.

53. Nemzetközi szervezetek nemzeti joghatóság alóli mentessége: ez a szerződésen alapuló szabály – amely legitim célt követ (*Waite és Kennedy kontra Németország* [GC], § 63) – csak akkor megengedhető a 6. cikk 1. bekezdése szempontjából, ha a belőle fakadó korlátozás nem aránytalan. Következésképpen akkor lesz összeegyeztethető a 6. cikk 1. bekezdésével, ha az érintett személynek megfelelő más lehetőség áll rendelkezésére egyezményes jogai védelmére (*Waite és Kennedy kontra Németország* [GC], §§ 68-74; *Prince Hans-Adam II of Liechtenstein kontra Németország* [GC] § 48; *Chapman kontra Belgium* (dec.), §§ 51-56).

54. Állami immunitás: a nemzetek közösségében az állami immunitás tana általánosan elfogadott. Egy Résztes Állam által megtett olyan lépések, amelyek megfelelnek a nemzetközi

⁶ Lásd továbbá a *Végrehajtás* részt.

közjog állami immunitásra vonatkozó általánosan elismert szabályainak, nem minősülnek automatikusan a bírósághoz való hozzáférés joga aránytalan korlátozásának. (*Fogarty kontra Egyesült Királyság* [GC], § 36; *McElhinney kontra Írország* [GC], § 37; *Sabeh El Leil kontra Franciaország* [GC], § 49).

- Igazságszolgáltatás alóli állami immunitás: Azokban az esetekben, ahol az állami immunitás elve korlátozza a bírósághoz való hozzáférés jogának gyakorlását, meg kell győződni arról, hogy a körülmények indokolják ezt a korlátozást (*Cudak kontra Litvánia* [GC], § 59; *Sabeh El Leil kontra Franciaország* [GC], §§ 51-54). Polgári ügyekben a szuverén immunitás garantálása a nemzetközi jognak való megfelelés „legitim célját” szolgálja a nemzetek közötti jóviszony elősegítésének érdekében (*Fogarty kontra Egyesült Királyság* [GC], § 34, és *Al-Adsani kontra Egyesült Királyság* [GC], § 54; *Treska kontra Albánia és Olaszország*, (dec.)). Attól, hogy az intézkedés arányos, néhány esetben csorbíthatja a bírósághoz való hozzáférés egyéni jogának lényegét *Cudak kontra Litvánia* [GC], § 74; *Sabeh El Leil kontra Franciaország* [GC], § 49) míg más ügyekben nem (*Al-Adsani kontra Egyesült Királyság* [GC], § 67; *Fogarty kontra Egyesült Királyság* [GC], § 39; *McElhinney kontra Írország* [GC], § 38).

Az igazságszolgáltatás alóli állami immunitás körvonalait a nemzetközi szokásjog fejlődése jelölte ki: például az immunitás szabálya nem vonatkozik az állam által a külföldi diplomáciai misszióinak személyzetével megkötött munkaszerződésekre, kivéve egyes taxatív módon meghatározott eseteket (*Sabeh El Leil kontra Franciaország* [GC], §§ 53-54 és §§ 57-58). Az immunitással kapcsolatos megszorító megközelítés az államok és külföldi magánszemélyek kereskedelmi kapcsolataira is alkalmazható (*Oleynikov kontra Oroszország*, §§ 61 és 66). Másfelől a Bíróság 2001-ben megállapította, hogy bár megfigyelhető egy trend a nemzetközi és összehasonlító jogban az állami immunitás korlátozásának irányába az állami aktussal vagy mulasztással okozott személysérülések okozása terén, ez a gyakorlat semmiképpen nem tekinthető egyetemesnek (*McElhinney kontra Írország* [GC], § 38).

- A végrehajtás alóli állami immunitás önmagában nem ellentétes a 6. cikk 1. bekezdésével. A Bíróság 2005-ben megállapította, hogy az állami immunitást szabályozó valamennyi nemzetközi jogi dokumentum tartalmazza azt az általános elvet, hogy – néhány szigorúan meghatározott kivétellel – a külföldi államok mentességet élveznek a végrehajtás alól a fórum állam területén (*Manoilescu és Dobrescu kontra Románia és Oroszország* (dec.), § 73). A Bíróság például 2002-ben megállapította, hogy „bár a görög bíróságok utasították a német államot, hogy fizessen kártérítést a kérelmezőnek, ez nem szükségszerűen kötelezi a görög államot annak biztosítására, hogy a kérelmező be tudja hajtani a tartozást egy végrehajtási eljáráson keresztül Görögországban” (*Kalogeropoulou és mások kontra Görögország és Németország* (dec.)). Ezek a határozatok a nemzetközi jog akkori állapotára vonatkoznak, és nem zárják ki a jövőbeli jogfejlődést.

55. Parlamentari immunitás: régi gyakorlat, hogy az államok különböző mértékű immunitást biztosítanak a parlamenti képviselőknek abból a célból, hogy biztosítsák számukra, mint a nép képviselői számára a szólás szabadságát, és megelőzzék, hogy a politikai indíttatású panaszok befolyásolják a parlamentek működését (*C.G.I.L. és Cofferati (no. 2) kontra Olaszország*, § 44). Így a parlamenti immunitás összeegyeztethető lehet a 6. cikkel feltéve, hogy:

- legitim célt szolgál: védi a Parlamenten belüli szólásszabadságot és fenntartja a hatalmi ágak elválasztását a jogalkotó és a jogalkalmazó között (*A. kontra Egyesült Királyság*, §§ 75-77 és § 79);
- nem aránytalan az elérni kívánt céllal (ha az érintett személynek vannak egyéb megfelelő eszközei hatékonyan érvényesíteni a jogait (*A. kontra Egyesült Királyság*, § 86) és az immunitás egyedül a parlamenti funkciók gyakorlásához kötődik (*A. kontra Egyesült Királyság*, § 84; *Zollmann kontra Egyesült Királyság* (dec.)). A parlamenti működéssel fennálló egyértelmű kapcsolat hiánya az arányosság fogalmának szűk értelmezését kívánja meg az elérni kívánt cél és az alkalmazott eszköz között (*Cordova kontra Olaszország (no. 2)*, § 64; *Syngelidis kontra Görögország*, § 44). Az egyén joga a bírósághoz való hozzáférésre nem korlátozható olyan módon, amely nem egyeztethető össze a 6. cikk 1. bekezdésével, amikor az érintett megjegyzéseket a Parlament egyik tagja tette (*Cordova kontra Olaszország (no. 1)*, § 63; *C.G.I.L. és Cofferati (no. 2) kontra Olaszország*, §§ 46-50, amely ügyben ezen túlmenően a jogsérelmet szenvedett személyeknek nem volt egyéb lehetőségük megvédeni a jogaikat.)

56. *A bírák immunitása* szintén nem ellentétes a 6. cikk 1. bekezdésével amennyiben legitim célt követ, nevezetesen az igazságszolgáltatás megfelelő működését (*Ernst és mások kontra Belgium*, § 50), és megfelel az arányosság elvének abban az értelemben, hogy a kérelmezőnek rendelkezésére állnak egyéb ésszerű eszközök egyezményes jogai védelmére (*Ernst és mások kontra Belgium*, § 53-55).

57. *Köztisztviselők immunitása*: a közérdek védelmét szolgáló legitim célt szolgálhat az egyén azon jogának korlátozása, hogy fellépjen az olyan, jóhírnevét sértő állításokkal, illetve következtetésekkel szemben, amelyeket valamely köztisztviselő tett (*Fayed kontra Egyesült Királyság*, § 70); mindazonáltal ésszerű arányossági kapcsolatnak kell fennállnia az alkalmazott eszköz és a legitim cél között (*Fayed kontra Egyesült Királyság*, §§ 75-82).

58. *Az immunitás korlátai*: nem lenne összeegyeztethető egy demokratikus társadalomban a jogállamiság elvével, illetve a 6. cikk 1. bekezdésének alapcéljával – nevezetesen, hogy a polgári igényeket bíróság elé lehessen terjeszteni elbírálás céljából –, ha egy Részes Állam az Egyezmény betartásáért felelős testületek felügyelete vagy ellenőrzése nélkül kivonhatná a bíróságok joghatósága alól bizonyos polgári ügyek teljes körét, vagy a polgári jogi felelősség alóli mentességet adna nagy csoportoknak vagy személyek egyes kategóriáinak (*Fayed kontra Egyesült Királyság*, § 65; *McElhinney kontra Írország*[GC], §§ 23-26; *Sabeh El Leil kontra Franciaország*[GC], § 50).

2. Jogról való lemondás

(a) ALAPELV

59. A Részes Államok nemzeti jogrendszerében a polgári jog területén gyakori – elsősorban választottbírói klauzulák formájában –, hogy egy személy lemondhat arról a jogáról, hogy az ügyét bíróság vagy ítélőszék tárgyalja. A joglemondás, melynek tagadhatatlan előnyei vannak az érintett személyre és az igazságszolgáltatás működésére nézve, főszabályként nem sérti az Egyezményt (*Deweer kontra Belgium*, § 49).

(b) FELTÉTELEK

60. Egyének lemondhatnak a bírósághoz való jogukról, és vitájukat választottbírói útra terelhetik, amennyiben ez a lemondás megengedhető, továbbá szabad akaratból és egyértelmű módon történt (*Suda kontra Cseh Köztársaság*, §§ 48-49). Egy demokratikus társadalomban

túlságosan nagy jelentősége van a bírósághoz való jognak ahhoz, hogy az abból fakadó előnyökről lemondjunk pusztán abból az okból, hogy egy személy egy, a bírósági eljáráshoz képest kiegészítő eljárásban egyezséget kötött (*ibid.*).⁷

3. Jogi segítségnyújtás

(a) A JOGI SEGÍTSÉGNYÚJTÁS ENGEDÉLYEZÉSE

61. A 6. cikk 1. bekezdése nem foglalja magában azt, hogy az államnak ingyenes jogi segítséget kell nyújtania minden „polgári jogot” érintő jogvitában (*Airey kontra Írország*, § 26). Egyértelmű különbség van a 6. cikk 3. bekezdés (c) pontja – mely garantálja a jogot az ingyenes jogi segítséghez büntető ügyekben bizonyos feltételek megléte esetén – és a 6. cikk 1. bekezdése között, amely nem tesz említést a jogi segítségnyújtásról (*Essaadi kontra Franciaország*, § 30).

62. Mindazonáltal az Egyezmény olyan jogokat hivatott biztosítani, amelyek gyakorlatiak és hatékonyak, és ez különösen igaz a bírósághoz való hozzáférés jogára. Így a 6. cikk 1. bekezdése arra kötelezi az államot, hogy ügyvédi segítséget biztosítson, amikor az ilyen segítség elengedhetetlen a bírósághoz való hatékony hozzáféréshez (*Airey kontra Írország*, § 26).

63. Annak megítélése, hogy a 6. cikk megköveteli-e a jogi képviselőt biztosítását egy egyéni peres fél számára, az ügy összes körülményétől függ (*Airey kontra Írország*, § 26; *McVicar kontra Egyesült Királyság*, § 48; *Steel és Morris kontra Egyesült Királyság* § 61). Arról kell meggyőződni, hogy az eset körülményeinek fényében a jogi segítségnyújtás hiánya megfosztaná-e a kérelmezőt a tisztességes eljárástól (*McVicar kontra Egyesült Királyság*, § 51).

64. Annak megítélése, hogy a 6. cikk magában foglalja-e a jogi segítségnyújtást, egyéb tényezők között a következőktől függ:

- mi forog kockán a kérelmező számára (*Steel és Morris kontra Egyesült Királyság*, § 61);
- a releváns jogi szabályozás vagy eljárás bonyolultsága (*Airey kontra Írország*, § 24);
- a kérelmező képessége arra, hogy magát hatékonyan képviselje (*McVicar kontra Egyesült Királyság*, §§ 48-62; *Steel és Morris kontra Egyesült Királyság*, § 61; *P., C. és S. kontra Egyesült Királyság*, § 100) ;
- kötelező-e a jogi képviselőt az adott ügyben (*Airey kontra Írország*, § 26; *Gnahoré kontra Franciaország*, § 41 *in fine*).

65. Mindazonáltal, a kérdéses jog nem abszolút, ezért megengedhetők korlátozások a jogi segítségnyújtás biztosítása tekintetében, különösen a következő megfontolások alapján, kiegészítve a megelőző szakaszban írtakat:

- a peres fél anyagi viszonyai (*Steel és Morris kontra Egyesült Királyság*, § 62);
- a sikerre való esély az eljárásban (*Steel és Morris kontra Egyesült Királyság*, § 62).

Létezhet tehát olyan jogi segítségnyújtási rendszer, amely az ügyek között megfelelősségi alapon különbséget tesz. Mindazonáltal a jogalkotó által létrehozott rendszernek érdemi garanciákat kell nyújtani az egyének számára az önkényesség ellen (*Gnahoré kontra Franciaország*, § 41; *Essaadi kontra Franciaország*, § 36; *Del Sol kontra Franciaország*, § 26; *Bakan kontra Törökország*, §§ 76 és 75 utalással az *Aerts kontra Belgium* ítéletre, amely a bírósághoz való jog lényegének csorbításával

⁷. See also the section on *Public hearing*.

foglalkozott). Ezért tekintettel kell lenni az állami jogi segítségnyújtó rendszer minőségére (*Essaadi kontra Franciaország*, § 35) és vizsgálni kell, hogy a hatóságok által választott módszer összeegyeztethető-e az Egyezményrel (*Santambrogio kontra Olaszország*, § 52; *Bakan kontra Törökország*, §§ 74-78; *Pedro Ramos kontra Svájc*, §§ 41-45).

66. Alapvető fontosságú, hogy a bíróság megindokolja a jogi segítségnyújtás iránti kérelem elutasítását, és hogy az ilyen kérelmeket megfelelő alapossgal kezelje (*Tabor kontra Lengyelország*, §§ 45-46; *Saoud kontra Franciaország*, §§ 133-136).

67. Nem ellentétes a 6. cikkel, ha egy állam nem biztosít jogi segítségnyújtást külföldi jogi személyeknek (*Granos Organicos Nacionales S.A. kontra Németország*, §§ 48-53).

(b) A MEGADOTT JOGI SEGÍTSÉG HATÉKONYSÁGA

68. Az állam nem felel a kirendelt pártfogó ügyvéd cselekményeiért. Az ügyvédi szakma államtól való függetlenségéből az következik (*Staroszczyk kontra Lengyelország*, § 133), hogy a perstratégia lényegileg a peres fél és az ügyvéd belső ügye, függetlenül attól, hogy kirendelt jogi segítőről, vagy meghatalmazott ügyvédről van szó. A jogi képviselő ellátása, kivéve egyes speciális eseteket, nem veti fel az állam Egyezmény szerinti felelősségét (*Tuziński kontra Lengyelország* (dec.)).

69. Mindazonáltal egy ügyvéd kirendelése a fél képviselőre önmagában még nem garantálja a hatékony segítséget (*Siałkowska kontra Lengyelország*, §§ 110 és 116). A pártfogó ügyvéd hosszabb ideig akadályoztatva lehet vagy elhanyagolhatja kötelezettségeit. Amennyiben értesülnek erről a helyzetről, a nemzeti hatóságoknak kötelező leváltaniuk a pártfogó ügyvédet, és ha ezt elmulasztják, a peres fél elesik a hatékony jogi segítségtől dacára az ingyenes jogi segítségnyújtást előíró szabálynak (*Bertuzzi kontra Franciaország*, § 30).

70. Mindenekelőtt az állam kötelezettsége, hogy biztosítsa a megfelelő egyensúlyt az igazságszolgáltatáshoz való hozzáférés jogának hatékony élvezete és az ügyvédség függetlensége között. A Bíróság egyértelműen leszögezte, hogy egy jogi segítséget nyújtó ügyvéd csak bizonyos minőségi követelményeknek való megfelelés esetében utasíthatja vissza egyes eljárási cselekmények elvégzését. Ezek a követelmények nem teljesülnek, ha a jogi segítségnyújtási rendszer hiányosságai megfosztják az érintetteket a bírósághoz való „gyakorlati és hatékony” hozzáféréstől, amelyhez joguk van (*Staroszczyk kontra Lengyelország*, § 135; *Siałkowska kontra Lengyelország*, § 114 - egyezményesértő).

III. INTÉZMÉNYI KÖVETELMÉNYEK

6. cikk 1. bekezdés

„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott független és pártatlan bíróság tárgyalja”

1. A „bíróság” fogalma

(a) ÖNÁLLÓ FOGALOM

71. Olyan hatóság is „bíróságnak” minősülhet a fogalom szubsztantív értelmében a 6. cikk 1. bekezdése szempontjából, amelyet az adott Állam joga nem tekint bíróságnak (*Sramek kontra Ausztria*, § 36).

72. A bíróságot – a fogalom szubsztantív értelmét tekintve – az igazságszolgáltatási funkció határozza meg, vagyis az, hogy a hatáskörébe tartozó ügyeket előírt rendben lefolytatott eljárás után az arra irányadó jogszabályok alapján dönti el (*Sramek kontra Ausztria*, § 36; *Ciprus kontra Törökország* [GC], § 233).

73. A döntés jogereje a „bíróság” lényegi fogalmának része. Az eljárásnak „*a vita tárgyát képező ügy eldöntését*” kell eredményezni, ami a 6. cikk 1. bekezdése szerinti elvárás (*Bentham kontra Hollandia*, § 40).

74. A puszta, kötőerő nélküli tanácsadó vélemények kibocsátására való jog tehát nem elegendő, még akkor sem, ha az ilyen véleményeket az esetek nagy többségében követik (*ibid.*).

75. A 6. cikk 1. bekezdése szempontjából a „bíróságnak” nem kell az érintett ország rendes bírósági rendszerébe integrált bírói szervnek lennie. Bíróságnak minősül az is, amit olyan speciális ügyek tárgyalására állítottak fel, amelyeket a rendes bírósági rendszeren kívül is megfelelően el lehet dönteni. Az a fontos, hogy a 6. cikk 1. bekezdésének garanciái biztosítva legyenek, mind anyagi jogi, mind eljárásjogi szempontból (*Rolf Gustafson kontra Svédország*, § 45).

76. Tehát a „bíróság” fogalmába beletartozhat egy korlátozott számú speciális ügy eldöntésére létrehozott testület is, feltéve, hogy körbe van bástyázva a megfelelő garanciákkal (*Lithgow és mások kontra Egyesült Királyság*, § 201 – a választottbírói klauzula kontextusában).

77. Az a tény, hogy egy intézmény többféle (közigazgatási, szabályozó, ügydöntő, tanácsadó és fegyelmi) funkciót lát el, *önmagában* nem zárja ki, hogy „bíróságnak” minősüljön (*H. kontra Belgium*, § 50).

78. A „bíróság” lényegi fogalmának része az ahhoz való jog, hogy a kérdéses szerv olyan kötelező döntést hozhasson, amelyet egy nem bírói jellegű hatóság nem változtathat meg az érintett fél terhére (*Van de Hurk kontra Hollandia*, § 45). A jogállamiság elvének egyik alapvető aspektusa a jogbiztonság, amely többek között előírja, hogy egy bíróság valamely kérdésben hozott jogerős döntését ne lehessen megkérdőjelezni. (Hasonló elvek érvényesülnek a fellebbezési engedélyre vonatkozó kérelemre (*Brumarescu kontra Románia* [GC], § 61)).⁸

79. Egy „bíróságnak” számos további követelménynek kell eleget tennie – függetlenség, különösen a végrehajtó hatalomtól; pártatlanság; a tagok hivatali idejének tartama; az eljárásban biztosított garanciák –, amelyek közül néhány megjelenik a 6. cikk 1. bekezdésének szövegében (*Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium*, § 55; *Ciprus kontra Törökország* [GC], § 233). Valóban mind a függetlenség, mind a pártatlanság kulcseleme a „bíróság”⁹ koncepciójának.

80. **Példák** olyan testületekre, amelyek „bíróságnak” minősültek az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdése szerinti értelemben:

- regionális ingatlan-átruházási hatóság: *Sramek kontra Ausztria*, § 36;
- büntető kártérítési bizottság: *Rolf Gustafson kontra Svédország*, § 48;
- erdészeti vitarendezési bizottság: *Argyrou és mások kontra Görögország*, § 27.

(b) IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁSI SZINT

81. Míg a 6. cikk 1. bekezdése nem kötelezi a Részes Államokat arra, hogy fellebbviteli vagy semmitő bíróságokat állítsanak fel, az az állam, amely ilyen bíróságokat hoz létre,

⁸. Lásd szintén az *Ítéletek végrehajtása* részt

⁹. Lásd a *Függetlenség és pártatlanság* részt.

köteles biztosítani, hogy az ezen bíróságokhoz fordulók élvezzék a 6. cikk 1. bekezdésében foglalt alapvető garanciákat (*Platakou kontra Görögország*, § 38):

- in concreto értékelés: mindazonáltal a 6. cikk 1. bekezdésének a fellebbviteli bíróságokra vagy semmitő székekre való alkalmazhatósága függ az érintett eljárás speciális jellemzőitől. Egy felülvizsgálati kérelem (illetve jogkérdésre vonatkozó fellebbezés) elfogadhatósági feltételei lehetnek szigorúbbak, mint egy rendes fellebbezés esetén (*Levages Prestations Services kontra Franciaország*, § 45);
- in globo értékelés: A nemzeti jogrendszerben lefolytatott eljárás egészét kell figyelembe venni (*Levages Prestations Services kontra Franciaország*, §§ 44-45). Következésképpen a fellebbviteli vagy legfelsőbb bíróságok bizonyos körülmények között orvosolhatják az Egyezmény rendelkezéseinek kezdeti sérelmét (*De Haan kontra Hollandia*, § 54).

82. A rugalmasság és hatékonyság igénye, amely teljes mértékben összeegyeztethető az emberi jogok védelmével, igazolhatja a közigazgatási vagy szakmai szervezetek előzetes beavatkozását és, *a fortiori*, olyan igazságszolgáltató szerveket is, amelyek nem elégítik ki a 6. cikk követelményeit minden tekintetben (*Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium*, § 51). Nem lehet megállapítani az Egyezmény sérelmét, ha az ilyen szervek előtti eljárás „teljes hatáskörrel rendelkező [olyan] bírói testület felülvizsgálatának tárgya”, amely biztosítja a 6. cikk garanciáit (*Zumtobel kontra Ausztria*, §§ 29-32; *Bryan kontra Egyesült Királyság*, § 40).

83. Úgyszintén az a tény, hogy a döntés kötelezettségét egy szakmai fegyelmi szerve ruházták, *önmagában* nem sérti az Egyezményt. Mindazonáltal ilyen körülmények fennállta esetén az Egyezményből fakadó követelmény, hogy az alábbi két feltételből legalább az egyik érvényesüljön: vagy a szakmai fegyelmi szerv maga feleljen meg a 6. cikk követelményeinek, vagy ha nem is felel meg, eljárása legyen egy „teljes hatáskörrel rendelkező bírói testület” felülvizsgálatának tárgya, és ez biztosítsa a 6. cikk 1. bekezdésének garanciáit (*Albert és Le Compte kontra Belgium*, § 29; *Gautrin és mások kontra Franciaország*, § 57).

84. A Bíróság állandó gyakorlata szerint tehát a 6. cikk 1. bekezdése alapján szükséges, hogy az olyan közigazgatási határozatok, amelyek önmagukban nem elégítik ki ennek a cikknek a követelményeit, „teljes hatáskörrel rendelkező bírói testület” felülvizsgálatának tárgyai legyenek (*Ortenberg kontra Ausztria*, § 31).¹⁰

(c) TELJES HATÁSKÖRREL RENDELKEZŐ BÍRÓSÁG ÁLTALI FELÜLVIZSGÁLAT

85. Csak a teljes hatáskörrel rendelkező intézmény felel meg a „bíróság” fogalmának a 6. cikk 1. bekezdése szerinti értelemben (*Beaumont kontra Franciaország*, § 38). A 6. cikk 1. bekezdése előírja, hogy a bíróságok hatékony jogi felülvizsgálatot végezzenek (*Obermeier kontra Ausztria*, § 70). A főszabály, amely szerint a bíróságnak teljes hatáskört kell gyakorolnia, megköveteli, hogy az érintett szerv eljárásából ne hiányozzék a bírói funkció egyik eleme sem (*Chevrol kontra Franciaország*, § 63).

86. A szóban forgó „bíróságnak” hatásköre kell legyen az összes olyan tény- és jogkérdés vizsgálatára, amely releváns az előtte folyó jogvitában (*Terra Woningen B.V. kontra Hollandia*, § 52).

87. Mindazonáltal vannak olyan speciális jogterületek (mint például a város- és vidékfejlesztés), ahol a bíróságoknak a tények tekintetében korlátozott hatáskörük van, de megváltoztathatják a közigazgatási szervek döntését, ha az a tényekből levont téves vagy

¹⁰. Lásd továbbá a Tisztességesség részt.

irracionális következtetésen alapult. Még általánosabban ez felveti a közigazgatási döntések felülvizsgálhatósága mértékének kérdését (*Bryan kontra Egyesült Királyság*, §§ 44-47; *Crompton kontra Egyesült Királyság*, §§ 70-73).

88. Az esetjognak vannak bizonyos kidolgozott kritériumai annak értékelésére, hogy a felülvizsgálatot az Egyezmény szempontjából „teljes *hatáskörrel*” rendelkező szerv végezte-e (*Sigma Radio Television Ltd kontra Ciprus*, §§ 151-157). Tehát abból a célból, hogy meg lehessen határozni, hogy egy érintett bírói testület megfelelő felülvizsgálatot nyújtott-e, a következő három feltételt kell egymással összefüggésben vizsgálni:

- *a megfellebbezett döntés tárgya:*
 - ha a közigazgatási döntés egyszerű ténykérdést érintett, a bíróság vizsgálódásának intenzívebbnek kell lenni, mintha speciális technikai tudást igénylő sajátos területet érintett volna;
 - az európai rendszerek általában korlátozzák a bíróságok jogát arra, hogy ténykérdéseket vizsgáljanak felül, ugyanakkor lehetővé teszik számukra, hogy különböző alapokon hatályon kívül helyezték a vonatkozó döntéseket. Ezt az esetjog nem kérdőjelezi meg.
- *a mód, ahogyan a határozatot meghozták:* milyen eljárásjogi biztosítékok álltak rendelkezésre az érintett közigazgatási hatóság előtt?
 - ha a panaszos a 6. cikk előírásai szerinti eljárásjogi biztosítékok többségével rendelkezett a bírósági szakaszt megelőző közigazgatási eljárásban, ez indokolhatja az azt követő enyhébb bírói felülvizsgálatot (*Bryan kontra Egyesült Királyság*, §§ 46-47; *Holdings és Barnes plc kontra Egyesült Királyság* (dec.)).
- *a jogvita tartalma, beleértve az igényelt és tényleges fellebbezési jogalapot* (*Bryan kontra Egyesült Királyság*, § 45):
 - követelmény, hogy ítéletében a bíróság vizsgálhassa a panaszos valamennyi érdemi érvét, pontról pontra, anélkül, hogy bármelyik vizsgálatát vissza kellene utasítania, és hogy adjon világos indokokat az elutasításukra. A tények tekintetében szükséges, hogy a bíróság jogosult legyen újra megvizsgálni azon tényeket, amelyek *központi jelentőségűek a panaszos ügyében*. Tehát ha a panaszos csak eljárásjogi érveket hoz fel, később nem sérelmezheti, hogy a bíróság nem döntött a tényekkel kapcsolatban (*Potocka és mások kontra Lengyelország*, § 57).

89. **Például** az, hogy a bíróság visszautasítja, hogy külön döntsön olyan ténykérdésekről, amelyek alapvetőek az előtte folyó jogvita rendezéséhez, megvalósíthatja a 6. cikk 1. bekezdésének sérelmét (*Terra Woningen B.V. kontra Hollandia*, §§ 53-55). Ugyanez vonatkozik arra, ha a bíróságnak nincs joga dönten a jogvita lényegét jelentő kérdésben (*Tsfayo kontra Egyesült Királyság* § 48). Ilyen esetekben az ügy kimenetele szempontjából döntő kérdés nem tehető független bírói felülvizsgálat tárgyává.

90. Ha a fellebbezés megalapozott, a felülvizsgáló bíróságnak jogosultnak kell lennie arra, hogy megsemmisítse az érintett határozatot, és vagy új határozatot hozzon, vagy visszautalja az ügyet döntésre ugyanahhoz vagy más szervhez (*Kingsley kontra Egyesült Királyság* [GC], §§ 32, 34).

91. Ahol egy közigazgatási hatóság már megállapította a tényeket egy kvázi-bírósági eljárás során, amely a 6. cikk 1. bekezdésében lefektetett követelmények közül többet kielégít, és ahol az így megállapított tények és a belőlük a közigazgatási hatóság által levont következtetések kapcsán nincsen vita, továbbá ahol a bíróság pontról pontra foglalkozott a peres fél egyéb fellebbezési érveivel, a fellebbezést elbíráló bíróság által lefolytatott

felülvizsgálat kellően széleskörű ahhoz, hogy megfeleljen a 6. cikk 1. bekezdésének (*Bryan kontra Egyesült Királyság*, §§ 44-47).

92. Alábbiakban található néhány **példa** olyan bírói testületekre, amelyekről a Bíróság megállapította, hogy nincsen „teljes hatáskörük”:

- a közigazgatási bíróság, amelynek csak arra volt joga, hogy felülvizsgálja, hogy a közigazgatási hatóságok diszkrecionális döntési jogosítványukat a jog tárgyával és céljával összeegyeztethető módon gyakorolták-e (*Obermeier kontra Ausztria*, § 70);
- a bíróság, amely szakmai egyesületek fegyelmi bizottságainak határozatait anélkül vizsgálta felül, hogy joga lett volna eldönteni, hogy a büntetés arányos volt-e a cselekménnyel (*Diennet kontra Franciaország*, § 34, orvosi egyesület tekintetében; és *Merigaud kontra Franciaország*, § 69, földmérők szervezete tekintetében);
- az Alkotmánybíróság, amely csak az Alkotmánnyal való összhang szempontjából vizsgálhatja a megtámadott eljárást, így ki van zárva a releváns tények vizsgálatából (*Zumtobel kontra Ausztria*, §§ 29-30);
- a *Conseil d'Etat*, amely, összhangban saját esetjogával, az előtte folyó, nemzetközi szerződés alkalmazhatóságával kapcsolatos ügyben köteles volt követni a miniszter véleményét – egy külső hatóságét, aki egyben a végrehajtó hatalom képviselője – anélkül, hogy ezt a véleményt bármilyen értékelésnek vetné alá, vagy a felek közötti vita tárgyává tehetné. A miniszter részvételét, amely döntő volt a jogvita kimenetele szempontjából, nem kifogásolhatta a kérelmező, akinek arra sem adtak lehetőséget, hogy reagáljon a miniszter észrevételeire (*Chevrol kontra Franciaország*, §§ 81-82).

93. Ellentétesen:

- *Chaudet kontra Franciaország*: a *Conseil d'État* döntött egy bírósági felülvizsgálati kérelemről, mint első és egyben utolsó fokú bíróság. Ebben az ügyben a *Conseil d'État*-nak nem volt „teljes hatásköre” arra, hogy döntésével pótolja a polgári repülési orvosi tanács határozatát. Mindazonáltal világos volt az ügy irataiból, hogy ettől függetlenül a kérelmező valamennyi indítványával foglalkozott ténybeli és jogi alapon, értékelt az orvosi aktában lévő valamennyi dokumentumot, és tekintettel volt a felek által megvitatott valamennyi orvosi jelentésre. A Bíróság ezért úgy találta, hogy a kérelmező ügyét a 6. cikk 1. bekezdésében foglalt követelményeknek megfelelően vizsgálták meg (§§ 37-38);
- *Zumtobel kontra Ausztria*: a Bíróság megállapította, hogy az osztrák közigazgatási bíróság betartotta a 6. cikk 1. bekezdésének követelményeit az olyan kérdések kapcsán, amelyek nem tartoztak a közigazgatási hatóságok kizárólagos hatáskörébe, és pontról pontra megvizsgálta a beadványok érdemét anélkül, hogy vissza kellett volna utasítania a beadvány érveivel kapcsolatos álláspont kifejtését, vagy a tényállás megállapítását (§§ 31-32) – továbbá *Ortenberg kontra Ausztria*, §§ 33-34; *Fischer kontra Ausztria*, § 34.
- *McMichael kontra Egyesült Királyság*: ebben az ügyben egy skót helyi bíróságnak egy gyermek adoptálására vonatkozó döntését fellebbezték meg a Skót Legfelsőbb Bíróságon. Az utóbbinak teljes hatásköre volt ebben a tekintetben; általában a helyi bíróság által megállapított tényállás alapján járt el, de erre nem volt köteles. Amennyiben szükségesnek látta, bizonyítást folytathatott le, vagy visszautalhatta az ügyet a helyi bíróságra az új eljárásra vonatkozó iránymutatás mellett (§ 66). Továbbá a helyi bíróságnak a gyermek perében született döntések elleni fellebbezések

elbírálásakor szintén teljes hatásköre volt arra, hogy megvizsgálja az ügy érdemét és az állítólagos eljárásjogi hiányosságokat (§ 82);

- *Potocka és mások kontra Lengyelország*: a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság hatásköre a Közigazgatási Eljárásjogi Kódex alapján a megtámadott közigazgatási határozatok jogszerűségének vizsgálatára korlátozódott. Mindazonáltal a bíróságnak joga volt arra is, hogy részben vagy egészben megsemmisítsen egy határozatot, ha megállapította, hogy a tisztességesség eljárásjogi követelménye nem teljesült az elfogadásához vezető eljárásban. A Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság érvelése bizonyította, hogy ténylegesen vizsgálta az ügy célszerűségi aspektusát. Ugyan a bíróság korlátozhatta volna a vizsgálatát annak megállapítására, hogy a kérelmező kérelmének eljárásjogi és tartalmi hiányosságai miatt a megtámadott döntést hatályában fent kell tartani, de ennek ellenére pontról pontra megvizsgálta valamennyi érdemi kérelmet anélkül, hogy egyszer is visszautasította volna a velük kapcsolatos álláspont kifejtését vagy a releváns tényekről való meggyőződést. A bíróság alapos érvekkel alátámasztott ítéletet hozott és a kérelmezőnek az ügy kimenetelét érintő lényeges érveivel kimerítően foglalkozott. Következésképpen a Legfelsőbb Közigazgatási Bíróság felülvizsgálatának hatóköre elégséges volt, hogy megfeleljen a 6. cikk 1. bekezdésének (§§ 56-59).

(d) AZ ÍTÉLETEK VÉGREHAJTÁSA

▪ A jogerős és kötőerővel rendelkező bírósági határozat gyors végrehajtásához való jog

94. A 6. cikk 1. bekezdése védi a jogerős, kötőerővel rendelkező bírósági határozatok végrehajtását (elhatárolva az olyan határozatok végrehajtásától, amelyek felsőbb bíróságok felülvizsgálatának tárgyai lehetnek) (*Ouzounis és mások kontra Görögország*, § 21).

95. A – bármilyen bíróság által hozott – ilyen jellegű határozatok végrehajtásához való jog a „bírósághoz való jog” integráns részét képezi (*Hornsby kontra Görögország*, § 40; *Scordino kontra Olaszország (no. 1)* [GC], § 196). Amennyiben ez másképpen lenne, a 6. cikk 1. bekezdésének előírásai meg lennének fosztva minden hatékonyságuktól (*Burdov kontra Oroszország*, §§ 34 és 37).

96. Ennek még nagyobb jelentősége van a közigazgatási eljárások kontextusában. Az a peres fél, aki az állam legfelső közigazgatási bíróságához felülvizsgálati kérelemmel fordul, nem pusztán az érintett döntés megsemmisítését, hanem mindenekelőtt a döntés hatásainak megszüntetését akarja elérni.

97. A peres fél hatékony védelme és a jogszerűség visszaállítása tehát feltételezi a kötelezettséget a közigazgatási szerv oldalán az ítélet betartására (*Hornsby kontra Görögország*, § 41; *Kyrtatos kontra Görögország*, §§ 31-32).

98. Tehát míg különleges körülmények között némi késlekedés az ítélet végrehajtásában indokolható lehet, a késedelem nem lehet olyan mértékű, hogy megfossza a peres felet az ítélet végrehajtásához való jogtól (*Burdov kontra Oroszország*, §§ 35-37).

99. Ilyen módon értelmezve, a végrehajtásnak teljesnek és kimerítőnek kell lennie, nem lehet részleges (*Matheus kontra Franciaország*, § 58; *Sabin Popescu kontra Románia*, §§ 68-76), és nem szabad megakadályozni, érvényteleníteni vagy indokolatlanul késleltetni (*Immobiliare Saffi kontra Olaszország* [GC], § 74).

100. Ugyancsak ellentétes a 6. cikk 1. bekezdésével, ha egy hatóság nem hajlandó figyelembe venni egy felsőbb bíróság döntését – ami potenciálisan további ítéletek sorához, és a meghozott ítéletek figyelmen kívül hagyásához vezet ugyanazon eljárások kontextusában (*Turczanik kontra Lengyelország*, §§ 49-51).

101. Egy kötőerővel rendelkező ítélet végrehajtásának ésszerűtlenül hosszú késedelme sértheti az Egyezményt. A késedelem ésszerűségét különösen a végrehajtási eljárás komplexitására, a kérelmező és a hatáskörrel rendelkező hatóságok magatartására, továbbá a megítélt dolog jellegére és összegére tekintettel kell értékelni (*Raylyan kontra Oroszország*, § 31).

102. **Például** a Bíróság úgy találta: az, hogy a nemzeti hatóságok több mint öt évig nem tették meg egy kötelező, kikényszeríthető bírósági határozat végrehajtásához szükséges lépéseket, megfosztotta a 6. cikk 1. bekezdésének rendelkezéseit minden hatékonyságuktól (*Hornsby kontra Görögország*, § 45).

103. Egy másik ügyben a Bíróság úgy találta: a körülményekre tekintettel nem volt ésszerűtlen az az összességében kilenchnapos periódus, amely alatt a hatóságok kikényszerítették az ítélet végrehajtását (*Moroko kontra Oroszország*, §§ 43-45).

104. A Bíróság megállapította a 6. cikk szerinti bírósághoz való jog megsértését amiatt, hogy a hatóságok több mint négy évig nem voltak hajlandók rendőrségi segítséggel végrehajtatni egy birtokvédelmi határozatot egy bérlővel szemben (*Lunari kontra Olaszország*, §§ 38-42), és ugyanígy egy végrehajtás – több, mint hat évig tartó – felfüggesztése okán is, amely a bíróság bérlőt kilakoltató határozatát megkérdőjelező jogalkotási fejleményből fakadt, mivel az érintett jogszabályi rendelkezés a határozatot minden hatékonyságától megfosztotta (*Immobiliare Saffi kontra Olaszország* [GC], §§ 70 és 74).

105. Attól a személytől, aki az állammal szemben nyer jogi eljárást, nem várható el, hogy külön végrehajtási eljárást kelljen indítania (*Burdov kontra Oroszország (no. 2)*, § 68). Az államot marasztaló ítélet végrehajtásának biztosítása az állami hatóságok feladata (*Yavorivskaya kontra Oroszország*, § 25) attól az időponttól kezdve, amikor a döntés jogerőssé és végrehajthatóvá válik (*Burdov kontra Oroszország (no. 2)*, § 69).

106. A pernyertes féltől elvárható lehet, hogy bizonyos eljárásjogi lépéseket tegyen annak érdekében, hogy lehetővé tegye vagy felgyorsítsa az ítélet végrehajtását. A végrehajtást kérő ezen kötelezettsége ugyanakkor nem mehet túl a szigorúan szükséges mértéken és nem menti fel a hatóságokat a kötelezettségeik alól (*Burdov kontra Oroszország (no. 2)*, § 69).

107. Ebből következően a kérelmezőt illető összegnek egy végrehajtási eljárást követő késedelmes kifizetése nem orvosolja a nemzeti hatóságok hosszas mulasztását az ítélet végrehajtásával kapcsolatban, és így nem nyújt megfelelő jogorvoslatot (*Scordino kontra Olaszország (no. 1)* [GC], § 198).

108. A Bíróság ugyancsak megállapította, hogy a hatóságok azon álláspontja, amely szerint a kérelmező feladata a végrehajtási eljárás megindítása egy neki kedvező kikényszeríthető határozat tekintetében, súlyosbítva azzal, hogy nem voltak tekintettel a kérelmező anyagi helyzetére, eltúlzott terhet jelentett a kérelmezőre nézve, és olyan mértékben korlátozta a bírósághoz való hozzáférés jogát, amely már a jog leglényegét vonta el (*Apostol kontra Grúzia*, § 65).

109. Egy peres fél nem fosztható meg a számára kártérítést (*Burdov kontra Oroszország*, § 35) vagy lakhatást (*Teteriny kontra Oroszország*, §§ 41-42) biztosító jogerős döntésből fakadó előnyök ésszerű időn belüli élvezetétől, tekintet nélkül a nemzeti végrehajtási eljárás bonyolultságára vagy az állam költségvetési rendszerére. Az állam nem hivatkozhat a források hiányára, mint kifogásra a megítélt összeg megfizetésének elmulasztása kapcsán (*Burdov kontra Oroszország*, § 35; *Amat-G Ltd és Mebaghishvili kontra Grúzia*, § 47; *Scordino kontra Olaszország (no. 1)* [GC], § 199). Nem hivatkozhat az alternatív elhelyezési lehetőség hiányára sem egy ítélet végrehajtásának elmulasztásakor (*Prodan kontra Moldova*, § 53).

110. Különbséget kell tenni az állami adósság (*Burdov kontra Oroszország (no. 2)*, §§ 68 és 69 és §§ 72 és seq.) és a magánszemélyek adóssága között: az állam felelőssége nem hasonlítható össze egy végrehajtható tartozás meg nem fizetése kapcsán egy „magán” adós fizetése képtelenségével (*Sanglier kontra Franciaország*, § 39; *Ciprova kontra Cseh Köztársaság*(dec.); *Cubănit kontra Románia* (dec.)). Mindazonáltal az államnak tevőleges kötelezettsége van arra, hogy megszervezze a magánszemélyek jogvitáit lezáró jogerős döntések végrehajtási rendszerét, amely hatékony mind jogilag, mind a gyakorlatban (*Fuklev kontra Ukrajna*, § 84). Az állam felelőssége tehát felmerül, ha a végrehajtási eljárásban érintett hatóságok elmulasztják a megfelelő figyelmet tanúsítani, vagy éppen megakadályozzák a végrehajtást (*Fuklev kontra Ukrajna*, § 67). A nemzeti hatóságok által a végrehajtás biztosítása érdekében tett lépéseknek a cél elérésére megfelelőnek és elégségesnek kell lenniük (*Ruianu kontra Románia*, § 66) tekintettel a végrehajtás során fennálló kötelezettségeikre, hiszen ők gyakorolják a közhatalmat (*ibid.*, §§ 72-73).

111. Tehát **például** a Bíróság megállapította: a nemzeti hatóságok megfosztották a 6. cikk 1. bekezdését minden érdemi hatásától azzal, hogy elmulasztottak szankcionálni egy (magánszférába tartozó) harmadik személyt amiatt, hogy nem működött együtt a jogerős és kikényszeríthető határozat végrehajtására hatáskörrel rendelkező hatóságokkal (*Pini és mások kontra Románia*, §§ 186-188; ebben az ügyben a magánintézmény, ahol két gyermek élt, több mint három évig megakadályozta a gyermekek örökbeadási határozatának végrehajtását).

112. Mindazonáltal ahol az állam megtette a jog által előírt valamennyi lépést annak érdekében, hogy biztosítsa, hogy a magánszemély végrehajtsa a határozatot, az állam nem tehető felelősség az adós kötelezettségei nem teljesítéséért (*Fociac kontra Románia*, §§ 74 és 78).

113. Végezetül a bírósághoz való jog ugyanígy védi a végrehajtási eljáráshoz való hozzáférés jogát, vagyis a végrehajtási eljárás kezdeményezésének jogát (*Apostol kontra Grúzia*, § 56).

• A jogerős döntés megkérdőjelezhetetlenségéhez való jog

114. A tisztességes eljáráshoz való jogot a jogállamiság elvének fényében kell értelmezni. A jogállamiság elvének egyik alapvető aspektusa a jogbiztonság (*Okay és mások kontra Törökország*, § 73), amely többek között megköveteli, hogy ahol a bíróság jogerősen eldöntött egy kérdést, a döntést ne lehessen megkérdőjelezni (*Brumarescu kontra Románia* [GC], § 61; *Agrokompleks kontra Ukrajna*, § 148).

115. Az olyan jogrendszerek, amelyekben a jogerős döntések vég nélküli, a hatályon kívül helyezés lehetőségét hordozó felülvizsgálat tárgyai lehetnek, sértik a 6. cikk 1. bekezdését (*Sovtransavto Holding kontra Ukrajna*, §§ 74, 77 és 82: ez az ügy a óvási eljárással volt kapcsolatos, amelynél fogva a Legfelsőbb Választottbíróság elnökének, a főügyésznek és helyetteseiknek diszkrecionális joguk volt arra, hogy megtámadjanak jogerős ítéleteket egy felügyeleti felülvizsgálati eljárás során benyújtott óvással).

116. A határozatok ilyen módon való megkérdőjelezése nem elfogadható – származzon bár bíróságtól, a végrehajtó hatalom tagjaitól (*Tregubenko kontra Ukrajna*, § 36) vagy nem bírói hatóságoktól (*Agrokompleks kontra Ukrajna*, § 150-151).

117. A jogerős döntést csak akkor lehet megkérdőjelezni, ha ezt olyan jelentős és kényszerítő körülmények teszik szükségessé, mint például valamely bírói hiba (*Ryabykh kontra Oroszország*, § 52).

2. Törvény által létrehozottság

118. Az Egyezmény rendszerének szerves részét képező jogállamiság elvének fényében a Bíróság úgy találta, hogy a „bíróságnak” mindig „törvény által létrehozottnak” kell lennie,

minthogy egyébként hiányozna a demokratikus társadalmakban elvárható legitimitáció az egyedi ügyek tárgyalására (*Lavents kontra Lettország*, § 81).

119. A „*törvény által létrehozott*” kifejezés nem pusztán azt követeli meg, hogy a „*bíróság*” létezésének meglegyen a megfelelő jogi alapja, hanem azt is, hogy a bíróság feleljen meg a működésére vonatkozó speciális szabályoknak (*Sokurenko és Strygun kontra Ukrajna*, § 24). Egy bíróság törvényessége szükségszerűen magában foglalja annak összetételét is (*Buscarini kontra San Marino* (dec.)). Az a gyakorlat, hogy hallgatólagosan és határozatlan időre meghosszabbítják a bírák mandátumát, miután hivatali idejük lejár és újrakinevezésük függőben van, ellentétes a „*törvény által létrehozott bíróság*” elvével (*Oleksandr Volkov kontra Ukrajna*, § 151). A bírák kinevezésére vonatkozó szabályokat nem lehet a belső gyakorlat szintjén rendezni (*ibid.*, §§ 154-156).

120. „*A törvény*” a 6. cikk 1. bekezdése szerinti értelmében tehát magában foglalja nem csupán a bírói szervek felállítására és hatáskörére vonatkozó szabályokat, de a nemzeti jog más előírásait is, amelyek megsértése egy vagy több bíró részvételét az ügy vizsgálatában szabálytalanná tenné (*DMD Group, A.S. kontra Szlovákia*, § 59). Ez különösen magában foglalja a „*bíróságok*” tagjainak függetlenségére, megbízatásuk hosszára, pártatlanságukra és az eljárásjogi garanciák meglétére vonatkozó szabályokat (*Gurov kontra Moldova*, § 36).

121. Főszabályként ezeknek a normáknak a megszegése a 6. cikk 1. bekezdésének sérelmére vezet (*DMD Group, A.S. kontra Szlovákia*, § 61). A Bíróság ezért vizsgálni fogja, hogy ebben a tekintetben a nemzeti jog szabályait betartották-e. Mindazonáltal, tekintettel arra az általános elvre, amely szerint az elsősorban a nemzeti hatóságoknak maguknak kell értelmezni a nemzeti jog előírásait, a Bíróság nem kérdőjelezi meg a jogértelmezésüket, hacsak nem a vonatkozó jogszabályok nyilvánvaló megsértéséről van szó (*DMD Group, A.S. kontra Szlovákia*, § 61). Az a bíróság, amely mindenfajta magyarázat nélkül, a vonatkozó szabályokat szándékosan megszegve túllépi a hatáskörét, nem tekinthető „*törvény által létrehozott bíróságnak*” a kérdéses eljárásban (*Sokurenko és Strygun kontra Ukrajna*, §§ 27-28).

122. A 6. cikk első bekezdésében található „*törvény által létrehozott*” kifejezés célja, hogy biztosítsa, hogy a bírósági rendszer megszervezése nem a végrehajtó hatalom diszkréciójától függ, hanem a Parlament által alkotott jog szabályozza azt (*Savino és mások kontra Olaszország*, § 94).

123. A kontinentális jogrendszerű államokban sem lehet a bírósági rendszer megszervezését a bíróságok diszkréciójára hagyni, de ez nem jelenti, hogy a bíróságoknak ne lenne némi szabadságuk a vonatkozó nemzeti jogszabályok értelmezésére (*Savino és mások kontra Olaszország*, § 94).

124. Továbbá, a bírósági rendszer megszervezésével kapcsolatos ügyek delegálása csak akkor megengedett, ha ez a lehetőség a nemzeti jogban szabályozott, ideértve az Alkotmány vonatkozó előírásai is (*ibid.*).

3. Függetlenség és pártatlanság

(a) ÁLTALÁNOS MEGFONTOLÁSOK

125. A 6. cikk 1. bekezdése szerinti tisztességes eljáráshoz való jog megköveteli, hogy az ügyet egy „*független és pártatlan*” bíróság tárgyalja. Közeli kölcsönhatás van a „*függetlenség*” és „*pártatlanság*” garanciái között. A Bíróság ezért gyakran együtt vizsgálja a két követelményt (*Kleyn és mások kontra Hollandia* [GC], § 192).

126. Népi ülnökök részvétele az ügyben, mint olyan, nem ellentétes a 6. cikk 1. bekezdésével. Egy olyan vegyes összetételű tanács létezése, amelyben egy hivatásos bíró elnöklete mellett köztisztviselők és egyes érintett szervek képviselői vesznek részt, önmagában még nem bizonyítja az elfogultságot (*Le Compte, Van Leuven és De Meyere*

kontra Belgium, §§ 57 és 58), ahogyan nem eleve tilos szakértő ülnökök részvétele sem a bírósági határozathozatalban (*Pabla Ky kontra Finnország*, § 32).

127. Az esetjogban kidolgozott, a pártatlanságra vonatkozó elvek ugyanúgy vonatkoznak az ülnökökre, mint a hivatásos bírákra (*Langborger kontra Svédország*, §§ 34-35; *Cooper kontra Egyesült Királyság* [GC], § 123).

128. Elvi szinten a 6. cikk 1. bekezdésének sérelmét nem lehet egy döntéshozó bíróság függetlenségének vagy a pártatlanságának hiányára vagy valamely lényeges eljárásjogi garanciának ezen bíróság általi megsértésére alapítani, ha a meghozott határozatot egy „teljes hatáskörrel” rendelkező bírói testület később felülvizsgálata és biztosította a lényeges garanciákat a kérdéses hiányosságok orvoslásával (*De Haan kontra Hollandia*, §§ 52-55).¹¹

129. A Bíróság állandó esetjoga szerint az államot az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdése alapján terhelő azon kötelezettség terjedelme, hogy biztosítsa egy „független és pártatlan bíróság” általi tárgyalást, nem korlátozódik a bíróságra. Magában foglalja a végrehajtó hatalom, a jogalkotó és minden más állami szerv kötelezettségét, függetlenül annak szintjétől, hogy tiszteletben tartsa és kövesse a bírósági ítéleteket és határozatokat, még akkor is, ha nem ért velük egyet. A bíróságok hatáskörének állami tiszteletben tartása tehát elengedhetetlen feltétele a bíróságokba vetett közbizalomnak és tágabb értelemben a jogállamiságnak. A függetlenség és pártatlanság alkotmányos garanciái önmagukban nem elegendők ennek a célnak az eléréséhez. Hatékonyan be kell őket illeszteni a mindennapi igazgatási attitűdbe és gyakorlatba is (*Agrokompleks kontra Ukrajna*, § 136).

(b) FÜGGETLEN BÍRÓSÁG

130. A „független” kifejezés a más hatalmi ágakkal (a végrehajtó hatalommal és a jogalkotással) (*Beaumartin kontra Franciaország*, § 38) és a pártokkal szembeni függetlenségre utal (*Sramek kontra Ausztria*, § 42).

131. Ugyan a kormányzat politikai szervei és a bíróság közötti hatalommegosztás elvének növekvő jelentősége van a Bíróság esetjogában, sem a 6. cikk, sem az Egyezmény más szabálya nem követeli meg, hogy az államok valamilyen meghatározott alkotmányjogi koncepciót kövessenek a hatalmi ágak kapcsolatának megengedhető korlátaira vonatkozóan. A kérdés mindig az, hogy az adott ügyben az Egyezmény követelményei érvényesülnek-e (*Kleyn és mások kontra Hollandia* [GC], § 193). A bíróság függetlenségének elve azt követeli meg, hogy létezzenek olyan eljárásjogi garanciák, amelyek elválasztják a bíróságot más hatalmi ágaktól.

▪ A végrehajtó hatalommal szembeni függetlenség

132. A bírói függetlenséget aláássa, ha a végrehajtó hatalom beavatkozik egy bíróságok előtt függőben lévő ügybe azért, hogy befolyásolja a kimenetelét (*Sovtransavto Holding kontra Ukrajna*, § 80; *Mosteanu és mások kontra Románia*, § 42).

133. A tény, hogy a bírákat a végrehajtó hatalom nevezi ki és elmozdíthatóak, önmagában nem jelenti a 6. cikk 1. bekezdésének sérelmét (*Clarke kontra Egyesült Királyság* (dec.)). A bírák végrehajtó hatalom általi kinevezése megengedhető, feltéve, ha a kinevezettek befolyásolástól vagy nyomásgyakorlástól mentesek bírói feladatuk végrehajtása során (*Flux kontra Moldova* (no. 2), § 27).

134. A tény, hogy a Semmitőszék elnökét a végrehajtó hatalom nevezi ki, önmagában nem ássa alá függetlenségét, feltéve, hogy kinevezése után nincs nyomás alatt, nem kap semmilyen instrukciót és teljes függetlenséggel látja el feladatait (*Zolotas kontra Görögország*, § 24).

¹¹. Lásd ugyancsak a *Teljes hatáskörrel rendelkező bíróság általi felülvizsgálat* és a *Tisztességesség* részeket.

135. Ugyancsak, a pusztán tény, hogy a Közigazgatási Jogi Tanács bírját a regionális közigazgatósági hatóság nevezi ki, nem alkalmas arra, hogy kétséget ébresszen a függetlenségük vagy pártatlanságuk tekintetében, feltéve, hogy kinevezésük után nincsenek nyomás alatt, nem kapnak semmilyen instrukciót és teljes függetlenséggel látják el feladataikat (*Majorana kontra Olaszország*, (dec.)).

• Parlamenttel szembeni függetlenség

136. A tény, hogy a bírakat a Parlament nevezi ki, önmagában nem rendeli őket alá a hatóságoknak, feltéve, hogy kinevezésük után nincsenek nyomás alatt és nem kapnak instrukciókat bírói feladataik ellátása kapcsán (*Sacilor-Lormines kontra Franciaország*, § 67). Továbbá a tény, hogy a többségében hivatásos bírákból álló Fellebbezési Bíróság egy tagja a Parlament képviselője volt, önmagában nem sérti a független és pártatlan bírósághoz való jogot (*Pabla Ky kontra Finnország*, §§ 31-35).

• Pártoktól való függetlenség

137. Amennyiben a bíróság tagjai között van olyan, aki kötelezettségei és szolgálata megszervezése szempontjából függő pozícióban van egy politikai párttal szemben, a peres felek jogos kételyeket fogalmazhatnak meg ezen személy függetlenségével kapcsolatban. Az ilyen helyzet súlyosan érinti azt a bizalmat, amelynek erősítését a bíróságoknak elő kell segíteniük egy demokratikus társadalomban (*Sramek kontra Ausztria*, § 42).

• A függetlenség megítélésére szolgáló kritériumok

138. Annak eldöntésekor, hogy egy testület „függetlennek” minősülhet-e, a Bíróság tekintettel van egyebek mellett a következő kritériumokra (*Langborger kontra Svédország*, § 32; *Kleyn és mások kontra Hollandia* [GC], § 190):

- a tagok kinevezésének módja és a hivatali idő hossza;
- a külső nyomás elleni garanciák megléte, és
- hogy a testület függetlennek látszik-e.

(i) A testület tagjai kinevezésének módja

139. A Bíróság esetjogában kérdések merültek fel az igazságügyi miniszternek a döntéshozó testület tagjainak kinevezésébe és/vagy elmozdításába való beavatkozásával kapcsolatban (*Sramek kontra Ausztria*, § 38; *Brudnicka és mások kontra Lengyelország*, § 41; *Clarke kontra Egyesült Királyság*(dec.)).

140. Ugyan az ügyek kiszignálása egy meghatározott bíróra vagy bíróságra a nemzeti hatóságok által az ilyen ügyekben élvezett mérlegelési szabadság körébe esik, a Bíróságnak meg kell győződnie arról, hogy ez összhangban volt-e a 6. cikk 1. bekezdésével, és különösen a függetlenség és pártatlanság követelményével (*Bochan kontra Ukrajna*, § 71).

(ii) A testület tagja kinevezésének hossza

141. A Bíróság nem határozott meg semmilyen kívánatos mandátum-hosszt a bírói döntéshozó szervek tagjai számára, ugyanakkor mandátumuk alatti elmozdíthatatlanságuk általánosságban a függetlenségükhöz kapcsolódó követelménynek tekintendő. Mindazonáltal az elmozdíthatatlanság formális elismerésének hiánya a nemzeti jogban önmagában nem jelenti a függetlenség hiányát, feltéve, hogy azt a gyakorlat elismeri és más szükséges garanciái is jelen vannak (*Sacilor-Lormines kontra Franciaország*, § 67; *Luka kontra Románia*, § 44).

(iii) Külső nyomás elleni garanciák

142. A bírói függetlenség megköveteli, hogy a bírák mentesek legyenek mind a külső, mind a szervezeten belüli befolyásolástól. A belső bírói függetlenség feltétele, hogy a bíróra ne nehezedjenek elvárások, vagy egyéb nyomás a bírótársak, illetve azok részéről, akiknek a bíróságon igazgatási feladatuk van, mint a bíróság vagy egy bírói tanács elnöke. A bírák függetlenségét szolgáló megfelelő biztosítékok hiánya a bírósági rendszeren belül és különösen a bírói előjárókkal szemben arra vezethet, hogy a Bíróság úgy ítéli meg: a kérelmező kétségei egy bíróság függetlenségét és pártatlanságát illetően objektíve megalapozottnak tekinthetők (*Parlov-Tkalčić kontra Horvátország*, § 86; *Agrokompleks kontra Ukrajna*, § 137).

143. Egy megyei bíróság bírái elégségesen függetlenek voltak ennek a bíróságnak az elnökétől, ugyanis az elnök csak adminisztratív (igazgatási és szervezeti) funkciókat látott el, amelyek szigorúan el voltak választva az ítélkező funkciótól. A jogrendszer megfelelő biztosítékokat tartalmazott arra nézve, hogy a bíróság elnöke ne gyakorolhassa önkényesen az ügyek bírók közötti (re)szignálásával kapcsolatos jogkörét (*Parlov-Tkalčić kontra Horvátország*, §§ 88-95).

(iv) A függetlenség látszata

144. Annak megítélésekor, hogy egy bíróság a 6. cikk 1. bekezdésének követelményei szerint függetlennek tekinthető-e, a látszatoknak is jelentősége van (*Sramek kontra Ausztria*, § 42). A függetlenség látszatával kapcsolatban az érintett fél nézőpontja fontos, de nem döntő. E vonatkozásban az a meghatározó, hogy az érintett fél aggályai „objektíve megalapozottnak” tekinthetők-e (*Sacilor-Lormines kontra Franciaország*, § 63). Tehát semmilyen probléma nem merül fel a függetlenség tekintetében, ha a Bíróság úgy ítéli meg, hogy egy „független külső szemlélőben” nem vetődne fel a függetlenségre vonatkozó kételyek a tárgyalat ügy körülményei között (*Clarke kontra Egyesült Királyság*(dec.)).

(c) **PÁRTATLAN BÍRÓSÁG**

145. A 6. cikk 1 bekezdése előírja, hogy a hatálya alá eső bíróság pártatlan legyen. A pártatlanság általában kiterjed az előítélet vagy elfogultság hiányára, és létezése számos módon tesztelhető (*Wettstein kontra Svájc*, § 43; *Micallef kontra Málta* [GC], § 93). A függetlenség és pártatlanság fogalma szoros kapcsolatban van, és a körülményektől függően együttes vizsgálatot igényelhet (*Sacilor-Lormines kontra Franciaország*, § 62; *Oleksandr Volkov kontra Ukrajna*, § 107).

- **A pártatlanság megítélésére szolgáló kritériumok**

146. A pártatlanság meglétét a következők alapján kell meghatározni (*Micallef kontra Málta* [GC], §§ 93):

- a szubjektív teszt, ahol figyelemmel kell lenni az érintett bíró személyes viselkedésére és meggyőződésére, vagyis arra, hogy a bírónak volt-e személyes előítélete vagy elfogultsága az adott ügyben;
- az objektív teszt azt vizsgálja, hogy a bíróság és – egyebek mellett – annak összetétele megfelelő garanciákat nyújtott-e arra, hogy kizárjon mindenfajta legitim kétséget pártatlansága tekintetében.

147. Mindazonáltal, nincs kristálytisza elválasztás a szubjektív és objektív pártatlanság között, minthogy egy bíró viselkedése nem csupán egy külső szemlélő szempontjából ébreszthet kétséget a pártatlanság tekintetében (objektív teszt), de felvetheti a bíró személyes meggyőződésének kérdését is (szubjektív teszt).

148. Így bizonyos ügyekben, ahol nehéz lehet olyan bizonyítékot szolgáltatni, amely megdönti a bíró szubjektív pártatlanságának vélelmét, az objektív pártatlanság követelménye további fontos garanciákkal szolgál (lásd *Micallef kontra Málta* [GC], §§ 95 és 101).

(i) Szubjektív megközelítés

149. A szubjektív teszt alkalmazásakor a Bíróság állandó gyakorlata, hogy „a bíró személyes pártatlanságát feltételezni kell, amíg nincs bizonyíték az ellenkezőjére” (*Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium*, § 58, *in fine*; *Micallef kontra Málta* [GC], § 94). A megkövetelt bizonyíték fajtája tekintetében a Bíróság például meg akart győződni arról, hogy a bíró ellenségesnek mutatkozott-e (*Buscemi kontra Olaszország*, §§ 67-68). Az a tény, hogy a bíró egy polgári ügyben nem lépett vissza a fellebbezés tárgyalásától azt követően, hogy korábban részt vett a kérdéses ügghöz kapcsolódó polgári ügysorozat tárgyalásában, nem elégséges bizonyíték a vélelem megdöntésére (*Golubović kontra Horvátország*, § 52).

150. A Bíróság gyakorlatában hosszú ideje megtalálható az az elv, hogy a bíróságot személyes előítélettől és elfogultságtól mentesnek kell vélelmezni (*Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium*, § 58; *Driza kontra Albánia*, § 75).

(ii) Objektív megközelítés

151. Meg kell vizsgálni, hogy a bíró viselkedésétől függetlenül vannak-e megállapítható tények, amelyek kétséget ébreszthetnek pártatlansága tekintetében. Amikor egy testületként működő szervre, bírói tanácsra vonatkoztatják ezt az elvet, azt jelenti, hogy el kell dönteni: a testület bármely tagjának személyes viselkedésétől függetlenül vannak-e megállapítható tények, amelyek magával a testület pártatlanságával kapcsolatban ébresztenek kételyeket. Ebből következően az érintett személy nézőpontja fontos, de nem döntő a tekintetben, hogy egy adott ügyben van-e legitim ok attól tartani, hogy egy meghatározott bíró (*Morel kontra Franciaország*, §§ 45-50; *Pescador Valero kontra Spanyolország*, § 23) vagy egy testületként eljáró bírói szerv (*Luka kontra Románia*, § 40) nem pártatlan. E vonatkozásban az a meghatározó, hogy ezt a félelmet lehet-e objektíven megalapozottnak tartani (*Wettstein kontra Svájc*, § 44; *Pabla Ky kontra Finnország*, § 30; *Micallef kontra Málta* [GC], § 96).

152. Az objektív teszt általában a bíró és az eljárás egyéb szereplői között fennálló aláfölé rendeltségi vagy más kapcsolatokat érint (a bíró kettős szerepére vonatkozóan lásd például *Mežnarić kontra Horvátország*, § 36; *Wettstein kontra Svájc*, § 47, ahol az ügyvéd, aki a kérelmező ellenfeleinek képviselőjét látta el, a későbbiekben bíróként járt el a kérelmező egy más ügyében és kapcsolódó ügyekben is), amelyek objektíven igazolják a bíróság pártatlanságának hiányával kapcsolatos kételyeket, és ezért az egyezmény követelmények sérelmét jelentik az objektív teszt alapján.

153. Tehát minden egyes egyedi ügyben el kell dönteni, hogy a kérdéses kapcsolat olyan jellegű és fokú-e, hogy a bíróság oldalán pártatlanság hiányát jelzi (*Micallef kontra Málta*, [GC], §§ 97 és 102).

154. Ebben a tekintetben a látszatnak is van bizonyos jelentősége, másképpen fogalmazva, „nem csak igazságot kell szolgáltatni, igazságosnak is kell látszani”. Az a közbizalom forog kockán, amelynek erősítése a bíróságok feladata egy demokratikus társadalomban. Tehát, minden bírónak, akivel szemben legitim módon felmerül a kétely, hogy nem pártatlan, vissza kell lépnie az ügy tárgyalásától (*Micallef kontra Málta* [GC], § 98).

155. Abból a célból, hogy a bíróságok megfelelően erősítsék az elengedhetetlen közbizalmat, a belső szervezeti kérdéseket is figyelembe kell venni. Releváns tényező például, hogy léteznek-e a pártatlanságot biztosító nemzeti eljárások, nevezetesen a bírák kizárására vonatkozó szabályok (lásd a bírák kizárásának indítványozására vonatkozó

speciális előírásokat, *Micallef kontra Málta* [GC], § 99-100). Az ilyen szabályok megmutatják a nemzeti jogalkotó erőfeszítését arra, hogy eloszlasson minden ésszerű kétséget az érintett bíró vagy bíróság pártatlanságával kapcsolatban, és kísérletet tegyen a pártatlanság biztosítására az ilyen aggályok kiiktatásával. A tényleges elfogultság hiányának biztosításán túl ezek a szabályok azt is célozzák, hogy megszüntessék az elfogultság látszatát is, és így szolgálják azon közbizalom erősítését, amelynek előmozdítása egy demokratikus társadalomban a bíróságok feladata (*Mežnarić kontra Horvátország*, § 27).

▪ **Helyzetek, amikor a bírói pártatlanság hiányának kérdése felmerülhet**

156. Két lehetséges helyzet van, amikor a bírói pártatlanság hiányának kérdése felmerülhet:

- Az első funkcionális természetű és érinti például a bírósági eljáráson belüli különböző funkciók ugyanazon személy általi gyakorlását, illetve a hierarchikus vagy egyéb kapcsolatot az eljárás más szereplőivel.
- A második személyes jellegű, és a bírónak a konkrét ügyben tanúsított magatartásából ered.

▪ **Funkcionális természetű helyzetek**

(i) Ugyanabban az ügyben ellátott tanácsadó és bírói funkció

157. Az ugyanabban a testületben párhuzamosan ellátott tanácsadó és bírói funkció bizonyos körülmények között problémákat vethet fel a testület objektív nézőpontból vett pártatlansága kapcsán a 6. cikk 1. bekezdés szerint (*Procola kontra Luxemburg*, § 45 – egyezményesértés).

158. Ilyen helyzetekben az vizsgálendő, hogy megtörtént-e a bírói és tanácsadói funkció gyakorlása „*ugyanabban az ügyben*”, „*ugyanazon határozat tekintetében*” vagy „*analóg témákban*” (*Kleyn és mások kontra Hollandia* [GC], § 200; *Sacilor-Lormines kontra Franciaország*, § 74 – nem egyezményesértő).

(ii) Bírói és nem-bírói funkciók gyakorlása ugyanabban az ügyben

159. Amikor meg kell határozni, hogy a kérelmező félelmei objektíve megalapozottak-e, az olyan tényezők vehetők figyelembe, mint a bíró kettős szerepe az eljárásban, a részvételével lefolyt két eljárás között eltelt idő, és hogy milyen mértékben volt érintve az eljárásban (*McGonnell kontra Egyesült Királyság*, §§ 52-57).

160. Bármilyen közvetlen részvétel a jogalkotási, vagy egyéb szabályozási eljárásban valószínűleg elégséges kételyt támaszt azon személy bírói pártatlansága tekintetében, akit utóbb felkérnek annak a jogvitának eldöntésére, amelynek tárgya, hogy indokolt-e az adott jogszabály vagy rendelkezés szövegétől való eltérés (lásd *McGonnell kontra Egyesült Királyság*, § 55-58, ahol a Bíróság megállapította a 6. cikk 1. bekezdésének sérelmét egy bírónak az eljárás tárgyát képező fejlesztési terv elfogadásában való közvetlen részvétele miatt, összehasonlítva: *Pabla Ky kontra Finnország*, § 34 – nem egyezményesértő).

161. Amikor ugyanaz a személy kettős szerepet tölt be két párhuzamosan folyó eljárásban – bíróként az egyikben és az ellenérdekű fél jogi képviselőjeként a másikban – a kérelmező joggal érezheti úgy, hogy ez a bíró továbbra is ellenérdekű félnek fogja tekinteni (*Wettstein kontra Svájc*, §§ 44-47).

162. Egy alkotmányjogi panasz tárgyalása egy olyan bíró részéről, aki a kérelmező ellenfelének jogi képviselője volt az eljárás egy korábbi szakaszában, a 6. cikk 1. bekezdésének sérelmére vezetett (*Mežnarić kontra Horvátország*, § 36). Az Alkotmánybíróság bírójának pártatlanságára, aki jogi szakértőként vett részt a polgári eljárásban a kérelmező ellenfele oldalán, lásd: *Švarc és Kavnik kontra Szlovénia*, § 44.

(iii) Különböző bírói funkciók gyakorlása

163. Esetről esetre, az ügy egyedi körülményeire tekintettel kell eldönteni, hogy ugyanazon bíró részvétele a polgári eljárás különböző fokain megfelel-e a 6. cikk 1. bekezdésében foglalt pártatlanság követelményének.

164. A pusztán tény, hogy a bíró már a pert megelőző szakaszban döntéseket hozott, önmagában nem tekinthető olyannak, amely igazolja a pártatlanságával kapcsolatos aggodalmakat. A bíró által a tárgyalás előtt megtett intézkedések természete és hatálya a lényeges ebből a szempontból. Az ugyancsak nem jelent elfogultságot, hogy a bírónak részletes ismerete van az aktáról: ez nem zárja ki, hogy pártatlannak lehessen tekinteni az érdemi döntés meghozatal szempontjából. Az elérhető információk előzetes értékelése sem jelenti, hogy a végső értékelés elfogult volt. Ami lényeges, hogy ezt az értékelést az ítélet meghozatalakor kell elvégezni, és annak a tárgyaláson bemutatott bizonyításon és érveken kell alapulnia (*Morel kontra Franciaország*, § 45).

165. Lényeges ezért annak értékelése, hogy az eljárás különböző szakaszaiban eldöntött érdemi kérdések közötti kapcsolat olyan szoros-e, hogy az már megkérdőjelezi az ezeken a szinteken született döntésekben részt vevő bíró pártatlanságát (*Toziczka kontra Lengyelország*, § 36).

Például:

- A pártatlanságra való kötelezettségből fakadó általános szabályként nem lehet állítani, hogy egy felsőbb fokú bíróság, mely megsemmisít egy közigazgatási vagy bírói határozatot, köteles az ügyet az eredeti döntést hozótól eltérő bírói szervhez vagy a hatóság más összetételű fórumához visszaküldeni (*Ringeisen kontra Ausztria, in fine* § 97);
- Ugyanazon tényállásra vonatkozó két különböző eljárásban részt vevő bíró személye kételyeket ébreszthet (*Indra kontra Szlovákia*, §§ 51-53);
- A két ülnök részvételével működő fellebbezési bíróság elnökeként eljáró bíró nem tárgyalhatja a saját döntése elleni fellebbezést (*De Haan kontra Hollandia*, § 51);
- Egy olyan fellebbviteli bíróság, ahol a tárgyaló bírácoknak maguknak kell eldönteni, hogy elkövettek-e jogértelmezési vagy jogalkalmazási hibát korábbi határozatukban, kétséget ébreszt a pártatlanság tekintetében (*San Leonard Bés Club kontra Málta*, § 64);
- Nem eleve összeegyeztethetetlen a pártatlanság követelményével, ha ugyanaz a bíró először részt vesz az érdemi döntés meghozatalában, azután pedig a fellebbezés megengedhetőségéről folyó eljárásban (*Warsicka kontra Lengyelország*, §§ 38-47);
- Kettős szerepű bíró, aki a kérelmező vállalat ellenfelét képviselte az első eljárásban, majd mint a fellebbviteli bíróság bíróját járt el a másodikban: tekintettel az időbeli távolságra, az első eljárás második eljáráshoz képest különböző tárgyára és arra tényre, hogy a tanácsadói és bírói funkciók nem estek időben egybe, a Bíróság úgy találta, hogy a kérelmezőnek nem volt oka objektíven kételkedni a bíró pártatlanságában (*Puolitaival és Pirttiaho kontra Finnország*, §§ 46-54);
- A Bíróság megállapította a pártatlanság elvének megsértését abban az ügyben, ahol néhány bírónak, akik korábban döntöttek az ügyben, abban kellett állást foglalnia, hogy hibás volt-e a korábbi döntésük és ahol három másik bíró már korábban kifejtette az álláspontját a kérdésben (*Driza kontra Albánia*, §§ 78-83 – egyezményesítés);
- Az egyik, felülvizsgálati eljárásban ítélező bíró korábban részt vett az ügyben a felsőbb bíróság bírójaként (*Peruš kontra Szlovénia*, §§ 38-39).

▪ Személyes jellegű helyzetek

166. A pártatlanság elve akkor is sérül, ha a bírónak személyes érdekeltisége van az ügyben (*Langborger kontra Svédország*, § 35; *Gautrin és mások kontra Franciaország*, § 59).

167. Szakmai vagy személyes kapcsolat a bíró és a fél vagy a fél ügyvédje között szintén megkérdőjelezi a pártatlanságot (*Pescador Valero kontra Spanyolország*, § 27; *Tocono és Profesorii Prometeiști kontra Moldova*, § 31; *Micallef kontra Málta* [GC], § 102). Ebben a kérdésben még közvetett tényezőket is figyelembe kell venni (*Pétur Thór Sigurðn kontra Izland*, § 45).

IV. eljárási követelmények

1. Tisztességesség

6. cikk 1. bekezdés

„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a ... bíróság tisztességesen ... tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában.”

(a) ÁLTALÁNOS ELVEK

168. Kiemelt szerep: A Bíróság mindig is hangsúlyozta a tisztességes eljáráshoz való jognak egy demokratikus társadalomban betöltött kiemelt szerepét (*Airey kontra Írország*, § 24; *Stanev kontra Bulgária* [GC], § 231). Ez a garancia „egyike az Egyezmény értelmében vett demokratikus társadalom alapvető elveinek” (*Pretto és mások kontra Olaszország*, § 21). Ezért a 6. cikk 1. bekezdésének megszorító értelmezése nem igazolható (*Moreira de Azevedo kontra Portugália*, § 66). A tisztességesség követelménye az eljárásokra teljességükben érvényes, nem korlátozódik az *inter partes* meghallgatásokra (*Stran Greek Refineries és Stratis Andreadis kontra Görögország*, § 49).

169. Tartalom: A polgári jogi igényeknek bíróság elé terjeszhetőnek kell lenniük (*Fayed kontra Egyesült Királyság*, § 65; *Sabeh El Leil kontra Franciaország* [GC], § 46). A 6. cikk 1. bekezdése részletesen meghatározza azokat az eljárási garanciákat, amelyeket a polgári jogi eljárásokban a felek számára biztosítani kell. A rendelkezés célja mindenekelőtt a felek és a megfelelő igazságszolgáltatás érdekeinek védelme (*Nideröst-Huber kontra Svájc*, § 30). Ezért a peres feleknek lehetőséget kell adni arra, hogy a szükséges hatékonysággal érveljenek ügyük mellett (*H. kontra Belgium*, § 53).

170. A nemzeti hatóságok szerepe: A Bíróság mindig is úgy vélte, hogy a nemzeti hatóságoknak minden egyes egyedi ügyben biztosítaniuk kell az Egyezmény értelmében vett „*tisztességes eljárás*” követelményének teljesülését (*Dombo Beheer B.V. kontra Hollandia*, § 33 *in fine*).

171. A peres fél igényei: Elvi jelentőségű, hogy – a strasbourgi bíróság esetjoga szerint definiált¹² – „*polgári jogi jogai és kötelezettségei*” meghatározása tárgyában mindenkinek joga van a bíróság által lefolytatott tisztességes tárgyaláshoz. Ehhez adódnak hozzá a bíróság szervezetével és összetételével, valamint az eljárás lefolytatásával kapcsolatban a 6. cikk 1.

¹² Lásd a következő, *A jog terjedelme* című részt.

bekezdésében meghatározott garanciák. Összefoglalva: ezek összessége teszi ki a tisztességes tárgyaláshoz való jogot (*Golder kontra Egyesült Királyság*, § 36).

172. Értelmezési elvek:

- Az a követelmény, amely szerint a polgári jogi igénynek bíró elé terjeszhetőnek kell lennie, az egyik általánosan elfogadott, alapvető jogelv. Ugyanez igaz arra a nemzetközi jogi alapelvre, amely megtiltja az igazságszolgáltatás megtagadását. A 6. cikk 1. bekezdését ezeknek az elveknek a fényében kell értelmezni (*Golder kontra Egyesült Királyság*, § 35).
- A 6. cikk 1. bekezdésében biztosított, bíróság előtti tisztességes tárgyaláshoz való jogot az Egyezmény preambuluma fényében kell értelmezni, amely kinyilvánítja, hogy a jog uralma a Szerződő Államok közös örökségének része (*Brumarescu kontra Románia*, § 61; *Nejdet Şahin és Perihan Şahin kontra Törökország*[GC], § 57).
- A jogbiztonság elve a jogállamiság egyik alapvető elemét képezi (*Beian kontra Románia (No. 1)*, § 39).
- Az Egyezmény értelmében vett demokratikus társadalomban a tisztességes igazságszolgáltatáshoz való jog olyan kiemelt helyet foglal el, hogy a 6. cikk 1. bekezdésének megszorító értelmezése nem állna összhangban e rendelkezés céljával és szándékával (*Ryakib Biryukov kontra Oroszország*, § 37).
- Emellett az Egyezmény célja nem elméleti és látszólagos, hanem a gyakorlatban érvényesülő és hatékony jogok biztosítása (*Airey kontra Írország*, § 24).

173. Az államoknak nagyobb mozgásterük van a polgári jogi ügyekben: A Bíróság elismerte, hogy a „*tisztességes tárgyalás*” fogalmában rejlő követelmények nem feltétlenül egyeznek meg a polgári jogi jogokkal és kötelezettségekkel kapcsolatos, illetve a büntetőjogi tárgyú ügyekben: „*a Szerződő Államoknak nagyobb mozgásterük van a polgári jogi, polgári jogokat és kötelezettséget érintő ügyekben, mint a büntetőjogi ügyekben*” (*Dombo Beheer B.V. kontra Hollandia*, § 32; *Levages Prestations Services kontra Franciaország*, § 46). A 6. cikk 1. bekezdéséből fakadó követelmények a polgári jogi jogokkal kapcsolatban kevésbé szigorúak, mint a büntetőjogi vádak esetében (*König kontra Németország*, § 96).

(b) A JOG TERJEDELME

174. Hatékony jog: Az eljárásban részt vevő feleknek joguk van arra, hogy az általuk az ügyük szempontjából relevánsnak tartott észrevételeiket előadják. Ez a jog csak abban az esetben tekinthető hatékonynak, ha az észrevételeket valóban „*tárgyalják*”, vagyis a perbíróság azokat megfelelően megfontolja. Másképpen fogalmazva: a „*bíróság*” köteles megfelelően megvizsgálni a felek által előterjesztett beadványokat, érveket és bizonyítékokat (*Kraska kontra Svájc*, § 30; *Van de Hurk kontra Hollandia*, § 59; *Perez kontra Franciaország*, § 80). Annak érdekében, hogy a 6. cikk által biztosított jog hatékony legyen, a hatóságoknak „*gondosan*” kell eljárniuk – ennek kapcsán ügyvéd által nem képviselt fellebbező fél vonatkozásában lásd a *Kerojärvi kontra Finnország* ügyet (§ 42) és a *Fretté kontra Franciaország* ügyet (§ 49), ügyvéd által képviselt fellebbező fél vonatkozásában pedig a *Göç kontra Törökország* [GC] ügyet (§ 57).

175. A fellebbező fél eljárásban való megfelelő részvételének biztosítása megkívánja a bíróságtól, hogy hivatalból adja át a peres félnek a rendelkezésére álló iratokat. Nem lényeges ezért, hogy a kérelmező nem tett panaszt a releváns iratok átadásának elmaradása miatt, vagy hogy ő kezdeményezte, hogy hozzájuthasson az ügy irataihoz (*Kerojärvi kontra Finnország*, § 42). Annak pusztán lehetősége, hogy a fellebbező fél megismerheti az ügy anyagát és

másolatot kaphat róla, önmagában nem elégséges garancia (*Göç kontra Törökország* [GC], § 57).

176. A közigazgatási hatóságokra háruló kötelezettség: A fellebbező félnek hozzá kell férnie a közigazgatási hatóságok birtokában levő releváns iratokhoz – amennyiben szükséges, az iratok kiadására irányuló eljárás útján (*McGinley és Egan kontra Egyesült Királyság*, §§ 86 és 90). Ha az alperes állam jó ok nélkül megakadályozná, hogy a fellebbező felek hozzáférjenek az állam birtokában lévő azon iratokhoz, amelyek a fellebbező felek segítségére lennének ügyük védelmében, vagy hamisan tagadná az iratok létezését, az a tisztességes tárgyalás megtagadását eredményezné, megsértve a 6. cikk 1. bekezdését (*ibid.*).

177. Az eljárás egészének értékelése: Az, hogy egy eljárás tisztességes volt-e, az eljárás egészének vizsgálatával állapítható meg (*Ankerl kontra Svájc*, § 38; *Centro Europa 7 S.R.L. és di Stefano kontra Olaszország* [GC], § 197).

178. Ezzel együtt bizonyos feltételek mellett minden, az eljárás tisztességességével kapcsolatos hiányosság orvosolható az eljárás egy későbbi szakaszában, akár egy azonos szintű (*Helle kontra Finnország*, § 54), akár egy magasabb szintű bíróság által (*Schuler-Zraggen kontra Svájc*, § 52; vö. *Albert és Le Compte kontra Belgium*, § 36; *Feldbrugge kontra Hollandia*, §§ 45-46).

179. Mindenesetre akkor, ha a hiányosság a legmagasabb bírói fórum tekintetében áll fenn – például mert nincs lehetőség reagálni az e bíróság elé terjesztett megállapításokra –, sérül a tisztességes tárgyaláshoz való jog (*Ruiz-Mateos kontra Spanyolország*, §§ 65-67).

180. Egy eljárási hiba csak akkor orvosolható, ha az érintett döntést felülvizsgálhatja egy független bírói fórum, amely teljes hatáskörrel rendelkezik és biztosítja a 6. cikk 1. bekezdésében foglaltak érvényesülését. E tekintetben a fellebbviteli bíróság felülvizsgálati hatáskörének terjedelme a fontos, amit az ügy körülményeinek fényében kell vizsgálni (*Obermeier kontra Ausztria*, § 70).¹³

181. Korábbi döntések, amelyek tekintetében nem biztosították a tisztességes tárgyalást: Ezekben az esetekben nem merül fel kérdés, ha a fellebbező fél számára elérhető volt jogorvoslat egy független bírói fórum előtt, amely teljes hatáskörrel rendelkezik és biztosítja a 6. cikk 1. bekezdésében foglaltak érvényesülését (*Oerlemans kontra Hollandia*, §§ 53-58; *British-American Tobacco Company Ltd kontra Hollandia*, § 78). Az a fontos, hogy rendelkezésre álljon egy ilyen, megfelelő garanciákat biztosító jogorvoslati út (*Air Canada kontra Egyesült Királyság*, § 62).

182. A fellebbviteli bíróságok előtti eljárás: A 6. cikk 1. bekezdése nem kötelezi a Szerződő Államokat arra, hogy fellebbviteli bíróságokat vagy semmítőszékeket állítsanak fel, de ha léteznek ilyen bíróságok, akkor elvárás az állammal szemben, hogy a peres felek e bíróságok előtt élvezzék a 6. cikk 1. bekezdésében foglalt alapvető garanciákat (*Andrejeva kontra Lettország* [GC], § 97). Azonban a 6. cikk 1. bekezdése alkalmazásának módja a fellebbviteli bíróságok előtt folyó eljárásokban az érintett eljárások sajátos vonásaitól függ: figyelembe kell venni a hazai jogrend szerinti teljes eljárást, és a fellebbviteli bíróság (*Helmers kontra Svédország*, § 31) vagy a semmítőszék (*Levages Prestations Services kontra Franciaország*, §§ 44-45; *K.D.B. kontra Hollandia*, § 41) abban játszott szerepét.

183. A semmítőszék speciális szerepe miatt, amely annak felülvizsgálatában merül ki, hogy a jogot megfelelően alkalmazták-e, az általa lefolytatott eljárás formálisabb lehet (*Levages Prestations Services kontra Franciaország*, §§ 48). Az a követelmény, hogy a semmítőszék előtt egy szakjogásznak kell képviselnie a peres felet, önmagában nem ellentétes a 6. cikkel (*G.L. és S.L. kontra Franciaország* (dec.); *Tabor kontra Lengyelország*, § 42).

¹³ Lásd még a *Teljes hatáskörrel rendelkező bíróság általi felülvizsgálat* című részt.

184. *Korlátok*: Általános szabály, hogy a tényeket a nemzeti bíróságoknak kell értékelniük: a Bíróságnak nem feladata, hogy a tények nemzeti bíróságok általi értékelését a saját értékelésével helyettesítse (*Dombo Beheer B.V. kontra Hollandia*, § 31).¹⁴ Továbbá, míg a fellebbező feleknek joguk van arra, hogy előadják az általuk az ügyük tekintetében relevánsnak vélt észrevételeiket, a 6. cikk 1. bekezdése nem garantálja a peres felek számára az eljárás számukra kedvező kimenetelét (*Andronicou és Constantinou kontra Ciprus*, § 201).

185. *„A látszatok teóriája”*: A Bíróság hangsúlyozta a látszatok fontosságát az igazságszolgáltatás tekintetében: biztosítani kell, hogy az eljárás tisztességessége nyilvánvaló legyen. A Bíróság azonban azt is világossá tette, hogy az érintett személyek álláspontja az eljárás tisztességességével kapcsolatosan önmagában nem döntő – a bíróság előtt álló személyekben az eljárás tisztességességével kapcsolatosan felmerült aggályoknak objektíve igazolhatóknak kell lenniük (*Kraska kontra Svájc*, § 32). Ezért szükséges megvizsgálni, hogy a bíróságok miként kezelték az ügyet.

186. Más, legfőbb bírói fórumok előtti ügyek tekintetében a Bíróság rámutatott arra, hogy a nyilvánosság fokozott érzékenysége a tisztességes igazságszolgáltatás vonatkozásában igazolja a látszatoknak tulajdonított növekvő jelentőséget (*Kress kontra Franciaország* [GC], § 82; *Martinie kontra Franciaország* [GC], § 53; *Menchinskaya kontra Oroszország*, § 32). A Bíróság az utóbbi ügyekben jelentőséget tulajdonított a látszatoknak (lásd még: *Vermeulen kontra Belgium*, § 34; *Lobo Machado kontra Portugália*, § 32).

187. *Bírói gyakorlat*: A hazai jogrend realitásainak figyelembevétele érdekében a Bíróság mindig is tulajdonított bizonyos jelentőséget a bírói gyakorlatnak annak vizsgálata során, hogy a hazai jog összeegyeztethető-e a 6. cikk 1. bekezdésével (*Kerojärvi kontra Finnország*, § 42; *Gorou kontra Görögország (No. 2)* [GC], § 32). Az ügy általános ténybeli és jogi háttere ugyanis nem hagyható figyelmen kívül annak vizsgálata során, hogy a peres feleknek tisztességes tárgyalásban volt-e részük (*Stankiewicz kontra Lengyelország*, § 70).

188. *Az állami hatóságok nem függeszthetik fel a bíróságok által gyakorolt hatékony kontrollt nemzetbiztonsági vagy terrorizmussal összefüggő okokból*: Vannak olyan alkalmazható technikák, amelyek összeegyeztetik a legitim biztonsági megfontolásokat és az egyének eljárási jogait (*Dağtekin és mások kontra Törökország*, § 34).

189. *Az eljárás kimenetelétől független elv*: A 6. cikk 1. bekezdésében foglalt eljárási garanciák minden peres félre vonatkoznak, nem csak azokra, akik nem nyerték meg az ügyüket a nemzeti bíróságok előtt (*Philis kontra Görögország (No. 2)*, § 45).

• **Példák – Az esetjog számos helyzetet érintett, beleértve a következőket:**

190. *A fellebbviteli bírósághoz az alsóbb szintű bíróság által benyújtott, nyilvánvalóan az előbbi döntésének a befolyásolására irányuló észrevételek*: A felek számára lehetővé kell tenni, hogy megjegyzéseket fűzzenek az ilyen észrevételekhez, tekintet nélkül azoknak a bíróságra gyakorolt tényleges hatására. Ezt abban az esetben is lehetővé kell tenni, ha az észrevételek nem tartalmazznak olyan tényt vagy érvet, amely a fellebbviteli bíróság véleménye szerint (*Nideröst-Huber kontra Svájc*, §§ 26-32), vagy a strasbourgi bíróság előtti eljárásban a kérelmezett kormány (*APEH Üldözötteinek Szövetsége és mások kontra Magyarország*, § 42) véleménye szerint ne jelent volna meg a támadott döntésben.

191. *Előzetes kérdések*: Ahol létezik az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére irányuló mechanizmus, az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezésére irányuló kérelem hazai bíróság általi elutasítása bizonyos körülmények között sértheti az eljárás tisztességességét (*Ullens de Schooten és Rezabek kontra Belgium*, §§ 57-67, további hivatkozásokkal). Ez abban az esetben merül fel, ha az elutasítás önkényesnek bizonyul:

¹⁴ Lásd még a *Negyedfok* című részt.

- az elutasításra annak ellenére került sor, hogy az alkalmazandó szabályok nem engednek kivételt az előzetes döntéshozatali eljárás kezdeményezése alól, vagy nem biztosítják semmilyen alternatíváját;
- az elutasítást a szabályok által meghatározottakon kívüli okokra alapozzák; vagy
- az elutasítást nem indokolják meg megfelelően, a vonatkozó szabályokkal összhangban.

192. Következésképpen a 6. cikk 1. bekezdése nem biztosít jogot arra, hogy egy adott ügyet a hazai bíróságok az Európai Unió Bírósága elé utaljanak (*Dotta kontra Olaszország* (dec.)). A Bíróság a fent hivatkozott esetjogot alkalmazva azt vizsgálja, hogy az elutasítás önkényesnek tűnik-e (*Canela Santiago kontra Spanyolország*(dec.)).

193. Változások a hazai esetjogban: A jogbiztonság követelménye és a jogos elvárások védelme nem foglalja magában a bevett ítélkezési gyakorlathoz való jogot (*Unédic kontra Franciaország*, § 74). Az esetjog fejlődése önmagában nem áll ellentétben a megfelelő igazságszolgáltatással, mivel a dinamikus és a fejlődést előmozdító hozzáállás hiánya megakadályozna minden reformot vagy javulást (*Atanasovski kontra „Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság”*, § 38). Utóbbi döntésben a Bíróság kimondta, hogy a kialakult ítélkezési gyakorlat léte azt a kötelezettséget rója a Legfelsőbb Bíróságra, hogy érdemibb módon indokolja az esetjogtól való eltérést – ennek elmulasztása ugyanis sértené az egyén megfelelően megindokolt döntéshez való jogát. Bizonyos esetekben a hazai ítélkezési gyakorlatnak a folyamatban levő polgári jogi eljárásokra kiható változásai sérthetik az Egyezményt (*Petko Petkov kontra Bulgária*, §§ 32-34).

194. Az esetjogon belüli eltérések témája kapcsán a Bíróság hangsúlyozta a bíróságok gyakorlatának következetességét és az esetjog egységességét biztosító mechanizmusok létrehozásának fontosságát (*Frimu és mások kontra Románia* (dec.), §§ 43-44). Azonban a jog következetességének elérése időbe telhet, és ezért a jogbiztonság aláásása nélkül elfogadhatóak olyan periódusok, amikor ellentmondásos az esetjog (*Nejdet Şahin és Perihan Şahin kontra Törökország* [GC], § 83; *Albu és mások kontra Románia*, §§ 36 és 40-43).¹⁵

195. Jogszabály hatálybalépése, miközben még folyamatban van egy olyan eljárás, amelyben az állam az egyik fél: A Bíróság különös figyelmet fordít a visszaható hatályú jogalkotással járó veszélyekre, amennyiben annak hatása egy olyan jogvita bírói eldöntésének befolyásolása, amelyben az állam az egyik peres fél – beleértve azt az esetet is, amikor a jogalkotási lépések a folyamatban levő pert megnyerhetetlenné teszik. Az ilyen intézkedések igazolására előadott minden indokot tüzetesen meg kell vizsgálni (*National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society és Yorkshire Building Society kontra Egyesült Királyság*, § 112). Polgári jogi ügyekben általában véve nincs akadálya annak, hogy a jogalkotó új, visszaható hatályú rendelkezéseket fogadjon el a már létező normák szerinti jogok szabályozására. A 6. cikk azonban kizárja, hogy a jogalkotó azzal a céllal avatkozzon be az igazságszolgáltatásba, hogy befolyásolja egy jogvita bírói eldöntését – kivéve „meggyőző közérdekű okokból” (*Zielinski és Pradal és Gonzalez és mások kontra Franciaország* [GC], § 57; *Scordino kontra Olaszország (No. 1)* [GC], § 126).

A Bíróság például az alábbi esetekben állapított meg jogsértést:

- jogalkotó általi beavatkozás közvetlenül befejezés előtt álló ügynek az állam javára való befolyásolása érdekében – abban az időpontban, amikor az eljárás, amelyben az állam félként vett részt, már kilenc éve folyamatban volt, és a kérelmezők jogerős, kikényszeríthető ítélettel rendelkeztek az állam ellenében (*Stran Greek Refineries és Stratis Andreadis kontra Görögország*, §§ 49-50);

¹⁵ Lásd még a *Negyedfok* című részt.

- egy olyan jogszabály elfogadása, amely döntően, az állam javára befolyásolta egy ügy küszöbön álló lezárását (*Zielinski és Pradal és Gonzalez és mások kontra Franciaország*, [GC], § 59);
- egy olyan jogszabály elfogadása a semmítészék előtti eljárás egy kritikus pontján, amely gyakorlati céllal érdemi kérdéseket oldott meg, értelmetlenné téve a pereskedés folytatását (*Papageorgiou kontra Görögország*);
- fellebbviteli bírósági döntés, amely akár másodlagosan egy olyan jogszabályon alapult, amelyet az eljárás folyamán hoztak meg és hatással volt az eljárás kimenetelére (*Anagnostopoulos és mások kontra Görögország*, §§ 20-21).

A 6. cikk 1. bekezdését azonban nem lehet úgy értelmezni, mint amely megakadályoz minden hatósági beavatkozást az olyan folyamatban levő jogi eljárásokba, amelyekben a hatóság peres fél. Egyes ügyekben a Bíróság úgy vélte, hogy azok a megfontolások, amelyekre a kérelmezett állam hivatkozott, meggyőző közérdekű indítékokon alapultak, amelyek megfelelőek voltak a jogszabály visszaható hatályának igazolásához (*National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society és Yorkshire Building Society kontra Egyesült Királyság*, § 112; *Forrer-Niedenthal kontra Németország*, § 64; *OGIS-Institut Stanislas, OGEK Saint-Pie X és Blanche de Castille és mások kontra Franciaország*, §§ 71-72; *EEG-Slachthuis Verbist Izegem kontra Belgium* (dec.)).

196. A fenti esetjog az olyan esetekre is vonatkozik, amikor *az állam ugyan nem peres fél az eljárásban*, de a jogalkotási hatáskörét felhasználva érvényteleníti az eljárást (*Ducret kontra Franciaország*, §§ 33-42).

197. A jogalkotás általi beavatkozás más típusai:

- Amennyiben valamely jogszabályt az eljárások kezdete előtt (*Organisation nationale des syndicats d'infirmiers libéraux (O.N.S.I.L.) kontra Franciaország* (dec.)) vagy lezárulásuk után (*Preda és Dardari kontra Olaszország* (dec.)) fogadnak el, nem merül fel a 6. cikk sérelmének lehetősége.
- Egy általános jogszabály elfogadása kedvezőtlennek bizonyulhat a peres felek számára úgy is, hogy valójában nem irányult folyamatban levő eljárások befolyásolására és ezzel a jogállamiság elvének megkerülésére (*Gorraiz Lizarraga és mások kontra Spanyolország*, § 72);
- Egy jogszabályt nyilváníthatnak alkotmányellenessé folyamatban levő eljárások mellett az eljárások befolyásolására irányuló szándék nélkül is (*Dolca kontra Románia* (dec.)).

198. A „nemzeti igazságügyi szervek független tagja” (az ügyészség tagja) által benyújtott észrevételek közlésének elmulasztása a legfőbb bírói fórum előtti eljárásban (*Vermeulen kontra Belgium, Van Orshoven kontra Belgium, K.D.B. kontra Hollandia – legfőbb ügyész: Göç kontra Törökország* [GC]; *Lobo Machado kontra Portugália – kormánybiztos: Kress kontra Franciaország; Martinie kontra Franciaország* [GC]) és az észrevételekre való reagálás lehetőségének hiánya: Számos kérelmezett állam érvelt azzal, hogy a „nemzeti igazságügyi szervek tagja” kategóriába tartozók nem felek az eljárásban, és nem is valamelyik fél szövetségesei vagy ellenfelei, de a Bíróság úgy vélte, hogy figyelembe kell venni az érintett hivatalos személynek az eljárásban játszott valódi szerepét, és különösen a beadványai tartalmát és hatásait (*Vermeulen kontra Belgium*, § 31; *Kress kontra Franciaország* [GC], § 71 *in fine*).

199. A Bíróság hangsúlyozta a kontradiktórius eljárás fontosságát az olyan esetekben, amikor a nemzeti igazságügyi szervek független tagjának egy polgári jogi ügyben tett beadványait nem közölték előzetesen a felekkel, megfosztva a feleket a beadványokra való

válaszadás lehetőségétől (*Vermeulen kontra Belgium*, § 33; *Lobo Machado kontra Portugália*, § 31; *Van Orshoven kontra Belgium*, § 41; *Göç kontra Törökország* [GC], §§ 55-56; *Kress kontra Franciaország*, § 76; *Immeubles Groupe Kosser kontra Franciaország*, § 26).

200. A nemzeti igazságügyi szervek e tagjainak *részvétele vagy akár a puszta jelenléte a tanácskozáson* – legyen az „aktív” vagy „passzív” –, azt követően, hogy nyilvánosan kifejezték véleményüket az ügyről, egyezményesítő (*Vermeulen kontra Belgium*, § 34; *Lobo Machado kontra Portugália*, § 32; *Kress kontra Franciaország*, § 87). Ezek az ügyek jórészt „a látszatok teóriáján” alapulnak¹⁶ (*Martinie kontra Franciaország* [GC], § 53).

201. Ezért meg kell vizsgálni az eljárások körülményeit, és különösen azt, hogy az eljárások kontradiktóriusak voltak-e és megfeleltek-e a fegyveregyenlőség elvének (vö. *Kress kontra Franciaország*, § 76 és *Göç kontra Törökország*, §§ 55-57), annak eldöntése érdekében, hogy a probléma a peres fél eljárásának, az állam hozzáállásának vagy az alkalmazandó jogszabálynak tulajdonítható-e (*Fretté kontra Franciaország*, §§ 49-51).

Az Európai Bíróság¹⁷ előtti eljárás kapcsán lásd: *Coöperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. kontra Hollandia* (dec.).

202. Korlátok:

- A fegyveregyenlőség nem foglalja magában a peres fél jogát arra, hogy a tárgyalás előtt rendelkezésére bocsássák azokat a beadványokat, amelyeket az eljárásban részt vevő ellenérdekű félnek, az előadó bírónak vagy a perbíróságnak sem bocsátottak a rendelkezésére (*Kress kontra Franciaország*, § 73).
- Nincs értelme elismerni egy olyan jogot, amelynek nincs igazi hatóköre vagy tartalma: ez lenne a helyzet akkor, ha egy, az Egyezmény alapján hivatkozott jognak nem lenne kihatása az ügy kimenetelére, mert az elfogadott jogi megoldás jogilag nem lenne kifogásolható (*Stepinska kontra Franciaország*, § 18).

(c) NEGYEDFOK¹⁸

(i) Általános elvek

203. A Bírósághoz benyújtott panaszok egy bizonyos kategóriájába olyan kérelmek tartoznak, amelyekre közkeletűen „negyedfokú” panaszokként hivatkoznak. Ez a kifejezés – amely nem jelenik meg az Egyezmény szövegében és az Egyezmény által létrehozott intézmények esetjoga alakította ki (*Kemmache kontra Franciaország (No. 3)*, § 44) – némileg paradox, mert arra helyezi a hangsúlyt, hogy a Bíróság minek nem tekinthető. A Bíróság nem fellebbviteli bíróság, amely hatályon kívül tudná helyezni az Egyezményben részes államok bíróságai által hozott döntéseket, nem tud újratárgyalni ügyeket, és nem tudja újra megvizsgálni az ügyeket olyan módon, mint egy legfelsőbb bírói fórum. A negyedfokú kérelmek egy gyakori félreértésből fakadnak, két szinten is.

204. Először is gyakran jelenik meg a kérelmezők oldalán egy, a Bíróság szerepével és az Egyezmény által létrehozott bírói mechanizmus természetével kapcsolatban széles körben elterjedt félreértés. A Bíróságnak nem feladata, hogy helyettesítse a hazai bíróságokat; hatásköre annak vizsgálatára korlátozódik, hogy a Szerződő Államok eleget tesznek-e az Egyezményhez való csatlakozással vállalt emberi jogi kötelezettségeiknek. A Szerződő Államok jogrendszerébe való közvetlen beavatkozásra vonatkozó hatáskör hiányában továbbá a Bíróságnak tiszteletben kell tartania e jogrendszerek autonómiáját. Ez azt jelenti, hogy a Bíróságnak nem feladata foglalkozni a nemzeti bíróságok által állítólag elkövetett

¹⁶ Lásd fent.

¹⁷ Európai Közösségek Bírósága/Európai Unió Bírósága

¹⁸ Ez a rész az „Elfogadhatósági útmutató” megfelelő fejezetének felújított változata.

ténybeli vagy jogi hibákkal, kivéve és amennyiben ezek a hibák sérthették az Egyezmény által védett jogokat és szabadságokat. A Bíróság maga nem értékelheti azokat a tényeket, amelyek a nemzeti bíróságot egy bizonyos tartalmú döntés meghozatalához vezették. Ha ez nem így lenne, a Bíróság harmad- vagy negyedfokú bíróságként járna el, ami a tevékenysége kapcsán meghatározott korlátok figyelmen kívül hagyását jelentené (*García Ruiz kontra Spanyolország* [GC], § 28).

205. Másodszor pedig gyakori a félreértés, ami az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdésében szereplő „*tisztességes*” kifejezés pontos jelentését illeti. A 6. cikk 1. bekezdése által megkövetelt „*tisztességesség*” nem „*tartalmi*” tisztességességet jelent (ami részben jogi, részben etikai fogalom, és csak a perbíróság alkalmazhatja), hanem „*eljárási*” tisztességességet. A 6. cikk 1. bekezdése csak az „*eljárási*” tisztességességet biztosítja, ami a gyakorlatra lefordítva olyan kontradiktórius eljárást jelent, amelynek során a felek által tett beadványokat megtárgyalják és azokat a bíróság előtt egyenlőként kezelik (*Star Cate Epilekta Gevmata és mások kontra Görögország*(dec.)). Az eljárások tisztességességét mindig azok teljességének vizsgálatával értékelik, így lehet, hogy egy elszigetelt szabálytalanság nem lesz elegendő a teljes eljárás tisztességtelennek minősítéséhez (*Miroļubovs és mások kontra Lettország*, § 103).

206. A Bíróság tiszteletben tartja továbbá Európa jogrendszerének és bírósági rendszereinek változatosságát, és nem a Bíróság feladata ezek egységesítése. Ahogy az sem feladata, hogy megvizsgálja a hazai bíróságok ítéleteinek „*bölcsességét*” olyan esetekben, amikor nincs bizonyíték az önkényes döntéshozatalra (*Nejdet Şahin és Perihan Şahin kontra Törökország* [GC], §§ 68, 89 és 94).

(ii) A Bíróság általi ellenőrzés terjedelme és korlátai

207. A Bíróság mindig is azon az állásponton volt, hogy általában nem feladata foglalkozni a nemzeti bíróságok által állítólag elkövetett ténybeli vagy jogi hibákkal, kivéve és amennyiben ezek a hibák nyilvánvalóak és sértették az Egyezmény által védett jogokat és szabadságokat (Lásd: *García Ruiz kontra Spanyolország* [GC], § 28; *Perez kontra Franciaország* [GC], § 82. A *Dulaurans kontra Franciaország* ügyben (§ 38) a Bíróság megállapította a 6. cikk 1. bekezdésének sérelmét egy „*nyilvánvaló ítélezési hiba*” okán, de lásd ezzel ellentétesen a *Société anonyme d’habitations à loyers modérés terre et famille kontra Franciaország* (dec.) ügyet.)

208. Ez azt jelenti, hogy a Bíróság általános szabályként nem kérdőjelezheti meg a nemzeti bíróságok megállapításait és következtetéseit az alábbiak tekintetében:

- (a) Az ügy tényállásának megállapítása: A Bíróság nem vitathatja a hazai bíróságok megállapításait, kivéve, ha azok és kirívóan és nyilvánvalóan önkényesek (*García Ruiz kontra Spanyolország* [GC], §§ 28-29).
- (b) A hazai jog értelmezése és alkalmazása: Elsősorban a hazai bíróságok feladata a nemzeti jogszabályok értelmezésével kapcsolatos problémák megoldása (*Perez kontra Franciaország* [GC], § 82), nem pedig a strasbourgi bíróságé, amelynek szerepe, hogy megvizsgálja: az értelmezés eredménye összeegyeztethető-e az Egyezménnyel (*Nejdet Şahin és Perihan Şahin kontra Törökország* [GC], § 49). Kivételes esetekben a Bíróság levonhatja a megfelelő következtetéseket, ha egy Szerződő Állam hazai bíróságai nyilvánvalóan önkényesen és hibásan értelmezték a hazai jogot (*Barac és mások kontra Montenegró*, §§ 32-34, további hivatkozásokkal; *Andelković kontra Szerbia*, §§ 24-27 (igazságszolgáltatás megtagadása); lásd még: *Laskowska kontra Lengyelország* § 61), de a Bíróság ilyen esetekben általában nem a 6. cikk 1. bekezdésére, hanem az Egyezmény más rendelkezéseire hivatkozik (*Kushoglu kontra Bulgária*, § 50; *Işyar kontra Bulgária*, § 48; *Fabris kontra Franciaország* [GC], § 60).

- (c) A bizonyítékok elfogadhatósága és értékelése:¹⁹ A 6. cikk 1. bekezdésében foglalt garanciák csak a bizonyítékok eljárási szinten való *kezelését* érintik. A bizonyítékok *elfogadhatósága*, illetve hogy azokat hogyan kellene érdemben *értékelni*, elsősorban a nemzeti bíróságokra tartozó kérdések, amelyeknek az a feladata, hogy mérlegeljék az előttük fekvő bizonyítékokat (*García Ruiz kontra Spanyolország* [GC], § 28; *Farange S.A. kontra Franciaország*(dec.)).

209. Vagyis a 6. cikk 1. bekezdése nem engedi meg a Bíróságnak, hogy megkérdőjelezze egy polgári jogi jogvita kimenetelének érdemi tisztességességét, mely jogvitákban általában az egyik fél nyer, a másik pedig veszít.

210. Az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdése alapján benyújtott negyedfokú panaszokat a Bíróság azon az alapon fogja elutasítani, hogy a kérelmezőnek kontradiktórius eljárásban volt része; hogy ezen eljárás különböző szakaszaiban képes volt előterjeszteni az általa az ügy szempontjából relevánsnak tartott érveket és bizonyítékokat; hogy lehetősége volt hatékonyan vitatni az ellenérdekű fél által előterjesztett érveket és bizonyítékokat; hogy minden érvét, amely objektívan szemlélve releváns volt az ügy megoldása szempontjából, megfelelően meghallgatták és megvizsgálták a bíróságok; hogy a támadott döntés ténybeli és jogi indokait végül ismertették; és hogy ennek megfelelően az eljárás egésze tisztességes volt (*García Ruiz kontra Spanyolország* [GC], § 29). A negyedfokú kérelmek többségét *de plano* elfogadhatatlannak nyilvánítja egy egyesbíró vagy egy háromtagú tanács (lásd az Egyezmény 27. és 28. Cikkeit). Ezzel ellentétes példaként lásd: *Donadzé kontra Grúzia*, § 35.

(iii) A hazai esetjog egységessége

211. A 6. cikk 1. bekezdése nem biztosít szerzett jogot a hazai esetjog egységességére. Az esetjog fejlődése önmagában nem áll ellentétben a megfelelő igazságszolgáltatással, mivel a dinamikus és a fejlődést előmozdító hozzáállás hiánya a reformok vagy a javulás akadályozásának veszélyével járna (*Nejdet Şahin és Perihan Şahin kontra Törökország*[GC], § 58).

212. Elvben nem a Bíróság feladata – még első pillantásra analógnak vagy kapcsolódónak tűnő ügyekben sem – a hazai bíróságok által hozott különböző döntések összehasonlítása, mely bíróságok függetlenségét tiszteletben kell tartania. Az esetjogon belüli eltérések lehetősége velejárója minden bírósági rendszernek, amely az illetékességi területükön hatáskörrel rendelkező perbíróságok és fellebbviteli bíróságok hálózatán alapul. Ilyen eltérések még ugyanazon bíróságon belül is előfordulhatnak. Ez önmagában nem tekinthető ellentétesnek az Egyezménnyel (*Santos Pinto kontra Portugália*, § 41). Nem beszélhetünk továbbá „eltérésről”, ha az érintett ténybeli helyzetek objektíve különbözőek (*Ucar kontra Törökország* (dec.)).

213. Előfordulhatnak azonban olyan esetek, amikor az esetjogon belüli eltérések a 6. cikk 1. bekezdése sérelmének megállapításához vezetnek. Ebben a tekintetben a Bíróság megközelítése attól függően változik, hogy az eltérések ugyanazon jogágban ítélező bíróságok gyakorlatában merülnek fel, vagy két különböző jogágban ítélező bíróságok gyakorlatában, amelyek teljes mértékben függetlenek egymástól.

214. Az első esetben az eltérő döntéseket vagy egyetlen hazai legfelsőbb bírói fórum hozza, vagy különböző, ugyanazon jogágban a legmagasabb fokon ítélező bíróságok. Ha ilyen esetekben állandósulnak az egymásnak ellentmondó ítéletek, az jogbizonytalansághoz vezethet, amely jó eséllyel csökkenti a bírósági rendszerbe vetett közbizalmat, miközben ez a bizalom nyilvánvalóan a jogállam egyik elengedhetetlen eleme. A Bíróság esetről esetre

¹⁹ Lásd még *A bizonyítékok kezelése* című részt.

határozza meg, hogy fennáll-e ilyen jellegű bizonytalanság, a következő három kritérium alapján:

- (a) az eltérések az esetjogon belül alapvetőek és tartósak-e;
- (b) a hazai jog biztosít-e az ilyen belső ellentmondások feloldására szolgáló mechanizmust; és
- (c) ezeket a mechanizmusokat alkalmazták-e, és ha igen, milyen eredménnyel. A Szerződő Államok kötelesek olyan módon alakítani a jogrendszerüket, hogy elkerüljék az eltérő ítéleteket, és kötelesek arra, hogy a megfelelő eljárási eszközökkel feloldják a súlyos ellentmondásokat (*Beian kontra Románia (No. 1)*, §§ 37 és 39; *Nejdet Şahin és Perihan Şahin kontra Törökország* [GC], §§ 56-57 és 80).

További kritériumként a Bíróság figyelembe veszi, hogy a belső ellentmondás egy elszigetelt eset, vagy személyek nagyobb csoportját érinti (*Albu és mások kontra Románia*, § 38).

215. A második esetben az egymásnak ellentmondó döntéseket a legmagasabb fokon eljáró, két különböző jogágban ítélező bíróságok hozzák, ahol az egyes jogágak saját, független legfelsőbb bírói fórummal rendelkeznek, amelyek nem ugyanazon bírósági hierarchiába tartoznak. Ilyen esetekben a 6. cikk 1. bekezdése nem megy olyan messzire, hogy megkövetelje egy vertikális felülvizsgálati mechanizmus vagy egy közös szabályozó hatóság (például egy, az ítélezési gyakorlattal kapcsolatos vitákban döntő bíróság) létrehozását. Az olyan bírósági rendszerekben, ahol a bíróságok számos különböző jogág szerint rendeződnek, és amelyekben számos legfelsőbb bírói fórum létezik egymással párhuzamosan, amelyeknek egy időben és egymással párhuzamosan kell értelmezniük a jogot, az esetjog egységességének elérése időbe telhet. Ezért a jogbiztonság aláásása nélkül elfogadhatóak olyan periódusok, amikor ellentmondásos az esetjog. Vagyis két, saját illetékességi területtel rendelkező és különböző ügyeket vizsgáló bíróság juthat eltérő, de mindazonáltal racionális és indokolt következtetésre ugyanazon, hasonló ténybeli körülmények által felvetett jogi kérdés kapcsán anélkül, hogy az sértené a 6. cikk 1. bekezdését (*Nejdet Şahin és Perihan Şahin kontra Törökország* [GC], §§ 81-83 és 86).

(d) KONTRADIKTÓRIUS ELJÁRÁS

216. A kontradiktóriusság elve: A tisztességes tárgyalás fogalma magában foglalja a kontradiktórius eljáráshoz való alapvető jogot.

217. A kontradiktórius eljáráshoz való jogból következő követelmények általában ugyanazok a polgári jogi és a büntetőjogi ügyek tekintetében (*Werner kontra Ausztria*, § 66).

218. Az időnyerés és az eljárások felgyorsításának kívánalma nem igazolja egy olyan alapvető elv figyelmen kívül hagyását, mint a kontradiktórius eljáráshoz való jog (*Nideröst-Huber kontra Svájc*, § 30).

219. Tartalom: A kontradiktórius eljáráshoz való jog általában véve azt jelenti, hogy a polgári jogi vagy büntetőjogi eljárásban félként részt vevőknek lehetőségük van arra, hogy megismerjék az – akár a nemzeti igazságügyi szervek által – a bíróság döntésének befolyásolása céljából előterjesztett bizonyítékokat és a benyújtott észrevételeket, és azokhoz megjegyzéseket fűzzenek (*Ruiz-Mateos kontra Spanyolország*, § 63; *McMichael kontra Egyesült Királyság*, § 80; *Vermeulen kontra Belgium*, § 33; *Lobo Machado kontra Portugália*, § 31; *Kress kontra Franciaország* [GC], § 74). Ez a követelmény érvényesülhet egy alkotmánybíróság előtti eljárásban is (*Milatova kontra Cseh Köztársaság*, §§ 63-66; *Gaspari kontra Szlovénia*, § 53).

- A bíróság döntésére való tényleges kihatás csekély jelentőséggel bír (*Nideröst-Huber kontra Svájc*, § 27; *Ziegler kontra Svájc*, § 38).
- Szükséges, hogy a kontradiktórius eljáráshoz való jog gyakorlására kielégítő feltételek mellett kerülhessen sor: az eljárásban félként részt vevő számára lehetőséget kell biztosítani arra, hogy megismerje a bíróság előtt fekvő bizonyítékokat, és a megfelelő formában, valamint a megfelelő időn belül észrevételeket tehessen azok léte, tartalma és valódisága tekintetében (*Krčmář és mások kontra Cseh Köztársaság*, § 42; *Immeubles Groupe Kossier kontra Franciaország*, § 26), ha szükséges, a tárgyalás elnapolása útján (*Yvon kontra Franciaország*, § 39).
- A feleknek lehetőséget kell adni arra, hogy ismertessenek minden olyan bizonyítékot, amely szükséges igényük sikerességéhez (*Clinique des Acacias és mások kontra Franciaország*, § 37).
- A bíróságnak magának is tiszteletben kell tartania a kontradiktóriusság elvét például abban az esetben, ha saját hatáskörben úgy dönt, hogy a felülvizsgálati kérelem benyújtásához való jog elfogadhatatlanság okán nem gyakorolható (Lásd: *Clinique des Acacias és mások kontra Franciaország*, § 38; vö. *Andret és mások kontra Franciaország* (dec.), elfogadhatatlan kérelem. Az utóbbi ügyben a Semmítőszék tájékoztatta a feleket, hogy új érvek várhatóak, és a kérelmezőknek lehetőségük volt a reagálásra, mielőtt a Semmítőszék kimondta az ítéletet.)
- Egyedül a jogvitában álló felek joga eldönteni, hogy az ellenérdekű fél által benyújtott irat vagy egy tanúvallomás megkívánja-e, hogy reagáljanak rá. A peres feleknek az igazságszolgáltatás működésébe vetett bizalma azon alapul, hogy tudják, lehetőségük van kifejezni az álláspontjukat az ügy összes irata kapcsán (beleértve a bíróság által saját kezdeményezésére beszerzett iratokat is: *K.S. kontra Finnország*, § 22); (*Nideröst-Huber kontra Svájc*, § 29; *Pellegrini kontra Olaszország*, § 45).

220. **Példák** olyan iratokra vagy bizonyítékokra, amelyek rendelkezésre bocsátásának elmulasztása következtében sérült a kontradiktórius eljáráshoz való jog:

- gyermekelhelyezésre vonatkozó eljárásban a szociális szolgálat a gyerekekről és az ügy hátterének részleteiről információkat tartalmazó, valamint javaslatokat megfogalmazó jelentései, annak ellenére, hogy a szülőket a tárgyaláson tájékoztatták azok tartalmáról (*McMichael kontra Egyesült Királyság*, § 80);
- az ügyész által előterjesztett bizonyíték, tekintet nélkül arra, hogy az ügyész az eljárásban „félnek” minősült-e, hiszen – mindenekelőtt a funkciói által ráruházott hatáskörénél fogva – olyan helyzetben volt, hogy az érintett fél számára hátrányos módon befolyásolhatta a bíróság döntését (*Ferreira Alves kontra Portugália (No. 3)*, §§ 36-39);
- az alsóbb szintű bíróság által a fellebbviteli bíróságnak az utóbbi döntésének befolyásolása céljából küldött feljegyzés, annak ellenére, hogy a feljegyzés nem tartalmazott új tényeket vagy érveket (*Ferreira Alves kontra Portugália (No. 3)*, § 41);
- a bírák által közvetlenül beszerzett iratok, amelyek az ügy érdeméről tartalmaztak indokolással ellátott véleményt (*K.S. kontra Finnország*, §§ 23-24).

221. **Korlát:** A kontradiktórius eljáráshoz való jog nem abszolút, és terjedelme a szóban forgó ügy egyéni jellegzetességeitől függően változhat (*Hudakova és mások kontra Szlovákia*, §§ 26-27). A kontradiktóriusság elve nem követeli meg, hogy a felek átadják az ellenérdekű félnek azokat az iratokat, amelyeket nem terjesztettek a bíróság elé (*Yvon*

kontra Franciaország, § 38). Az elv nem követeli meg az olyan beadványok elkészítését sem, amelyek nem lehetnek hatással az ügy kimenetelére (*Asnar kontra Franciaország (No. 2)*, § 26).

e) FEGYVEREGYENLŐSÉG

222. A tisztességes tárgyalás tágabb értelemben vett fogalma magában foglalja a „fegyveregyenlőség” elvét. A „fegyveregyenlőség” követelménye a felek közötti „méltányos egyensúlyként” értve elvben mind a polgári jogi, mint a büntetőjogi ügyekre vonatkozik (*Feldbrugge kontra Hollandia*, § 44).

223. Tartalom: a felek közötti „méltányos egyensúly” fenntartása: A fegyveregyenlőség maga után vonja, hogy mindegyik félnek elfogadható lehetőséget kell biztosítani ügye előadására – beleértve a bizonyítékait is –, olyan feltételek mellett, amelyek nem hozzák őt érdemben hátrányosabb helyzetbe a másik félhez képest: *Dombo Beheer B.V.kontra Hollandia*, § 33.

- Elfogadhatatlan, ha az egyik fél a másik fél tudomása nélkül nyújt be beadványokat a bíróságnak, amely beadványhoz utóbbinak nincs lehetősége megjegyzéseket fűzni. Egyedül a felek dolga értékelni, hogy egy beadvány érdemes-e a reakciójukra (*APEH Üldözötteinek Szövetsége és mások kontra Magyarország*, § 42).
- Azonban ha a bíróságnak benyújtott észrevételeket nem közlik egyik féllel sem, nem a fegyveregyenlőség, mint olyan sérül, hanem az eljárás tágabb értelemben vett tisztességessége (*Nideröst-Huber kontra Svájc*, §§ 23-24; *Clinique des Acacias és mások kontra Franciaország*, §§ 36-37).

224. **Példák** a fegyveregyenlőség elve tiszteletben tartásának elmulasztására: a következő ügyekben azért állapították meg az elv sérelmét, mert az egyik fél egyértelműen hátrányba került.

- Az egyik fél fellebbezését nem kézbesítették a másik félnek, akinek így nem volt lehetősége arra választ adni (*Beer kontra Ausztria*, § 19).
- Az elévülés csak az egyik fél tekintetében nyugodott, a másik felet lényeges hátrányba hozva (*Platakou kontra Görögország*, § 48; *Wynen kontra Belgium*, § 32).
- Csak a két koronatanú egyikének meghallgatását engedélyezték (*Dombo Beheer B.V.kontra Hollandia*, §§ 34-35).
- Az ellenérdekű fél jelentős előnyöket élvezett a releváns információkhoz való hozzáférés tekintetében, domináns pozíciót foglalt el az eljárásban és jelentős befolyást gyakorolt a bírósági értékelésre (*Yvon kontra Franciaország*, § 37).
- Az ellenérdekű fél olyan pozíciókat és funkciókat töltött be, amelyek a másik félnél előnyösebb helyzetbe hozták, és a bíróság azzal nehezítette meg a másik fél számára, hogy komolyan fellépjen az ügyben, hogy nem tette lehetővé számára a releváns irati bizonyítékok vagy tanúvallomások előterjesztését (*De Haes és Gijssels kontra Belgium*, §§ 54 és 58).
- Egy közigazgatási eljárásban a közigazgatási hatóság által adott indoklás túl rövid és általános volt ahhoz, hogy lehetővé tegye a fellebbező számára, hogy indokokkal alátámasztva támadja meg a hatóság értékelését, a ténybeli kérdésekben döntő bíróság pedig nem engedélyezte a kérelmező számára, hogy érveket terjesszen elő ügye mellett (*Hentrich kontra Franciaország*, § 56).

- A jogi segítségnyújtás megtagadása megfosztotta a felet attól a lehetőségtől, hogy a sokkal tehetősebb ellenérdekű féllel szemben hatékonyan tudja előadni ügyét a bíróság előtt (*Steel és Morris kontra Egyesült Királyság*, § 72).
- A *Martinie kontra Franciaország* [GC] ügyben hozott ítéletében (§ 50) a Bíróság figyelembe vette, hogy az állam képviselőjének a Számvevőszék előtti eljárásban fennálló pozíciója miatt a peres felek számára hátrányos egyenlőtlen helyzet alakult ki. A másik féllel ellentétben az állam képviselője ugyanis jelen lehetett a tárgyaláson, azt megelőzően tájékoztatták az előadó bíró álláspontjáról, meghallgatta utóbbi előadását a tárgyaláson, teljes körűen részt vett az eljárásban és szóban kifejtette a saját álláspontját, anélkül, hogy a másik fél ellentmondhatott volna neki; ezt az egyenlőtlen helyzetet pedig súlyosbította az a tény, hogy a tárgyalás nem volt nyilvános.
- Az ügyész beavatkozott az ügybe a kérelmezővel szemben álló fél érveit támogatandó (*Menchinskaya kontra Oroszország*, §§ 35-39).

225. A Bíróság ugyanakkor a 6. cikk 1. bekezdésével összeegyeztethetőnek találta az eltérő bánásmódot a felek által indítványozott tanúk meghallgatása kapcsán (az egyik fél tanúi eskü alatt tettek tanúvallomást, míg a más fél tanúi nem), mivel a gyakorlatban ez nem befolyásolta az eljárás kimenetelét (*Aanderl kontra Svájc*, § 38).

226. *A magánfél által kezdeményezett bírósági eljárás speciális esete:* A Bíróság különbséget tett a magánfél által kezdeményezett bírósági eljárással kísért panaszok rendszere és a közhatalommal bíró és a közérdek védelméért felelősséggel tartozó ügyész által kezdeményezett bírósági eljárások között (*Guigue és SGEN-CFDT kontra Franciaország* (dec.)). Ennek eredményeképp nem sértette a „fegyveregyenlőség” elvét, amikor különböző formai követelményeket és határidőket határoztak meg a fellebbezés benyújtása kapcsán a felek számára (rövidebb határidőt adva a magánfélnek), azzal a feltétellel, hogy az adott jogorvoslati lehetőség érdemben alkalmas rá, hogy éljenek vele (vö. az érintett rendszer speciális jellegével).

227. A Bíróság szintén a fegyveregyenlőség elvével összeegyeztethetőnek találta, hogy egy jogszabályi rendelkezés korlátozta a magánfél lehetőségeit a fellebbezésre, miközben az ügyész esetében ilyen korlátozás nem állt fent – tekintettel arra, hogy a magánfél és az ügyész szerepe és céljai világosan különböznek (*Berger kontra Franciaország*, § 38).

228. Ami azokat az ügyeket illeti, amelyekben az ügyészség és egy magánfél áll egymással szemben, az ügyészség a jogrend védelmére tekintettel kiváltságos helyzetet élvezhet. Azonban ez nem eredményezheti azt, hogy a polgári jogi eljárásban részt vevő fél indokolatlan hátrányba kerül az ügyészséghez képest (*Stankiewicz kontra Lengyelország*, § 68).

(f) A BIZONYÍTÉKOK KEZELÉSE

229. *Általános elvek:*²⁰ Az Egyezmény nem fektet le szabályokat a bizonyítással mint olyannal kapcsolatban (*Mantovanelli kontra Franciaország*, § 34). A bizonyíték elfogadhatósága és értékelésének módja elsősorban a nemzeti jog rendelkezései alá és a nemzeti bíróságok hatáskörébe tartozik (*García Ruiz kontra Spanyolország* [GC], § 28). Ugyanez vonatkozik a bizonyítékok bizonyító erejére és a bizonyítási teherre (*Tiemann kontra Franciaország és Németország* (dec.)). Szintén a nemzeti bíróságokra tartozik az előterjesztett bizonyíték relevanciájának értékelése (*Centro Europa 7 S.r.l. és Di Stefano kontra Olaszország* [GC], § 198).

²⁰ Lásd még a *Negyedfok* című részt.

- A Bíróság feladata azonban az Egyezmény alapján annak megállapítása, hogy az eljárás egésze tisztességes volt-e, beleértve azt is, ahogy a bizonyítékokat beszerezték (*Elsholz kontra Németország* [GC], § 66). Ezért meg kell állapítani, hogy a bizonyítékokat olyan módon terjesztették-e elő, amely biztosítja a tisztességes tárgyalást (*Blucher kontra Cseh Köztársaság*, § 65);
- A felek által előterjesztett beadványok, érvek és bizonyítékok megfelelő vizsgálata a nemzeti bíróságok kötelezettsége (*Van de Hurk kontra Hollandia*, § 59).

(i) Tanúvallomások

230. A 6. cikk 1. bekezdése nem garantálja kifejezetten a tanúk meghallgatásának indítványozásához való jogot, és a tanúvallomások elfogadhatósága elviekben a hazai jogra tartozó kérdés. Azonban az eljárás egészének, beleértve azt is, ahogyan a bizonyítékok befogadhatóságáról döntenek, „*tisztességesnek*” kell lennie a 6. cikk 1. bekezdésének értelmében (*Dombo Beheer B.V. kontra Hollandia*, § 31).

- Ha a bíróságok elutasítják a tanú meghallgatására irányuló indítványt, döntésüket megfelelően meg kell indokolniuk és az elutasítás nem lehet önkényes: nem járhat a peres fél azon képességének aránytalan korlátozásával, hogy előadja az ügye melletti érveit (*Wierzbicki kontra Lengyelország*, § 45).
- A felek által indítványozott tanúk meghallgatásával kapcsolatos eltérő bánásmód sértheti a „*fegyveregyenlőség*” elvét. (Lásd: *Ankerl kontra Svájc*, § 38. Ebben az ügyben ugyanakkor a Bíróság úgy találta, hogy az eltérő bánásmód nem hozta lényegesen hátrányosabb helyzetbe a kérelmezőt az ellenérdekű félhez képest (§ 38 *in fine*) – vö. a *Dombo Beheer B.V. kontra Hollandia* ügygel (§ 35), ahol az Egyezmény sérelmét jelentette, hogy az ügygel érintett esemény két résztvevője közül csak az egyik tehetett vallomást.)

(ii) Szakértői vélemények

231. Szakértői vélemény kérésének megtagadása:

- Önmagában a szakértői vélemény kérésének megtagadása nem tisztességtelen; a Bíróságnak azt kell megállapítania, hogy az eljárás egésze tisztességes volt-e (*H. kontra Franciaország*, § 61 és 70). Az elutasítás indokainak ésszerűnek kell lenniük.
- A pszichológiai szakvélemény kérésének megtagadását gyermekelhelyezéssel és láthatással kapcsolatos ügyben szintén az ügy különös körülményeinek fényében kell vizsgálni (*Elsholz kontra Németország* [GC], § 66, és mutatis mutandis *Sommerfeld kontra Németország*, [GC], § 71);
- Egy gyermekrablási ügyben (*Tiemann kontra Franciaország és Németország* (dec.)) a Bíróság azt vizsgálta, hogy a fellebbviteli bíróság megfelelő indokát adta-e a kérelmező egy második szakértői vélemény iránti kérelme elutasításának, azért, hogy megállapíthassa, hogy az elutasítás ésszerű volt-e.

232. Szakértő kirendelése: Csakúgy, mint a 6. cikk 1. bekezdésében foglalt egyéb eljárási biztosítékok tiszteletben tartása, a kontradiktóriusság elvének való megfelelés is a „*bíróság*” előtti eljárásra vonatkozik. Nem következik tehát ebből a rendelkezésből egy olyan általános, absztrakt elv, amely szerint abban az esetben, ha a bíróság szakértőt rendel ki, a feleknek minden fokon jogosultnak részt kell venniük a szakértő által lefolytatott meghallgatásokon, vagy hozzá kell férniük minden, a szakértő által figyelembe vett irathoz.

233. Ami elengedhetetlen, hogy a felek megfelelően részt tudjanak venni az eljárásban (*Mantovanelli kontra Franciaország*, § 33).

234. A szakértő semlegességének hiánya, összekapcsolódva az eljárásban betöltött pozíciójával és szerepével, az egyik fél javára billentheti a mérleg nyelvét az eljárásban, sértve a fegyveregyenlőség elvét (*Sara Lind Eggertsdottir kontra Izland*, § 53). A szakértő döntő pozíciót foglalhat el az eljárásban és jelentős befolyással lehet a bíróság értékelésére (*Yvon kontra Franciaország*, § 37).

235. Egy *orvosszakértői jelentés*, amely egy olyan technikai kérdésre vonatkozik, amellyel kapcsolatban a bírácoknak nincs ismerete, valószínűsíthetően döntő befolyással lesz arra, hogy miként értékelik a bírácok a tényeket; alapvető bizonyíték, és a feleknek lehetőséget kell biztosítani arra, hogy ahhoz hatékonyan észrevételeket fűzhessenek (*Mantovanelli kontra Franciaország*, § 36; *Storck kontra Németország*, § 135).

- A *Mantovanelli kontra Franciaország* ügyben az, hogy a kérelmezők nem tudtak hatékonyan észrevételeket fűzni a szakértői vélemény megállapításaihoz, amely szakértői vélemény a legfőbb bizonyíték volt az ügyben, sértette a 6. cikk 1. bekezdését.
- Az *Augusto kontra Franciaország* ügyben az, hogy elmulasztották rendelkezésre bocsátani egy akkreditált orvos véleményét, amely vélemény tárgya az volt, hogy a kérelmező megfelel-e a szociális ellátásra jogosító egészségügyi feltételeknek, és amelynek valószínűleg döntő befolyása lehetett az ítéletre, sértette a 6. cikk 1. bekezdését, habár a vélemény a jog szerint nem kötötte a bírót.

236. Ami *a felek a szakértőkkel szembeni jogait* illeti, vö. a *Feldbrugge kontra Hollandia* ügyet, § 44 (egyezménysértés) és az *Olsson kontra Svédország (No. 1)* ügyet, §§ 89-91 (nem történt egyezményesértés). Ami a kérelmező számára *kedvezőtlen vélemények* kiadását illeti, lásd: *L. kontra Egyesült Királyság* (dec.).

(g) A BÍRÓSÁGI DÖNTÉSEK INDOKOLÁSA

237. A 6. cikk 1. bekezdésében foglalt garanciák magukban foglalják a bíróságok azon kötelezettségét, hogy döntéseiket megfelelően megindokolják (*H. kontra Belgium*, § 53). Egy megindokolt döntés megmutatja a feleknek, hogy ügyüket valóban megtárgyalták.

238. Ugyan a hazai bíróságoknak van bizonyos mérlegelési szabadságuk az érvek kiválasztása és a bizonyítékok befogadása tekintetében, de döntéseik indokolásával kötelesek igazolni lépéseiket (*Suominen kontra Finnország*, § 36).

239. Az indokolásnak olyannak kell lennie, amely képessé teszi a feleket arra, hogy hatékonyan éljenek az esetelegesen rendelkezésükre álló fellebbezési lehetőséggel (*Hirvisaari kontra Finnország*, § 30 *in fine*).

240. A 6. cikk 1. bekezdése kötelezi a bíróságokat arra, hogy megindokolják a döntéseiket, de nem értelmezhető úgy, hogy részletes választ kíván meg minden egyes érvre (*Van de Hurk kontra Hollandia*, § 61; *Garcia Ruiz kontra Spanyolország* [GC], § 26; *Jahnke és Lenoble kontra Franciaország* (dec.); *Perez kontra Franciaország* [GC], § 81).

241. Az indokolási kötelezettség terjedelme változhat a döntés jellege szerint (*Ruiz Torija kontra Spanyolország*, § 29; *Hiro Balani kontra Spanyolország*, § 27), és csak az ügy körülményeinek fényében határozható meg. Figyelembe kell venni többek között a peres felek által a bíróság elé terjeszhető beadványok változatos voltát és a Szerződő Államok közötti különbségeket a jogszabályi rendelkezések, a szokásjogi szabályok, a jogi vélemények és az ítéletek kihirdetése és szövegezése kapcsán (*Ruiz Torija kontra Spanyolország*, § 29; *Hiro Balani kontra Spanyolország*, § 27).

242. Azonban amikor egy fél beadványa döntő jelentőségű az eljárás kimenetelére szempontjából, egyéni és kifejezett választ igényel (*Ruiz Torija kontra Spanyolország*, § 30; *Hiro Balani kontra Spanyolország*, § 28).

243. A bíróságoknak ezért meg kell vizsgálniuk a következőket:

- a peres felek fő érveit (*Buzescu kontra Románia*, § 67; *Donadze kontra Grúzia*, § 35);
- az Egyezmény és Jegyzőkönyvei által biztosított jogokkal és szabadságokkal kapcsolatos előterjesztéseket – ezeket a nemzeti bíróságok kötelesek különös szigorúsággal és gondossággal megvizsgálni (*Wagner és J.M.W.L. kontra Luxemburg*, § 96).

244. A 6. cikk 1. bekezdése nem kívánja meg a fellebbviteli bíróságtól, hogy részletesebben indokolja döntését, amennyiben minden további magyarázat nélkül egy meghatározott jogszabályi rendelkezés alapján utasít el egy jogkérdésre vonatkozó fellebbezést arra hivatkozva, hogy a fellebbezésnek nincs esélye a sikerre, (*Burg és mások kontra Franciaország*, (dec.); *Gorou kontra Görögország (No. 2)* [GC], § 41).

245. Hasonlóképpen, a fellebbezés engedélyezésére vonatkozó kérelmek tekintetében – amikor az engedély előfeltétele annak, hogy a fellebbezést a magasabb szintű bíróság tárgyalja és végül ítéletet hozzon az ügyben – a 6. cikk 1. bekezdése nem értelmezhető úgy, mint amely megkívánja, hogy az engedélyezést megtagadó döntésre magára is vonatkozzon a részletes indokolás kötelezettsége (*Kukkonen kontra Finnország (No. 2)*, § 24; lásd még: *Bufferne kontra Franciaország*(dec.)).

246. Emellett a fellebbezés elutasítása esetén a fellebbviteli bíróság általában egyszerűen helybenhagyhatja az alsóbb szintű bíróság döntésének indokolását (*Garcia Ruiz kontra Spanyolország* [GC], § 26 – vö. *Tatishvili kontra Oroszország*, § 62). A tisztességes eljárás fogalma azonban megköveteli, hogy a nemzeti bíróságok, amelyek szüksézávan indokolják döntésüket – akár az alsóbb szintű bíróság indokolásának beemelásával, akár más módon –, valóban érintsék az eléjük tárt alapvető kérdéseket, és ne csak minden további nélkül helybenhagyják az alsóbb bíróság megállapításait (*Helle kontra Finnország*, § 60). Ez a követelmény még fontosabb akkor, ha egy peres fél nem tudta szóban előadni ügyét a hazai eljárásban (*ibid.*).

2. Nyilvános tárgyalás

6. cikk 1. bekezdés

„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a törvény által létrehozott ... bíróság tisztességesen, nyilvánosan ... tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában Az ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni, a tárgyalóterembe történő belépést azonban meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére annyiban, amennyiben egy demokratikus társadalomban ez az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében szükséges, ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges, illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné.”

(a) TÁRGYALÁS

247. *Általános elvek*: A peres feleknek általában joguk van a nyilvános tárgyaláshoz, amennyiben a 6. cikk 1. bekezdésének második mondatában foglalt lehetséges kivételek egyike sem áll fenn (lásd fent, a további magyarázatot pedig lent). A nyilvános tárgyalás megvédi a peres feleket a titokban, a nyilvánosság ellenőrzése nélkül történő igazságszolgáltatástól. Az igazságszolgáltatás láthatóvá tétele hozzájárul a 6. cikk 1. bekezdése céljának, vagyis a tisztességes tárgyalásnak az eléréséhez (*Diennet kontra Franciaország*, § 33; *Martinie kontra Franciaország*[GC], § 39).

248. Annak meghatározása érdekében, hogy egy tárgyalás megfelel-e a nyilvánosság követelményének, az eljárás egészének vizsgálata szükséges (*Axen kontra Németország*, § 28).

249. Amennyiben az eljárás azon bíróság előtt zajlik, amely az adott eljárásban az elsőfokú és egyetlen bírói fórumot jelenti, a 6. cikk 1. bekezdése szerinti „nyilvános tárgyaláshoz” való jog magában foglalja a „szóbeli meghallgatáshoz” való jogot (*Fredin kontra Svédország (No. 2)*, §§ 21-22; *Allan Jacobsson kontra Svédország (No. 2)*, § 46; és *Göç kontra Törökország* [GC], § 47), kivéve, ha olyan kivételes körülmények állnak fenn, amelyek az ilyen meghallgatás mellőzését indokolják (*Hesse-Anger kontra Németország*, (dec.)).

250. Azon körülmények kivételes jellege, amelyek a szóbeli meghallgatás mellőzését indokolhatják, alapvetően a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező nemzeti bíróságok által eldöntendő kérdések jellegével, nem pedig az ilyen helyzetek gyakoriságával van összefüggésben (*Miller kontra Svédország*, § 29; *Martinie kontra Franciaország* [GC], § 41).

251. A tárgyalás elmaradása másod- vagy harmadfokon indokolható az érintett eljárás különös jellegzetességeivel, feltéve, hogy első fokon tartottak tárgyalást (*Helmers kontra Svédország*, § 36, de vö. §§ 38-39). Vagyis a fellebbezés engedélyezésére irányuló eljárások és a ténybeli kérdést is érintőkkel szemben csupán jogkérdést érintő eljárások megfelelhetnek a 6. cikkben foglalt követelményeknek, annak ellenére, hogy a fellebbező fél nem kap lehetőséget arra, hogy őt a fellebbviteli bíróság vagy a semmítőszék meghallgassa (*Miller kontra Svédország*, § 30).

252. Ennek megfelelően olyan kivételes körülmények hiányában, amelyek indokolják a tárgyalás tartásának mellőzését, a 6. cikk 1. bekezdése szerinti nyilvános tárgyaláshoz való jog magában foglalja a szóbeli meghallgatáshoz való jogot legalább egy bírósági fokon (*Fischer kontra Ausztria*, § 44; *Salomonsson kontra Svédország*, § 36).

253. Az ügy érdemét érintő olyan polgári jogi eljárások, amelyeket egy általános és abszolút elv szerint a nyilvánosság kizárásával folytatnak le, anélkül, hogy a peres fél kérhetné nyilvános tárgyalás tartását ügye különös jellegzetességeire hivatkozással, elvben nem tekinthetők összeegyeztethetőnek az Egyezmény 6. cikk 1. bekezdésével. Az egészen kivételes körülményektől eltekintve a peres feleknek legalább lehetőséget kell adni a nyilvános tárgyalás kérésére, bár a bíróság az ügy körülményeire és az odaillő okokra hivatkozással elutasíthatja a kérelmet és a nyilvánosság kizárásával tarthatja meg a tárgyalást (*Martinie kontra Franciaország* [GC], § 42).

254. Végezetül: a tárgyalás hiánya az eljárás döntő szakaszában vagy orvosolható kielégítően az eljárás későbbi szakaszában, vagy nem (*Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium*, §§ 60-61; *Malhous kontra Cseh Köztársaság* [GC], § 62).

255. Speciális alkalmazások:

- Nem követelhető meg a tárgyalás tartása abban az esetben, ha nem merülnek fel szavahihetőségi vagy ténybeli kérdések, amelyek a tárgyalás tartását szükségessé tennék, és a bíróságok tisztességesen és ésszerűen döntenek az ügyben a felek beadványai és más írott anyagok alapján (*Döry kontra Svédország*, § 37; *Saccoccia kontra Ausztria*, § 73).
- A Bíróság elfogadta azt is, hogy a tárgyalás tartásának mellőzése indokolt lehet a csupán korlátozott jellegű jogi kérdéseket felvető ügyekben (*Allan Jacobsson kontra Svédország (No. 2)*, §§ 48-49; *Valová és mások kontra Szlovákia*, §§ 65-68), vagy a nem különösebben bonyolult ügyek esetében (*Varela Assalino kontra Portugália* (dec.); *Speil kontra Ausztria* (dec.)).
- Ugyanez vonatkozik a nagyon technikai kérdésekre is. A Bíróság figyelembe vette a társadalombiztosítási ellátásokkal kapcsolatos jogviták technikai jellegét, amely

jogvitákat jobb írásban rendezni, mint szóbeli érvelés útján. A Bíróság többször kimondta, hogy ezen a területen a nemzeti hatóságok – figyelemmel a hatékonyság és a gazdaságosság követelményére – mellőzhetik a tárgyalás tartását, mivel a rendszeres tárgyalástartás akadályozhatja a társadalombiztosítási ellátásokra vonatkozó eljárásokkal kapcsolatban megkívánt különös gondosság érvényesülését (*Schuler-Zraggen kontra Svájc*, § 58; *Döry kontra Svédország*, § 41; és vö. *Salomonsson kontra Svédország*, §§ 39-40).

256. Ezzel ellentétben a szóbeli meghallgatás tartása szükséges lesz például akkor, ha a bírósági döntéshozatal jogi és fontos ténybeli kérdésekre terjed ki (*Fischer kontra Ausztria*, § 44), vagy arra, hogy a hatóságok helyesen állapították-e meg a tényállást (*Malhous kontra Cseh Köztársaság* [GC], § 60), olyan körülmények között, amelyek megkívánják a bíróságtól, hogy személyes benyomást szerezzen a kérelmezőről, megadva a kérelmezőnek a jogot, hogy előadja személyes helyzetét, akár személyesen, akár képviselője útján (*Miller kontra Svédország*, § 34, *in fine*; *Andersson kontra Svédország*, § 57) – például amikor a kérelmezőt a kártérítés megfelelő szintjének megállapítása érdekében meg kell hallgatni a releváns személyes sérelmei kapcsán (*Göç kontra Törökország* [GC], § 51; *Lorenzetti kontra Olaszország*, § 33), vagy amikor lehetővé kell tenni a bíróság számára, hogy tisztázzon bizonyos kérdéseket, többek között ezzel a módszerrel (*Fredin kontra Svédország* (No. 2), § 22; *Lundevall kontra Svédország*, § 39).

257. A sajtó és a közönség jelenléte: A nyilvános tárgyaláshoz való jog elvben a megfelelő bíróság előtti nyilvános tárgyalást foglalja magában. Azonban a 6. cikk 1. bekezdése nem tiltja meg a bíróságoknak, hogy az ügy különös jellegzetességei fényében úgy döntsenek, hogy eltérnek ettől az elvtől (*Martinie kontra Franciaország* [GC], § 40). A 6. cikk 1. bekezdésének szövegezése számos kivételt enged a fenti szabály alól.

258. „[A] tárgyalóterembe történő belépést ... meg lehet tiltani a sajtónak és a közönségnek a tárgyalás teljes időtartamára vagy egy részére”

- „egy demokratikus társadalomban ... az erkölcsök, a közrend, illetőleg a nemzetbiztonság érdekében” (*B. és P. kontra Egyesült Királyság*, § 39; *Zagorodnikov kontra Oroszország*, § 26).
- „ha e korlátozás kiskorúak érdekei, vagy az eljárásban résztvevő felek magánéletének védelme szempontjából szükséges”: A kiskorúak érdekeinek vagy a felek magánéletének védelme akkor merül fel például, amikor az eljárás kiskorú gyermekeknek a szülők válását követő elhelyezésével vagy családtagok közötti jogvitákkal kapcsolatos (*B. és P. kontra Egyesült Királyság*, § 38). Gyermekek állami intézménybe helyezésével kapcsolatos ügyekben azonban a nyilvánosság kizárásának okait alapos vizsgálatnak kell alávetni (*Moser kontra Ausztria*, § 97).
Miközben egy orvos elleni fegyelmi eljárás esetében a szakmai titok és a páciensek magánélete védelmének szükségessége indokolhatja a nyilvánosság kizárását az eljárásból, azt szigorúan meg kell követelniük a körülményeknek (*Diennet kontra Franciaország*, § 34; illetve ügyvédek elleni eljárásokra példaként lásd: *Hurter kontra Svájc*, §§ 30-32).
- „illetőleg annyiban, amennyiben ezt a bíróság feltétlenül szükségesnek tartja, mert úgy ítéli meg, hogy az adott ügyben olyan különleges körülmények állnak fenn, melyek folytán a nyilvánosság az igazságszolgáltatás érdekeit veszélyeztetné”: Lehetséges az eljárás nyílt és nyilvános jellegének a korlátozása a tanúk biztonságának és magánszférájának védelme érdekében, vagy az információk és vélemények szabad megosztása érdekében az igazság keresése során (*B. és P. kontra Egyesült Királyság*, § 38; *Osinger kontra Ausztria*, § 45).

259. Lemondás a nyilvános tárgyaláshoz való jogról: Sem a 6. cikk 1. bekezdésének szövege, sem annak szelleme nem akadályozza meg az egyént abban, hogy szabad akaratából lemondjon a nyilvános tárgyaláshoz fűződő jogáról, akár kifejezetten, akár hallgatólagosan, de a lemondásnak egyértelműnek kell lennie, és nem állhat ellentétben semmilyen fontos közérdekkel (*Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium*, § 59; *Håkansson és Sturessonkontra Svédország*, § 66; *Exel kontra Cseh Köztársaság*, § 46). Szükséges az is, hogy a felek a megjelenésre szóló idézést időben kézhez kapják (*Yakovlev kontra Oroszország*, §§ 20-22).

260. A nyilvános tárgyaláshoz való jogról való lemondás feltételei: Az érintett személynek hozzá kell járulnia az e jogról való lemondáshoz (*Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium*, § 59), mégpedig szabad akaratából (*Albert és Le Compte kontra Belgium*, § 35). E jogról le lehet mondani kifejezetten vagy hallgatólagosan (*Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium*, § 59). Azonban a lemondásnak egyértelműnek kell lennie (*Albert és Le Compte kontra Belgium*, § 35; *Håkansson és Sturesson kontra Svédország*, § 67), és nem állhat ellentétben semmilyen fontos közérdekkel (*Håkansson és Sturesson kontra Svédország*, § 66).

261. A nyilvános tárgyalás kérésének elmulasztása nem jelenti feltétlenül azt, hogy az érintett személy lemondott a tárgyalás tartásához való jogáról, e tekintetben figyelemmel kell lenni a hazai jogra (*Exel kontra Cseh Köztársaság*, § 47; *Göç kontra Törökország* [GC], § 48, *in fine*). Az, hogy a kérelmező kérte vagy nem kérte nyilvános tárgyalás tartását, irreleváns, ha az alkalmazandó hazai jog kifejezetten kizárja ennek lehetőségét (*Eisenstecken kontra Ausztria*, § 33).

262. Példák: lemondás a nyilvános tárgyaláshoz való jogról egy fegyelmi eljárásban: *Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium*, § 59; *H. kontra Belgium*, § 54; egyértelmű lemondás a nyilvános tárgyaláshoz való jogról: *Schuler-Zraggen kontra Svájc*, § 58; és vö. *Exel kontra Cseh Köztársaság*, §§ 48-53.

(b) ÍTÉLETHIRDETÉS

263. A bírói testület előtti eljárás nyilvános jellege megvédi a peres feleket a titokban, a nyilvánosság ellenőrzése nélkül történő igazságszolgáltatástól (*Fazliyski kontra Bulgária*, § 69, egy titoknak minősített ügyben: egyezményesértés). Emellett a bíróságokba vetett bizalom fenntartásának eszköze is (*Preto és mások kontra Olaszország*, § 21).

264. A 6. cikk 1. bekezdése kimondja, hogy az „*ítéletet nyilvánosan kell kihirdetni*”, ami azt látszik sugallni, hogy az ítéletet nyilvánosan fel kell olvasni a bíróságon. A Bíróság azonban megállapította, hogy „*az ítélet más módon való nyilvánossá tétele*” is összeegyeztethető lehet a 6. cikk 1. bekezdésével (*Moser kontra Ausztria*, § 101).

265. Annak meghatározása érdekében, hogy a nyilvánosságnak a hazai jog által biztosított formái megfelelnek-e az ítéletek nyilvános kihirdetésére vonatkozó, a 6. cikk 1. bekezdése szerinti követelménynek, „*az ítélet nyilvánossá tételének a hazai jog szerinti formáját minden egyes ügyben ... a szóban forgó eljárás különös jellegzetességeinek fényében kell értékelni, figyelemmel a 6. cikk 1. bekezdésének céljára és szándékára*” (*Preto és mások kontra Olaszország*, § 26 és *Axen kontra Németország*, § 31). A 6. cikk 1. bekezdése által e tekintetben elérni kívánt célt – vagyis a bíróságoknak a nyilvánosság általi ellenőrzését a tisztességes tárgyaláshoz való jog védelmére figyelemmel – az eljárás során kell el kell érni, annak teljességét figyelembe véve (*Axen kontra Németország*, § 32).

266. Ha az ítéletet nem hirdetik ki nyilvánosan, akkor meg kell bizonyosodni arról, hogy más eszközökkel megfelelő nyilvánosságot értek el.

267. A következő példákban a megfelelő nyilvánosságot a nyilvános ítélethirdetéstől eltérő eszközökkel érték el:

- Magasabb szintű bíróságok, amelyek nem hirdették ki nyilvánosan a fellebbezést jogi alapon elutasító döntéseket: Annak eldöntése során, hogy az a mód, ahogy a semmitőszék közölte az ítéletét, megfelelt-e a 6. cikk 1. bekezdésében foglalt követelményeknek, figyelembe kell venni a hazai jogrend szerint lefolytatott eljárás egészét, és az abban az adott bíróság szerepének teljességét (*Pretto és mások kontra Olaszország*, § 27).
Annak megállapítása során, hogy nem sérült a 6. cikk 1. bekezdése, a Bíróság különös figyelmet fordított arra, hogy melyik szakaszban volt az eljárás, valamint a bíróságok által kifejtett kontrollra – amely jogkérdésekre korlátozódott –, és az általuk hozott ítéletekre, amelyek fenntartották az alsóbb fokú bíróságok döntéseit, semmilyen változást nem hozva a kérelmezőkre irányadó következményekben. Mindezen megfontolások fényében a Bíróság úgy találta, hogy a nyilvános kihirdetés követelménye azzal teljesül, hogy a bírósági nyilvántartásban való elhelyezéssel az ítélet teljes szövege mindenki számára elérhetővé válik (*Pretto és mások kontra Olaszország*, §§ 27-28), és azzal is, hogy egy alsóbb szintű bíróság nyilvánosan kihirdetett ítéletét fenntartó döntést tárgyalás tartása nélkül hoznak meg (*Axen kontra Németország*, § 32).
- Perbíróság: A Bíróság nem állapított meg jogsérelmet egy olyan esetben, amikor a fellebbviteli bíróság nyilvánosan közölte az első fokú bíróság döntését összefoglaló és hatályban tartó ítéletét, amely első fokú bíróság tartott tárgyalást az ügyben, de nem hirdette ki nyilvánosan az ítéletét (*Lamanna kontra Ausztria*, §§ 33-34).
- Gyermekek elhelyezésével kapcsolatos ügyek: A hazai hatóságok szempontjából indokolt, hogy ezeket az eljárásokat zárt tárgyaláson folytassák le a gyermekek és a felek magánszférájának védelme érdekében, valamint az igazságszolgáltatás érdekeinek veszélyeztetését elkerülendő, és az ítélet nyilvános kihirdetése nagymértékben veszélyeztetné e célok elérését. A 6. cikk 1. bekezdésében foglalt, az ítéletek nyilvános kihirdetésére vonatkozó követelményt ugyanakkor kielégíti, ha minden érdekelt megtekintheti a döntések teljes szövegét és azokról másolatot kérhet, míg a különös érdeklődésre számot tartókat rutinszerűen publikálják, lehetővé téve a nyilvánosság számára annak megismerését, hogy a bíróságok általában miként állnak hozzá az ilyen ügyekhez és milyen elveket alkalmaznak az eldöntésük során (*B. és P. kontra Egyesült Királyság*, § 47).

268. A következő ügyekben az ítélet nyilvános kihirdetésének elmaradása jogsértés megállapításához vezetett:

- Egy gyermekelhelyezéssel kapcsolatos, a szülő és az állami intézmény között folyó eljárásban az ügy irataihoz való hozzáférés biztosítása a jogi érdeket felmutató személyek számára és a különös érdeklődésre számot tartó (főleg a fellebbviteli bíróságok és a legfelsőbb bírói fórum által hozott) döntések nyilvánosságra hozatala nem volt elegendő a 6. cikk 1. bekezdésében a nyilvánossággal kapcsolatban megfogalmazott követelmények teljesüléséhez (*Moser kontra Ausztria*, §§ 102-103).
- Az első- és másodfokú bíróságok zárt tárgyaláson vizsgáltak egy fogva tartás miatti kártérítés iránti kérelmet, anélkül, hogy döntéseiket nyilvánosan kihirdették volna, vagy azok nyilvánosságát más eszközökkel megfelelően biztosították volna (*Werner kontra Ausztria*, §§ 56-60).

269. *Amikor csak az ítélet rendelkező részét olvassák fel nyilvánosan:* Meg kell vizsgálni, hogy a nyilvánosságnak volt-e más módon hozzáférése az indokolt ítélethez, amelyet nem olvastak fel, és ha igen, meg kell vizsgálni a nyilvánosság alkalmazott formáját, hogy az ítélet a nyilvánosság által gyakorolt kontroll tárgya lehessen (*Ryakib Biryukov kontra Oroszország*, §§ 38-46, hivatkozásokkal, §§ 33-36). Mivel a nyilvánosság számára hozzáférhetetlenek voltak azok az indokok, amelyek lehetővé tették volna annak megértését, hogy miért utasították el a kérelmező igényét, a 6. cikk 1. bekezdése által elérni kívánt cél nem teljesült (*ibid.*, § 45).

6. cikk 1. bekezdés

„Mindenkinek joga van arra, hogy ügyét a ... bíróság ... ésszerű időn belül tárgyalja, és hozzon határozatot polgári jogi jogai és kötelezettségei tárgyában ...”.

3. Az eljárás hossza

270. Annak megkövetelésével, hogy az ügyeket „ésszerű időn” belül tárgyalják, az Egyezmény kiemeli annak fontosságát, hogy az igazságszolgáltatás a hatékonyságát és hitelességét veszélyeztető késedelmek nélkül történjen (*H. kontra Franciaország*, § 58; *Katte Klitsche de la Grange kontra Olaszország*, § 61). A 6. cikk 1. bekezdése kötelezi a Szerződő Államokat, hogy úgy alakítsák ki a jogrendszerüket, hogy a bíróságok megfelelhessenek az e rendelkezésben foglalt különböző követelményeknek.

271. A Bíróság több esetben hangsúlyozta annak fontosságát, hogy az igazságszolgáltatás a hatékonyságát és hitelességét veszélyeztető késedelmek nélkül történjen (*Scordino kontra Olaszország (No. 1)* [GC], § 224). Az állam általi jogsértések felhalmozódása az Egyezménnyel összeegyeztethetetlen gyakorlatot teremt (*Bottazzi kontra Olaszország* [GC], § 22).

(a) AZ ELJÁRÁS HOSSZÁNAK MEGÁLLAPÍTÁSA

272. Ami az eljárás hosszának értékelése szempontjából releváns időszak kezdő időpontját illeti: az eljárás hosszát onnan számítjuk, amikor a bírósági eljárást a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság előtt megindították (*Poiss kontra Ausztria*, § 50; *Bock kontra Németország*, § 35), kivéve, ha a közigazgatási hatósághoz benyújtott kérelem előfeltétele a bírósági eljárás megindításának, mely esetben az eljárás időtartamába a kötelező előzetes közigazgatási eljárás időtartama is beleszámíthat (*König kontra Németország*, § 98; *X. kontra Franciaország*, § 31; *Kress kontra Franciaország* [GC], § 90).

273. Vagyis bizonyos körülmények között az eljárás kezdő időpontja az „ésszerű idő” követelményének szempontjából korábbi is lehet, mint az eljárást azon bíróság előtt megindító hivatalos okirat benyújtása, amely elé a felperes a jogvitát terjesztette (*Golder kontra Egyesült Királyság*, § 32 *in fine*; *Erkner és Hofauer kontra Ausztria*, § 64; *Vilho Eskelinen és mások kontra Finnország* [GC], § 65). Azonban ez kivételes, és akkor fogadta el ezt a megközelítést a Bíróság, ha **például** bizonyos előzetes lépések szükséges előzményei voltak az eljárásnak (*Blake kontra Egyesült Királyság*, § 40).

274. A 6. cikk 1. bekezdése olyan eljárásokra is érvényes lehet, amelyek jellegüket tekintve nem teljes mértékben bírósági eljárások, mindazonáltal szorosan kapcsolódnak a bírói szerv általi ellenőrzéshez. Ez volt a helyzet például egy ingatlan megosztására irányuló eljárás esetében, amelyet nemperes eljárásként két közjegyző előtt folytattak le, de amelyet bíróság rendelt el és hagyott jóvá (*Siegel kontra Franciaország*, §§ 33-38). Ezért az ésszerű idő számítása során figyelembe vették a közjegyzők előtti eljárás időtartamát is.

275. Ami a figyelembe veendő időszak végét illeti, főszabály szerint a figyelembe veendő periódus a szóban forgó teljes eljárást lefedi, beleértve a fellebbviteli eljárást is (*König kontra Németország*, § 98 in fine), és egészen a jogvitát elrendező döntésig tart (*Poiss kontra Ausztria*, § 50). Ezért az ésszerű idő követelménye a jogi eljárás minden, a jogvita rendezését célzó szakaszára érvényes, nem kizárva az ügy érdeméről szóló ítéletet követő szakaszokat sem (*Robins kontra Egyesült Királyság*, §§ 28-29).

276. Az ítélet bármely bíróság általi végrehajtását ezért a releváns időszak meghatározása során az eljárás integráns részének kell tekinteni (*Martins Moreira kontra Portugália*, § 44; *Silva Pontes kontra Portugália*, § 33; *Di Pede kontra Olaszország*, § 24). Az eljárás addig tart, amíg az eljárásban követelt jog valóban nem érvényesül (*Estima Jorge kontra Portugália*, §§ 36-38).

277. Az alkotmánybíróság előtti eljárást akkor veszik figyelembe, ha ugyan az alkotmánybíróságnak nincs hatásköre az ügy érdemében való döntésre, de döntése képes a jogvita rendes bíróságok előtti kimenetelének befolyásolására (*Deumeland kontra Németország*, § 77; *Süßmann kontra Németország*[GC], § 39; *Pammel kontra Németország*, §§ 51-57). Mindamellett ebben az esetben az ügyek ésszerű időn belül való tárgyalásának kötelezettsége nem értelmezhető ugyanolyan módon, mint a rendes bíróságok esetében (*Süßmann kontra Németország*[GC], § 56; *Oršuš és mások kontra Horvátország* [GC], § 109).

278. Végezetül a következő elhatárolást kell tenni a harmadik felek polgári jogi eljárásokba való beavatkozását illetően: ha a kérelmező csak a saját érdekében avatkozott be a hazai eljárásba, a figyelembe veendő időszak a beavatkozástól kezdődik, míg ha a kérelmező kinyilvánította azon szándékát, hogy örökösként folytatja az eljárást, akkor annak teljes hosszát megpanaszolhatja (*Scordino kontra Olaszország (No. 1)*, § 220).

(b) AZ ÉSSZERŰ IDŐ KÖVETELMÉNYÉNEK ÉRTÉKELÉSE

(i) Elvek

279. Az egyes ügyek értékelése: Az eljárások hosszának a 6. cikk 1. bekezdése szerinti ésszerűségét minden esetben a különös körülményeknek megfelelően kell értékelni (*Frydlender kontra Franciaország*[GC], § 43), ami globális értékelést kívánhat meg (*Obermeier kontra Ausztria*, § 72; *Comingersoll S.A. kontra Portugália* [GC], § 23).

280. Az eljárás teljességét figyelembe kell venni (*König kontra Németország*, § 98 in fine).

- Miközben a különböző késedelmek önmagukban nem vetnek fel feltétlenül semmilyen problémát, együtt és összességükben eredményezhetik az ésszerű idő túllépését (*Deumeland kontra Németország*, § 90).
- Az eljárás egy meghatározott szakaszában bekövetkező késelem megengedhető lehet, feltéve, hogy az eljárás teljes hossza nem túlzott (*Preto és mások kontra Olaszország*, § 37).
- Az olyan „*hosszú időszakok, amelyek során az eljárás ... nem halad előre*”, magyarázat nélkül nem fogadhatóak el (*Beaumartin kontra Franciaország*, § 33).

281. A 6. cikk 1. bekezdésének előzetes eljárásokra való alkalmazhatósága attól függ, hogy teljesülnek-e bizonyos feltételek (*Micallef kontra Málta* [GC], §§ 83-86).²¹

282. Nem veendő figyelembe az ésszerű idő kapcsán azok az eljárások, amelyek egy kérdésnek az Európai Bíróság elé terjesztésére irányulnak előzetes döntéshozatal céljából²² (*Pafitis és mások kontra Görögország*, § 95).

²¹ Lásd *A jog terjedelme* című részt.

(ii) Kritériumok

283. Az eljárás hosszának ésszerűségét a következő, a Bíróság estejoga által kialakított kritériumok fényében kell értékelni: az ügy bonyolultsága, a kérelmező és az érintett hatóságok magatartása, és hogy mi volt a kérelmező számára az eljárás tétje (*Comingersoll S.A. kontra Portugália* [GC]; *Frydlender kontra Franciaország* [GC], § 43; *Sürmeli kontra Németország* [GC], § 128).

▪ **Az ügy bonyolultsága**

284. Az ügy bonyolultsága összefüggésben lehet mind a tényekkel, mind a joggal (*Katte Klitsche de la Grange kontra Olaszország*, § 55; *Papachelas kontra Görögország* [GC] § 39). Összefüggésben lehet **például** az eljárásban részt vevő felek magas számával (*H. kontra Egyesült Királyság*, § 72) vagy a különböző beszerzett bizonyítékokkal (*Humen kontra Lengyelország* [GC] § 63).

285. A hazai eljárás komplexitása megmagyarázhatja a hosszát (*Tierce kontra San Marino*, § 31).

▪ **A kérelmező magatartása**

286. A 6. cikk 1. bekezdése nem kívánja meg a kérelmezőktől, hogy aktívan együttműködjenek a bíróságokkal, és azért sem hibáztathatóak, ha teljes mértékben kihasználják a számukra a hazai jog alapján elérhető jogorvoslati lehetőségeket (*Erkner és Hofauer kontra Ausztria*, § 68).

287. Az érintett személy csupán arra köteles, hogy a vele összefüggő eljárási lépések megtétele kapcsán gondosságot mutasson, hogy tartózkodjon az eljárás késleltetésére irányuló taktikáktól, és hogy igénybe vegye a nemzeti jog által az eljárások lerövidítésére biztosított lehetőségeket (*Unión Alimentaria Sanders S.A. kontra Spanyolország*, § 35).

288. A kérelmező magatartása egy objektív tény, amely nem róható fel a kérelmezett államnak, és amelyet figyelembe kell venni annak meghatározása során, hogy túllépte-e az eljárás a 6. cikk 1. bekezdésében hivatkozott ésszerű időt (*Poiss kontra Ausztria*, § 57; *Wiesinger kontra Ausztria*, § 57; *Humen kontra Lengyelország* [GC], § 66). A kérelmező magatartása önmagában nem használható fel az eljárás inaktív időszakainak igazolására.

289. Néhány **példa** a kérelmező magatartásának témaköre kapcsán:

- a gyorsaság hiánya a felek oldalán a beadványaik benyújtása kapcsán döntő mértékben hozzájárulhat az eljárás lelassulásához (*Vernillo kontra Franciaország*, § 34);
- gyakori/ismételt ügyvédváltás (*König kontra Németország*, § 103);
- olyan kérelmek vagy beadványok benyújtása, amelyek hatással vannak az eljárás lefolytatására (*Acquaviva kontra Franciaország*, § 61);
- kísérlet az egyezségkötésre (*Pizzetti kontra Olaszország* § 18; *Laino kontra Olaszország* [GC] § 22);
- eljárás hibás kezdeményezése egy illetékességgel nem rendelkező bíróság előtt (*Beaumartin kontra Franciaország*, § 33).

290. Bár a hazai hatóságok nem tehetők felelőssé a terhelt magatartásáért, az egyik fél által alkalmazott késleltető taktika nem menti fel a hatóságokat az eljárás ésszerű időn belül való lefolytatására irányuló kötelezettségük alól (*Mincheva kontra Bulgária*, § 68).

²² Európai Közösségek Bírósága/Európai Unió Bírósága

• A kompetens hatóságok magatartása

291. Csak az államnak tulajdonítható késedelmek indokolhatják az „ésszerű idő” követelménye megsértésének megállapítását (*Buchholz kontra Németország*, § 49; *Papageorgiou kontra Görögország*, § 40; *Humen kontra Lengyelország* [GC], § 66). Az állam minden hatóságáért felelős: nemcsak a bíróságokért, hanem minden állami intézményért (*Martins Moreira kontra Portugália*, § 60).

292. A felek hozzáállása még azokban a jogrendszerekben sem menti fel a bíróságokat azon kötelezettség alól, hogy a tárgyalás a 6. cikk 1. bekezdése által megkívánt gyors lefolyását biztosítsák, amelyekben azt az elvet alkalmazzák, hogy az eljárás során a kezdeményezés a feleket terheli (*Pafitis és mások kontra Görögország*, § 93; *Tierce kontra San Marino*, § 31; *Sürmeli kontra Németország* [GC], § 129).

293. Ugyanez érvényes, amikor szakértő részvétele szükséges egy eljárásban: az ügy előkészítéséért és a tárgyalás gyors lefolytatásáért való felelősség a bírót terheli (*Capuano kontra Olaszország*, §§ 30-31; *Versini kontra Franciaország*, § 29; *Sürmeli kontra Németország* [GC], § 129).

294. A Szerződő Államok feladata, hogy olyan módon alakítsák ki a jogrendszerüket, hogy bíróságaik garantálni tudják mindenki jogát arra, hogy a polgári jogi jogaikhoz és kötelezettségeikhez kapcsolódó jogvitáikban ésszerű időn belül jogerős döntés szülessen. (*Scordino kontra Olaszország (No. 1)* [GC], § 183, és *Sürmeli kontra Németország* [GC], § 129).

295. Bár ez a kötelezettség az alkotmánybíróságokra is érvényes, azok kapcsán nem értelmezhető ugyanolyan módon, mint a rendes bíróságok tekintetében. Az alkotmány örök szerepe különösen szükségessé teszi egy alkotmánybíróság esetében, hogy néha más megfontolásokat is figyelembe vegyen, mint az ügyek regisztrálásának pusztán kronológiai sorrendje, így például az ügy jellegét, továbbá a politikai és társadalmi szempontból való fontosságát (vö. *Süßmann kontra Németország* [GC], §§ 56-58; *Voggenreiter kontra Németország*, §§ 51-52; *Oršuš és mások kontra Horvátország* [GC], § 109). Továbbá miközben a 6. cikk megköveteli, hogy a bírósági eljárásokat gyorsan folytassák le, a megfelelő igazságszolgáltatás általánosabb elvére is hangsúly fektet (*Von Maltzan és mások kontra Németország* (dec.) [GC], § 132). Mindamellet a rendszer tartósan fennálló túlterhelése nem igazolhatja az eljárások elhúzódását (*Probstmeier kontra Németország*, § 64).

296. Mivel a Részes Államok feladata jogrendszerük olyan módon való kialakítása, hogy az biztosítsa az ésszerű időn belül meghozott bírósági ítélethez való jogot, a túlzott munkateher nem vehető figyelembe (*Vocaturio kontra Olaszország*, § 17; *Cappello kontra Olaszország*, § 17). Mindazonáltal az átmeneti ügyhátralék nem veti fel az állam felelősségét, ha meglehetősen gyorsan jogorvoslati lépéseket tett a kivételes helyzet kezelésére (*Buchholz kontra Németország*, § 51). Megfontolandó módszer az eljárások lefolytatásának átmeneti felgyorsítására, hogy az ügyeket meghatározott sorrend szerint intézik, amely sorrend nem csupán az eljárások megindításának dátumán, hanem az ügyek sürgősségének és fontosságának fokán is alapul, illetve különösen azon, hogy mi az eljárás tétje az egyén számára. Azonban ha a fenti helyzet fennmarad és strukturális szervezeti kérdéssé válik, az ilyen módszerek nem elégségesek többé, és az államnak biztosítania kell, hogy hatékony intézkedéseket fogadjanak el (*Zimmermann és Steiner kontra Svájc*, § 29; *Guincho kontra Portugália*, § 40). Az a tény, hogy az ilyen, ügyhátralékkal járó helyzetek mindennaposá váltak, nem igazolja az eljárások túlzott hosszát (*Unión Alimentaria Sésers S.A. kontra Spanyolország*, § 40).

297. Az ügyek megvizsgálásának felgyorsítását célzó reform bevezetése továbbá szintén nem igazolhatja az eljárások elhúzódását, mivel az államoknak kötelességük úgy

megszervezni az ilyen intézkedések hatálybalépését és végrehajtását, hogy az ne járjon a folyamatban levő ügyek vizsgálatának meghosszabbodásával (*Fisanotti kontra Olaszország*, § 22). Ezzel összefüggésben az állam által a túlzottan hosszúra nyúló eljárások megelőzése, vagy azokkal kapcsolatban jogorvoslati lehetőség biztosítása céljából bevezetett hazai jogorvoslatok megfelelő voltát a Bíróság által felállított elvek fényében kell értékelni (*Scordino kontra Olaszország (No. 1)* [GC], §§ 178 et seq. és 223).

298. Az állam felelőssége megállapítható volt az ésszerű idő követelményének megsértéséért egy olyan ügyben, ahol a bírósági tevékenység túlzottan nagy része összpontosított a kérelmező elmeállapotára. A hazai bíróságok öt, a kérelmező ép elmeállapotát tanúsító és két gondnokság alá helyezési kérelmet elutasító jelentés ellenére fenntartották a kérelmező elmeállapotával kapcsolatos kétségeiket, ráadásul a per több mint kilenc éven át tartott (*Bock kontra Németország*, § 47).

299. A kamara tagjainak sztrájkja önmagában nem teszi felelőssé a Szerződő Államot az „ésszerű idő” követelménye vonatkozásában, azonban annak meghatározása érdekében, hogy teljesült-e ez a követelmény, figyelembe kell venni az államnak a sztrájkból eredő esetleges késedelem csökkentése érdekében tett erőfeszítéseit (*Papageorgiou kontra Görögország*, § 47).

300. Ha a bíró személyében bekövetkező ismételt változások lassítják az eljárást, mert minden új bírónak azzal kell kezdenie, hogy megismerkedik az ügygel, ez nem mentheti fel az államot az ésszerű idő követelményével kapcsolatos kötelezettsége alól, mivel az állam feladata annak biztosítása, hogy az igazságszolgáltatás megfelelően szervezett legyen (*Lechner és Hess kontra Ausztria*, § 58).

• A jogvita tétje

301. **Példák** olyan ügytípusokra, amelyek jellegüknél fogva megkívánják a különös gyorsaságot:

- Különös gondosság szükségeltetik a személyi állapottal és a cselekvőképességgel kapcsolatos ügyekben (*Bock kontra Németország*, § 49; *Laino kontra Olaszország* [GC], § 18; *Mikulić kontra Horvátország*, § 44).
- A gyermek feletti felügyeletet érintő ügyekben gyorsan kell eljárni (*Hokkanen kontra Finnország*, § 72; *Niederböster kontra Németország*, § 39), különösen akkor, ha az időmúlás visszafordíthatatlan következményekkel járhat a szülő-gyermek kapcsolat szempontjából (*Tsikakis kontra Németország*, §§ 64 és 68). A szülői felelősséggel és a láthatási jogokkal kapcsolatos ügyek szintén megkívánják a különös gyorsaságot (*Paulsen-Medalen és Svensson kontra Svédország*, § 39; *Laino kontra Olaszország* [GC], § 22).
- A foglalkoztatási jogviták jellegüknél fogva megkívánják a gyors döntéshozatalt (*Vocaturu kontra Olaszország*, § 17), akár egy szabadfoglalkozáshoz való hozzáférés az eljárás tétje (*Thlimmenos kontra Görögország* [GC], §§ 60 és 62), akár a kérelmező teljes szakmai megélhetése (*König kontra Németország*, § 111), akár a kérelmező foglalkozásának folytatása (*Garcia kontra Franciaország*, § 14), akár az elbocsátása elleni fellebbezés (*Buchholz kontra Németország*, § 52; *Frydlender kontra Franciaország* [GC], § 45), akár a kérelmező felfüggesztése (*Obermeier kontra Ausztria*, § 72), áthelyezése (*Sartory kontra Franciaország*, § 34) vagy visszahelyezése (*Ruotolo kontra Olaszország*, § 117), vagy ha a követelt összeg életbevágó jelentőségű a kérelmező számára (*Doustaly kontra Franciaország*, § 48). Ez a kategória magában foglalja a nyugdíjjal kapcsolatos jogvitákat is (*Borgese kontra Olaszország*, § 18).

- Kivételes gyorsasággal kötelesek eljárni a hatóságok a „*gyógyíthatatlan betegségben*” szenvedő és „*csökkentett várható élettartammal*” rendelkező kérelmezők esetében: *X. kontra Franciaország*, § 47; *A. és mások kontra Dánia*, §§ 78-81.

302. Más precedensek

- Különös gondossággal kell eljárniuk a megfelelő bíróságoknak az olyan panasz kivizsgálása során, amelyben a panaszos azt állítja, hogy a rendőrök erőszakosan jártak el vele szemben (*Caloc kontra Franciaország*, § 120).
- Abban az ügyben, amelyben a kérelmező fogyatékosága miatt kapott nyugdíja tette ki a kérelmező anyagi forrásainak jelentős részét, az eljárás, amelyben azt kérelmezte, hogy romló egészségére tekintettel növeljék a nyugdíját, különös jelentőséggel bírt számára, indokolva a különös gondosságot a hazai hatóságok részéről (*Mocié kontra Franciaország*, § 22).
- Egy kártérítési ügyben, amelyet egy fizikai sérülést szenvedett kérelmező indított, aki 65 éves volt az eljárásba magánfélként való bekapcsolódása idején, az ügy tétje különös gondosságot kívánt meg a hazai hatóságoktól (*Codarcea kontra Románia*, § 89).
- Az eljárás tétje a kérelmező számára lehet az oktatáshoz való jog is (*Oršuš és mások kontra Horvátország* [GC], § 109).

ÍTÉLETEK ÉS HATÁROZATOK JEGYZÉKE

A Bíróság ítéleteit és határozatait angol és/vagy francia nyelven hozza meg, ez a két nyelv a Bíróság hivatalos nyelve. Az útmutatóban található hiperlinkek az ítélet vagy határozat eredeti szövegére mutatnak. A Bíróság ítéletei és határozatai megtalálhatóak a [HUDOC](#) adatbázisban a bíróság honlapján (www.echr.coe.int). A HUDOC adatbázis emellett számos jelentős ügy fordítását tartalmazza további húsz nem hivatalos nyelven is, és ezekhez kapcsolódik körülbelül száz esetjog gyűjtemény, amelyet a Bíróságon kívüli személyek készítettek.

Amennyiben a zárójelben másképp nincs jelölve, minden hivatkozás az ügy érdemében, valamelyik Kamara által hozott ítélet. A “(dec.)” rövidítés a határozatot jelöli, a [GC] pedig azt, hogy az ügyben a Nagykamara hozott döntést.

- A. kontra Egyesült Királyság* no. 35373/97, ECHR 2002-X
Acimovic kontra Horvátország, no. 61237/00, ECHR 2003-XI
Acquaviva kontra Franciaország, 1995. november 21, Series A no. 333-A
Aerts kontra Belgium, 1998. július 30, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-V
Agrokompleks kontra Ukrajna, no. 23465/03, 2011. október 6.
Air Canada kontra Egyesült Királyság, 1995. május 5, Series A no. 316-A
Airey kontra Írország, 1979. október 9, series A no. 32
Ait-Mouhoub kontra Franciaország, 1998. október 28, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII
Aksoy kontra Törökország, 1996. december 18, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI
Alaverdyan kontra Örményország, (dec.), no. 4523/04, 2010. augusztus 24.
Al-Adsani kontra Egyesült Királyság [GC], no. 35763/97, ECHR 2001-XI
Alatulkhila és mások kontra Finnország, no. 33538/96, 2005. július 28.
Albert és Le Compte kontra Belgium, 1983. február 10, Series A no. 58
Albu és mások kontra Románia, nos. 34796/09 és 60 további, 2012. május 10.
Alexandre kontra Portugália, no. 33197/09, 2012. november 20.
Allan Jacobsson kontra Svédország (no. 2), 1998. február 19. *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I
Amat-G Ltd és Mebaghishvili kontra Grúzia, no. 2507/03, ECHR 2005-VIII
Anagnostopoulos és mások kontra Görögország, no. 39374/98, ECHR 2000-XI
Anđelković kontra Szerbia, no. 1401/08, 2013. április 9.
Andersson kontra Svédország, no. 17202/04, 2010. December 7.
Andrejeva kontra Lettország[GC], no. 55707/00, ECHR 2009
Andret és mások kontra Franciaország(dec.), no. 1956/02, 2004. május 25.
Andronicou és Constantinou kontra Ciprus, 1997. október 9, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VI
Andronikashvili kontra Grúzia(dec.), no. 9297/08, 2010. június 22.
Ankerl kontra Svájc, 1996. október 23, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-V
Annoni di Gussola és mások kontra Franciaország, nos. 31819/96 és 33293/96, ECHR 2000-XI
APEH Üldözötteinek Szövetsége és mások kontra Magyarország, no. 32367/96, ECHR 2000-X
Apostol kontra Grúzia, no. 40765/02, ECHR 2006-XIV
Argyrou és mások kontra Görögország, no. 10468/04, 2009. január 15.
Arvanitakis kontra Franciaország(dec.), no. 46275/99, ECHR 2000-XII

- Ashingdane kontra Egyesült Királyság*, 1985. május 28, Series A no. 93
- Asnar kontra Franciaország (no. 2)*, no. 12316/04, 2007. október 18.
- Atanasovski kontra "Macedónia Volt Jugoszláv Köztársaság"*, no. 36815/03, 2010. január 14.
- Athanassoglou és mások kontra Svájc*[GC], no. 27644/95, ECHR 2000-IV
- Augusto kontra Franciaország*, no^o 71665/01, 2007. január 11.
- Axen kontra Németország*, 1983. december 8, Series A no. 72
- B. és P. kontra Egyesült Királyság*, nos.36337/97 és 35974/97, ECHR 2001-III
- Bakan kontra Törökország*,no. 50939/99, 2007. június 12.
- Balmer-Schafroth és mások kontra Svájc*, 1997. augusztus 26, *Reports of Judgments and Decisions 1997-IV*
- Barac és mások kontra Montenegró*, no. 47974/06, 2011. December 13.
- Beaumartin kontra Franciaország*, 1994. november 24, Series A no. 296-B
- Beer kontra Ausztria*, no. 30428/96, 2000 február 6.
- Beian kontra Románia (No. 1)*,no. 30658/05, ECHR 2007-V (extracts)
- Beles és mások kontra Cseh Köztársaság*, no. 47273/99, ECHR 2002-IX
- Bellet kontra Franciaország*, 1995 december 4, Series A no. 333-B
- Beneficio Cappella Paolini kontra San Marino*, no. 40786/98, ECHR 2004-VIII (extracts)
- Bentham kontra Hollandia*, 1985 október 23, Series A no. 97
- Berger kontra Franciaország*, no. 48221/99, ECHR 2002-X (extracts)
- Bertuzzi kontra Franciaország*, no. 36378/97, ECHR 2003-III
- Bochan kontra Ukrajna*, 2007. május 3.,no. 7577/02,
- Bock kontra Németország*, 1989. március 29, Series A no. 150
- Borgese kontra Olaszország*, 1992 február 26, Series A no. 228-B
- Bottazzi kontra Olaszország*[GC], no. 34884/97, ECHR 1999-V
- Bouilloc kontra Franciaország*, no. 34489/03, 2006. november 28.
- Boulois kontra Luxembourg* [GC], no. 37575/04, ECHR 2012
- Blake kontra Egyesült Királyság*, no. 68890/01, 2006. szeptember 26.
- Blucher kontra Cseh Köztársaság*, no. 58580/00, 2005. január 11.
- British-American Tobacco Company Ltd kontra Hollandia*, 1995. november 20, Series A no. 331
- Brualla Gomez de la Torre kontra Spanyolország*, 1997. December 19, *Reports of Judgments and Decisions 1997-VIII*
- Brudnicka és mások kontra Lengyelország*, no. 54723/00,ECHR 2005-II
- Brumarescu kontra Románia*, [GC], no. 28342/95, ECHR 1999-VII
- Bryan kontra Egyesült Királyság*, 1995. November 22, Series A no. 335-A
- Buchholz kontra Németország*, 1981. május 6, Series A no. 42
- Bufferne kontra Franciaország*, (dec.), no. 54367/00, ECHR 2002-III (extracts)
- Buj kontra Horvátország*, no. 24661/02, 1 2006. június 1.
- Burdov kontra Oroszország*, no. 59498/00, ECHR 2002-III
- Burdov kontra Oroszország (no. 2)*, no. 33509/04, ECHR 2009
- Burg és mások kontra Franciorság*(dec.), no. 34763/02, 2003. január 28.
- Buscarini kontra San Marino*(dec.), no. 31657/96, 2000. május 4.
- Buscemi kontra Olaszország*, no. 29569/95, ECHR 1999-VI
- Buzescu kontra Románia*, no. 61302/00, 24 2005. május 24.
- C.G.I.L.és Cofferati (no. 2) kontra Olaszország*, no. 2/08, 2010. április 6.
- Caloc kontra Franciaország*, no. 33951/96, ECHR 2000-IX
- Canela Santiago kontra Spanyolország*, (dec.), no.60350/00, 2001. október 4.
- Cañete de Goñi kontra Spanyolország*, no. 55782/00, ECHR 2002-VIII
- Cappello kontra Olaszország*, 1992. február 27, series A no. 230-F
- Capuano kontra Olaszország*, 1987. június 25, Series A no. 119

- Central Mediterranean Development Corporation Limited kontra Málta (no. 2)*, no. 18544/08, 2011. november 22.
- Centro Europa 7 S.R.L. és di Stefano kontra Olaszország*[GC], no. 38433/09, ECHR 2012
- Chapman kontra Belgium*, (dec.), no. 39619/06, 2013. március 5.
- Chaudet kontra Franciaország*, no. 49037/06, 2009. október 29.
- Chevrol kontra Franciaország*, no. 49636/99, ECHR 2003-III
- Ciprova kontra Cseh Köztársaság*(dec.), no.33273/03, 2005. március 22.
- Clarke kontra Egyesült Királyság* (dec.) n°23695/02, ECHR 2005-X (extracts)
- Clinique des Acacias és mások kontra Franciaország*, nos. 65399/01, 65406/01, 65405/01 és 65407/01, 2005. október 13.
- Codarcea kontra Románia*, no. 31675/04, 2009. június 2.
- Collectif national d'information et d'opposition à l'usine Melox – Collectif Stop Melox et Mox kontra Franciaország*(dec.), no.75218/01, 2006. március 28.
- Comingersoll S.A. kontra Portugália*, no. 35382/97, ECHR 2000-IV
- Cooper kontra Egyesült Királyság* [GC], no. 48843/99,ECHR 2003-XII
- Cooperatieve Producentenorganisatie van de Nederlandse Kokkelvisserij U.A. kontra Hollandia*(dec.), no. 13645/05, ECHR 2009
- Cordova kontra Olaszország (no. 1)*, no. 40877/98, ECHR 2003-I
- Cordova kontra Olaszország (no. 2)*,no. 45649/99, ECHR 2003-I (extracts)
- Crompton kontra Egyesült Királyság*, no. 42509/05, 2009. október 27.
- Cubănit kontra Románia*(dec.), no. 31510/02, 2007. január 4.
- Cudak kontra Litvánia* [GC], no. 15869/02, 2010. március 23, ECHR 2010
- Ciprus kontra Törökország*, [GC], no. 25781/94, ECHR 2001-IV
- DMD Group, A.S., kontra Szlovákia*, no. 19334/03, 2010. október 5.
- Dağtekin és mások kontra Törökország*, no. 70516/01, 2007. december 13.
- Dalea kontra Franciaország*(dec.), no. 964/07, 2010. február 2.
- De Geouffre de la Pradelle kontra Franciaország*, 1992. december 16, Series A no. 253-B
- De Haan kontra Hollandia*, 1997. augusztus 26, Reports 1997-IV
- De Haes és Gijssels kontra Belgium*, 1997. február 24.,*Reports of Judgments and Decisions* 1997-I
- De Moor kontra Belgium*,1994. június 23, Series A no. 292-A
- Del Sol kontra Franciaország*, no. 46800/99, ECHR 2002-II
- Deumeland kontra Németország*, 1986. május 29, Series A no. 100
- Deweert kontra Belgium*, 1980. február 27, Series A no. 35
- Di Pede kontra Olaszország*, 1996. szeptember 26, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV
- Diennet kontra Franciaország*,no. 18160/91, 1995. szeptember 26.
- Dolca kontra Románia* (dec.), no. 59282/11, 62398/11 63211/11, 2012. szeptember 4.
- Dombo Beheer B.V. kontra Hollandia*,1993. október 27, Series A no. 274
- Donadzé kontra Grúzia*, no. 74644/01, 2006. március 7.
- Döry kontra Svédország*, no. 28394/95, 2002. november 12.
- Dotta kontra Olaszország*(dec.), 38399/97, 1999. szeptember 7.
- Doustaly kontra Franciaország*, 1998. április 23, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-II
- Driza kontra Albánia*, no. 33771/02, ECHR 2007-V (extracts)
- Ducret kontra Franciaország*, no. 40191/02, 2007. június 12.
- Dulaurans kontra Franciaország*, no. 34553/97, 21 2000. március 21.
- EEG-Slachthuis Verbist Izegem kontra Belgium* (dec.), no. 60559/00, ECHR 2005-XII
- Eisenstecken kontra Ausztria*, no. 29477/95, ECHR 2000-X
- Elsholz kontra Németország* [GC], no. 25735/94, ECHR 2000-VIII

- Ellès és mások kontra Svájc*, no. 12573/06, 2010. December 16.
- Emesa Sugar N.V.kontra Hollandia*(dec.), no. 62023/00, 2005. január 13.
- Emine Araç kontra Törökország*, no. 9907/02, 2008. szeptember 23.
- Erkner and Hofauer kontra Ausztria*, 1987. április 23, series A n° 117
- Ernst és mások kontra Belgium*, no. 33400/96, 2003. július 15.
- Essaadi kontra Franciaország*,no. 49384/99, 2002. február 26.
- Estima Jorge kontra Portugália*, 1998. április 21, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-II
- Eternit kontra Franciaország*(dec.), no. 20041/10, 2012. március 27.
- Exel kontra Cseh Köztársaság*, no. 48962/99, 2005. július 5.
- Fazliyski kontra Bulgária*, no. 40908/05, 2013. április 16.
- Farange S.A. kontra Franciaország* (dec.), no. 77575/01, 2004. szeptember 14.
- Fayed kontra Egyesült Királyság*, 1994. szeptember 21., Series A no. 294-B
- Feldbrugge kontra Hollandia*, 1986. május 29, Series A no. 99
- Ferrazzini kontra Olaszország*[GC], no. 44759/98, ECHR 2001-VII
- Ferreira Alves kontra Portugália (No. 3)*,n° 25053/05, 2007. június 21.
- Fisanotti kontra Olaszország*, 1998. április 23, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-II
- Fischer kontra Ausztria*, 1995. április 26, Series A no. 312
- Fiume kontra Olaszország*,no. 20774/05, 2009. június 30.
- Flux kontra Moldova (no. 2)*, no. 31001/03, 2007. július 3.
- Fociac kontra Románia*, no. 2577/02, 2005. február 3.
- Fogarty kontra Egyesült Királyság* [GC], no. 37112/97, ECHR 2001-XI (extracts)
- Forrer-Niedenthal kontra Németország*, no. 47316/99, 2003. február 20.
- Fuklev kontra Ukrajna*, no. 71186/01, 2005. június 7.
- Fredin kontra Svédország (no. 2)*,1994. február 23, Series A no. 283-A
- Fretté kontra Franciaország*, no. 36515/97, ECHR 2002-I
- Frimu és mások kontra Románia*(dec.),45312/11, 45581/11, 45583/11, 2012. november 13.
- Frydlender kontra Franciaország*, [GC], no. 30979/96, ECHR 2000-VII
- Ganci kontra Olaszország*, no. 41576/98, ECHR 2003-XI
- Garcia Manibardo kontra Spanyolország*, no. 38695/97, ECHR 2000-II
- García Ruiz kontra Spanyolország* [GC], no. 30544/96, ECHR 1999-I
- Gaspari kontra Szlovénia*, no. 21055/03, 2009. július 21.
- Gautrin és mások kontra Franciaország*, 1998. május 20, *Reports* 1998-III
- Georgiadis kontra Görögország*, 1997. május 29, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-III
- Geraguyn Khorhurd Patgamavorakan Akumb kontra Örményország* (dec.), no. 11721/04, 2009. április 14.
- G.L.és S.L. kontra Franciaország*, (dec.), no. 58811/00, ECHR 2003-III (extracts)
- Gnahoré kontra Franciaország*, no. 40031/98, ECHR 2000-IX
- Göç kontra Törökország*[GC], no. 36590/97, ECHR-2002-V
- Golder kontra Egyesült Királyság*, 1975. február 21, series A no. 18
- Golubović kontra Horvátország*, no. 43947/10, 2012. november 27.
- Gorou kontra Görögország (no. 2)* [GC], no. 12686/03, 2009. március 20.
- Gorraiz Lizarraga és mások kontra Spanyolország*,no. 62543/00, ECHR 2004-III
- Granos Organicos Nacionales S.A. kontra Németország*, no. 19508/07, 2012. március 22.
- Gülmez kontra Törökország*, no. 16330/02, 2008. május 20.
- Guigue and SGEN-CFDT kontra Franciaország* (dec.), no. 59821/00, ECHR 2004-I
- Guincho kontra Portugália*, 1984. július 10, Series A no. 81
- Gurov kontra Moldova*, no. 36455/02, 2006. július 11.
- Gutfreund kontra Franciaország* no. 45681/99, ECHR 2003-VII

- H. kontra Belgium*, 1987. November 30, Series A no. 127-B
- H. kontra Franciaország*, 1989. október 24, Series A no. 162-A
- H. kontra Egyesült Királyság*, 1987. július 8, Series A no. 120
- Håkansson és Stuesson kontra Svédország*, 1990. február 21, series A no 171-A
- Helle kontra Finnország*, 1997. december 19, *Reports 1997-VIII*
- Helmers kontra Svédország*, 1991. október 29, series A no 212-A
- Hentrich kontra Franciaország*, 1994. szeptember 22, series A no. 296-A
- Hesse-Anger kontra Németország*, (dec.) no. 45835/99, 2002. május 16.
- Hiro Balani kontra Spanyolország*, 1994. december 9, Series A no. 303-B
- Hirvisaari kontra Finnország*, no. 49684/99, 2001. szeptember 27.
- Hokkanen kontra Finnország*, 1994. szeptember 23, series A no 299-A
- Holdings és Barnes plc kontra Egyesült Királyság* (dec.), no. 2352/02, ECHR 2002-IV
- Hornsby kontra Görögország*, 1997. március 19, *Reports of Judgments and Decisions 1997-II*
- Hotter kontra Ausztria*(dec.), no. 18206/06, 2010. október 7.
- Hudakova és mások kontra Szlovákia*, n° 23083/05, 2010. április 27.
- Humen kontra Lengyelország*, [GC], no. 26614/95, 1999. október 15.
- Hurter kontra Svájc*, no. 53146/99, 2005. december 15.
- I.T.C. Ltd kontra Málta*, (dec.), no. 2629/06, 11 2007. december 11.
- Immeubles Groupe Kossier kontra Franciaország*, no. 38748/97, 2002. március 21.
- Immobiliare Saffi kontra Olaszország*, [GC], no. 22774/93, ECHR 1999-V
- Indra kontra Szlovákia*, no. 46845/99, 2005. február 1.
- Ivan Atanasov kontra Bulgária*, no. 12853/03, 2010. december 2.
- Jahnke és Lenoble kontra Franciaország*, (dec.), no. 40490/98, ECHR 2000-IX
- James és mások kontra Egyesült Királyság*, 1986. február 21, Series A no. 98
- Jurisc Coandllegium Mehreuer kontra Ausztria*, no.62539/00, 2006. július 27.
- K.D.B. kontra Hollandia*, 1998. március 27., *Reports of Judgments and Decisions 1998-II*
- K.S. kontra Finnország*, no. 29346/95, 2001. május 31.
- Kakamoukas és mások kontra Görögország*[GC], no. 38311/02, 2008. február 15.
- Kalogeropoulou és mások kontra Görögország és Németország*, (dec.), no. 59021/00, ECHR 2002-X
- Katte Klitsche de la Grange kontra Olaszország*, 1994. október 27, series A n° 293-B
- Kerojärvi kontra Finnország*, 1995. július 19, Series A no. 322
- Kingsley kontra Egyesült Királyság*, [GC],no. 35605/97, ECHR 2002-IV
- Kleyn és mások kontra Hollandia*, [GC],nos. 39343/98, 39651/98, 43147/98 és 46664/99, ECHR 2003-VI
- Kök kontra Törökország*,no. 1855/02, 2006. október 19.
- König kontra Németország*,1978. június 28, series A no. 27
- Kraska kontra Svájc*, 1993. április 19, Series A no. 254-B
- Krčmarj és mások kontra Cseh Köztársaság*, no. 35376/97, 2000. március 3.
- Kress kontra Franciaország* [GC], no. 39594/98, ECHR 2001-VI
- Kreuz kontra Lengyelország (no. 1)* no. 28249/95, ECHR 2001-VI
- Kübler kontra Németország*, no. 32715/06, 2011. január 13.
- Kukkonen kontra Finnország no. 2*,no. 47628/06, 2009. január 13.
- Kutic kontra Horvátország*, no. 48778/99, ECHR 2002-II
- Kyrtatos kontra Görögország*,no. 41666/98, ECHR 2003-VI (extracts)
- L. kontra Egyesült Királyság*(dec.), no. 34222/96, ECHR 1999-VI
- L'Erablière A.S.B.L. kontra Belgium*, no. 49230/07, ECHR 2009
- Laidin kontra Franciaország (no. 2)*, no. 39282/98, 2003. január 7.
- Laino kontra Olaszország* [GC], no. 33158/96, ECHR 1999-I
- Lamanna kontra Ausztria*, no. 28923/95, 2001. július 10.

- Langborger kontra Svédország*, 1989. június 22, Series A no. 155
Laskowska kontra Lengyelország, no. 77765/01, 2007. március 13.
Lavents kontra Lettország, no. 58442/00, 2002. november 28.
Le Calvez kontra Franciaország, 1998. július 29, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-V
Le Compte, Van Leuven és De Meyere kontra Belgium, 1981. június 23, Series A no. 43
Lechner és Hess kontra Ausztria, 1987. április 23, series A no. 118
Levages Prestations Services kontra Franciaország, 1996. október 23, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-V
Libert kontra Belgium, (dec.), no. 44734/98, 2004. július 8.
Lithgow és mások kontra Egyesült Királyság, 1986. július 8, Series A no. 102
Lobo Machado kontra Portugália, 1996. február 20, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-I
Loiseau kontra Franciaország(dec.), no. 46809/99, ECHR 2003-XII
Lorenzetti kontra Olaszország, no. 32075/09, 2012. április 10.
Luka kontra Románia, no.34197/02, 2009. július 21.
Lunari LE Olaszország, no. 21463/93, 2001. január 11.
Lundevall kontra Svédország, no. 38629/97, 2002. november 12.
Luordo kontra Olaszország,no. 32190/96, ECHR 2003-IX
Lupas és mások kontra Románia (no.1), nos. 1434/02, 35370/02 and 1385/03, ECHR 2006-XV (extracts)
Maaouia kontraFranciaország[GC], no. 39652/98, ECHR 2000-X
Mackay és BBC Scotland kontra Egyesült Királyság, no. 10734/05, 2010. december 7.
Majorana kontra Olaszország, (dec.), no. 75117/01, 2005. május 26.
Malhous kontra Cseh Köztársaság [GC], no. 33071/96, 2001. július 12.
Mamatkulov és Askarov kontra Törökország[GC], nos. 46827/99 and 46951/99, ECHR 2005-I
Manoilescu és Dobrescu kontra Románia és Oroszország (dec.), no. 60861/00, ECHR 2005-VI
Mantovanelli kontra Franciaország,1997. március 8.,*Reports of Judgments and Decisions* 1997-II
Markovicés mások kontra Olaszország, no. 1398/03, ECHR 2006-XIV
Martinie kontra Franciaország[GC], no. 58675/00, ECHR 2006-VI
Martins Moreira kontra Portugália, 1988. október 26, series A n° 143,
Masson és Van Zon kontra Hollandia, 1995. szeptember 28, Series A no. 327-A
Matheus kontra Franciaország, no. 62740/00, 31 2005. március 31.
McElhinney kontra Írország[GC], no. 31253/96, ECHR 2001-XI (extracts)
McGinley és Egan kontra Egyesült Királyság, 1998. június 9, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-III
McGonnell kontra Egyesült Királyság, no. 28488/95, ECHR 2000-II
McMichael kontra Egyesült Királyság, 1995. február 24, series A no. 307-B
McVicar kontra Egyesült Királyság, no. 46311/99, ECHR 2002-III
Melis kontra Görögország, no. 30604/07, 2010. július 22.
Melnyk kontra Ukrajna, no. 23436/03, 2006. március 28.
Menchinskaya kontra Oroszország, no. 42454/02, 2009. január 15.
Mercieca és mások kontra Málta, no. 21974/07, 2011. június 14.
Merigaud kontra Franciaország, 32976/04, 24 2009. szeptember 24.
Mežnarić kontra Horvátország, no. 71615/01, 2005. július 15.
Micallef kontra Málta[GC], no. 17056/06, ECHR 2009
Mihova kontra Olaszország(dec.), no. 25000/07, 2010. március 30.

- Mikulić kontra Horvátország*, no. 53176/99, ECHR 2002-I
- Milatova kontra Cseh Köztársaság*, no. 61811/00, ECHR 2005-V
- Miller kontra Svédország*, no. 55853/00, 2005. február 8.
- Mincheva kontra Bulgária*, n° 21558/03, 2010. szeptember 2.
- Miragall Escolano kontra Spanyolország* nos. 38366/97, 38688/97, 40777/98, 40843/98, 41015/98, 41400/98, 41446/98, 41484/98, 41487/98 és 41509/98, ECHR 2000-I
- Miroļubovs és mások kontra Lettország*, no. 798/05, 2009. szeptember 15.
- Mocié kontra Franciaország*, no. 46096/99, 2003. április 8.
- Moreira de Azevedo kontra Portugália*, 1990. október 23, Series A no. 189
- Morel kontra Franciaország*, no. 34130/96, ECHR 2000-VI
- Moroko kontra Oroszország*, no. 20937/07, 2008. június 12.
- Moser kontra Ausztria*, no 12643/02, 2006. szeptember 21.
- Mosteanu és mások kontra Románia*, no. 33176/96, 2002. November 26.
- Musumeci kontra Olaszország*, no. 33695/96, 2005. január 11.
- Mutimura kontra Franciaország*, no. 46621/99, 2004. június 8.
- National & Provincial Building Society, Leeds Permanent Building Society és Yorkshire Building Society kontra Egyesült Királyság*, 1997. október 23, *Reports of Judgments and Decisions 1997-VII*
- Nejdet Şahin és Perihan Şahin kontra Törökország* [GC], no. 13279/05, 2011. október 20.
- Nideröst-Huber kontra Svájc*, no. 18990/91, ECHR 1997-I
- Niederböster kontra Németország*, no. 39547/98, 2003. február 27.
- Nunes Dias kontra Portugália* (dec.), nos. 2672/03 és 69829/01, ECHR 2003-IV
- Obermeier kontra Ausztria*, 1990. június 28, Series A no. 179
- Oerlemans kontra Hollandia*, 1991. november 27, Series A no. 219
- OGIS-Institut Stanislas, OGEC Saint-Pie X és Blanche de Castille és mások kontra Franciaország*, nos. 42219/98 és 54563/00, 2004. május 27.
- Okyay és mások kontra Törökország*, no. 36220/97, ECHR 2005-VII
- Oleksandr Volkov kontra Ukrajna*, no. 21722/11, ECHR 2013
- Oleynikov kontra Oroszország*, no. 36703/04, 2013. március 14.
- Olsson kontra Svédország (No. 1)*, 1988. március 24, series A no. 130
- Olujić kontra Horvátország*, no. 22330/05, 2009. február 5.
- Organisation nationale des syndicats d'infirmiers libéraux (O.N.S.I.L.) kontra Franciaország* (dec.), no. 39971/98, ECHR 2000-IX
- Oršuš és mások kontra Horvátország*[GC], no. 15766/03, 2010. március 16.
- Ortenberg kontra Ausztria*, 1994. november 25, Series A no. 295-B
- Osinger kontra Ausztria*, no. 54645/00, 2005. március 24.
- Osman kontra Egyesült Királyság*, 1998. október 28, *Reports of Judgments and Decisions 1998-VIII*
- Ouzounis és mások kontra Görögország*, no. 49144/99, 2002. április 18.
- P., C. és S. kontra Egyesült Királyság*, no. 56547/00, ECHR 2002-VI
- Pabla Ky kontra Finnország*, no. 47221/99, ECHR 2004-V
- Pafitis és mások kontra Görögország*, 1998. február 26, *Reports of Judgments and Decisions 1998-I*
- Paksas kontra Litvánia*[GC],no.34932/04, 2011. január 6.
- Pammel kontra Németország*, 1997. július 1.,*Reports of Judgments and Decisions 1997-IV*
- Panjeheighalehei kontra Dánia*(dec.), no. 11230/07, 2009. október 13.
- Papachelas kontra Görögország*, [GC], no. 31423/96, ECHR 1999-II
- Papageorgiou kontra Görögország*, 1997. október 22, *Reports of Judgments and Decisions 1997-VI*
- Papon kontra Franciaország*(dec.), no. 344/04, ECHR 2005-XI

- Parlov-Tkalčić kontra Horvátország*, no. 24810/06, 2009. december 22.
- Paulsen-Medalen és Svensson kontra Svédország*, 1998. február 19, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-I
- Pedro Ramos kontra Svájc*, no. 10111/06, 2010. október 14.
- Pellegrin kontra Franciaország* [GC], no. 28541/95, ECHR 1999-VIII
- Pellegrini kontra Olaszország*, no. 30882/96, ECHR 2001-VIII
- Peñafiel Salgado kontra Spanyolország* (dec.), no. 65964/01, 2012. április 16.
- Perez kontra Franciaország* [GC], no. 47287/99, ECHR 2004-I
- Perez de Rada Cavanilles kontra Spanyolország*, 1998. október 28, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-VIII
- Peruš kontra Szlovénia*, no. 35016/05, 2012. szeptember 27.
- Pescador Valero kontra Spanyolország*, no. 62435/00, ECHR 2003-VII
- Petko Petkov kontra Bulgária*, no. 2834/06, 2013. február 19.
- Pétur Thór Sigurðn kontra Izland*, no. 39731/98, ECHR 2003-IV
- Philis kontra Görögország*, 1991. augusztus 27, Series A no. 209
- Philis kontra Görögország (No. 2)*, 1997. június 27, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-IV
- Pierre-Bloch kontra Franciaország*, 1997. október 21, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VI
- Pini és mások kontra Románia*, nos. 78028/01 és 78030/01, ECHR 2004-V (extracts)
- Pizzetti kontra Olaszország*, 1993. február 26, Series A no. 257-C
- Platakou kontra Görögország*, no. 38460/97, ECHR 2001-I
- Pocius kontra Litvánia*, no. 35601/04, 2010. július 6.
- Podbielski és PPU PolPure kontra Lengyelország*, no. 39199/98, 2005. július 26.
- Poiss kontra Ausztria*, 1987. április 23, series A n° 117
- Potocka és mások kontra Lengyelország*, no. 33776/96, ECHR 2001-X
- Preda és Dardari kontra Olaszország* (dec.), nos. 28160/95 és 28382/95, ECHR 1999-III
- Pretto és mások kontra Olaszország*, 1983. december 8, Series A no. 71
- Pridatchenko és mások kontra Oroszország*, nos. 2191/03, 3104/03, 16094/03 és 24486/03, 2007. június 21.
- Prince Hans-Adam II of Liechtenstein kontra Németország*, [GC], no. 42527/98, ECHR 2001-VIII
- Probstmeier kontra Németország*, 1997. július 1, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-IV
- Procola kontra Luxembourg*, 1995. szeptember 28, Series A no. 326
- Prodan kontra Moldova*, no. 49806/99, ECHR 2004-III (extracts)
- Puolitaival és Pirttiahon kontra Finnország*, no. 54857/00, 2004. november 23.
- R.P. és mások kontra Egyesült Királyság*, no. 38245/08, 2012. október 9.
- Raylyan kontra Oroszország*, no. 22000/03, 2007. február 15.
- Refah Partisi (The Welfare Party) és mások kontra Törökország* (dec.), nos. 41340/98, 41342/98, 41343/98 és 41344/98, 2000. október 3.
- Reuther kontra Németország* (dec.), no. 74789/01, ECHR 2003-IX
- Revel és Mora kontra Franciaország* (dec.), no. 171/03, 2005. november 15.
- Ringelsen kontra Ausztria*, 1971. július 16, Series A no. 13
- Robins kontra Egyesült Királyság*, no. 22410/93, 1997. szeptember 23.
- Roche kontra Egyesült Királyság* [GC], no. 32555/96, ECHR 2005-X
- Rolf Gustafson kontra Svédország*, 1997. július 1, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-IV
- Romańczyk kontra Franciaország*, no. 7618/05, 2010. november 18.
- RTBF kontra Belgium*, 50084/06, 2011. március 29.

- Ruianu kontra Románia*, no. 34647/97, 2003. június 27.
- Ruiz-Mateos kontra Spanyolország*, 1993. június 23, series Ano. 262
- Ruiz Torija kontra Spanyolország*, 1994. december 9, Series A no. 303-A
- Ruotolo kontra Olaszország*, 1992. február 27, Series A no. 230-D
- Ryabykh kontra Oroszország*, no. 52854/99, ECHR 2003-IX
- Ryakib Biryukov kontra Oroszország*, no. 14810/02, ECHR 2008
- Sabeh El Leil kontra Franciaország*[GC], no. 34869/05, 2011. június 29.
- Sabin Popescu kontra Románia*, no. 48102/99, 2004. március 2.
- Sablon kontra Belgium*, no. 36445/97, 2001. április 10.
- Saccoccia kontra Ausztria*, (dec.), no. 69917/01, 2007. július 5.
- Saccoccia kontra Ausztria*, no. 69917/01, 2008. december 18.
- Sacilor-Lormines kontra Franciaország*, no. 65411/01, ECHR 2006-XIII
- Sakellaropoulos kontra Görögország*(dec), no. 38110/08, 2011. január 6.
- Salesi kontra Olaszország*, 1993. február 26, Series A no. 257-E
- Salomonsson kontra Svédország*, no. 38978/97, 2002. november 12.
- Sâmbata Bihor Greco-Catholic Parish kontra Románia*, no. 48107/99, 2010. január 12.
- San Leonard Band Club kontra Málta*, no. 77562/01, ECHR 2004-IX
- Sanglier kontra Franciaország*, no. 50342/99, 2003. május 27.
- Santambrogio kontra Olaszország*, no. 61945/00, 2004. szeptember 21.
- Santos Pinto kontra Portugália*, no. 39005/04, 2008. május 20.
- Saoud kontra Franciaország*, no. 9375/02, 2007. október 9.
- Sara Lind Eggertsdottir kontra Izland*, no. 31930/04, 2007. július 5.
- Sartory kontra Franciaország*, no. 40589/07, 2009. szeptember 24.
- Savino és mások kontra Olaszország*, nos. 17214/05, 20329/05 és 42113/04, 2009. április 28.
- Schouten és Meldrum kontra Hollandia*, 1994. december 9, Series A no. 304
- Schuler-Zraggen kontra Svájc*, 1993. június 24, Series A no. 263
- Scordino kontra Olaszország (no. 1)* [GC], no. 36813/97, ECHR 2006-V
- Sdruzeni Jihoceske Matky kontra Cseh Köztársaság* (dec.), no 19101/03, 2006. július 10.
- Sialkowska kontra Lengyelország*, no. 8932/05, 2007. március 22.
- Siegel kontra Franciaország*, no. 36350/97, ECHR 2000-XII
- Sigalas kontra Görögország*, no. 19754/02, 2005. szeptember 22.
- Sigma Radio Television Ltd kontra Ciprus*, nos. 32181/04 és 35122/05, 2011. július 21.
- Šikić kontra Horvátország*, no. 9143/08, 2010. július 15.
- Silva Pontes kontra Portugália*, 1994. március 23., series A n° 286-A
- Skorobogatykh kontra Oroszország* (dec.), no. 37966/02, 2006. június 8.
- Smirnov kontra Oroszország*(dec.), no. 14085/04, 2006. július 6.
- Société anonyme d'habitations à loyers modérés terre et famille kontra Franciaország* (dec.) n° 62033/00, 2004. február 17.
- Société anonyme Sotiris és Nikos Koutras ATTEE kontra Görögország*, no. 39442/98, ECHR 2000-XII
- Sokurenko és Strygun kontra Ukrajna*, nos. 29458/04 és 29465/04, 2006. július 20.
- Sovtransavto Holding kontra Ukrajna*, no. 48553/99, ECHR 2002-VII
- Speil kontra Ausztria* (dec.), no. 42057/98, 2002. szeptember 5.
- Sporrong and Lönnroth kontra Svédország*, 1982. szeptember 23, Series A no. 52
- Sramek kontra Ausztria*, no. 8790/79, 1984. október 22.
- Stanev kontra Bulgária*[GC], no. 36760/06, ECHR 2012
- Stankiewicz kontra Lengyelország*, no. 46917/99, ECHR 2006-VI
- Staroszczyk kontra Lengyelország*, no. 59519/00, 2007. március 22.
- Steel és Morris kontra Egyesült Királyság* no. 68416/01, ECHR 2005-II
- Stegarescu és Bahrin kontra Portugália*, no. 46194/06, 2010. április 6.

- Stepinska kontra Franciaország*, no. 1814/02, 2004. június 15.
- Storck kontra Németország*, no. 61603/00, ECHR 2005-V
- Stran Greek Refineries és Stratis Andreadis kontra Görögország*, 1994. december 9, Series A no. 301-B
- Stubbings és mások kontra Egyesült Királyság*, 1996. október 22., *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV
- Suda kontra Cseh Köztársaság*, no. 1643/06, 2010. október 28.
- Suküt kontra Törökország*(dec.), no. 59773/00, 2007. szeptember 11.
- Suominen kontra Finnország*, no. 37801/97, 2003. július 1.
- Sürmeli kontra Németország*, [GC], no. 75529/01, ECHR 2006-VII
- Süßmann kontra Németország*[GC], 1996. szeptember 16, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-IV
- Švarc és Kavnik kontra Szlovénia*, no. 75617/01, 2007. február 8.
- Syngelidis kontra Görögország*, no. 24895/07, 2010. február 11.
- Szücs kontra Ausztria*, 1997. november 24, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-VII
- Tabor kontra Lengyelország*,no. 12825/02, 2006. június 27.
- Taşkın és mások kontra Törökország*,n° 46117/99, ECHR 2004-X
- Tatishvili kontra Oroszország*, no. 1509/02, ECHR 2007-I
- Terra Woningen B.V. kontra Hollandia*, 1996. december 17, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-VI
- Teteriny kontra Oroszország*, no. 11931/03, 2005. június 30.
- The Holy Monasteries kontra Görögország*, 1994. december 9., Series A no. 301-A
- Thlimmenos kontra Görögország* [GC], no. 34369/97, ECHR 2000-IV
- Tiemann kontra France és Németország*(dec.), nos. 47457/99 és 47458/99, ECHR 2000-IV
- Tierce kontra San Marino*, no. 69700/01, ECHR 2003-VII
- Tinnelly & Sons Ltd és mások és McElduff és mások kontra Egyesült Királyság*, 1998. július 10, *Reports of Judgments and Decisions* 1998-IV
- Tocono és Profesorii Prometeiști kontra Moldova*, no. 32263/03, 2007. június 26
- Tolstoy Miloslavsky kontra Egyesült Királyság*, 1995. július 13, Series A no. 316-B
- Torri kontra Olaszország*, 1997. július 1, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-IV
- Toziczka kontra Lengyelország*, no. 29995/08, 2012. július 24.
- Tre Traktörer Aktiebolag kontra Svédország*, 1989. július 7, Series A no. 159
- Tregubenko kontra Ukrajna*, no. 61333/00, 2004. november 2.
- Treska kontra Albánia és Olaszország*, (dec.), no. 26937/04, ECHR 2006-XI (extracts)
- Tsfayo kontra Egyesült Királyság*, no. 60860/00, 2006. november 14.
- Tsikakis kontra Németország*, no. 1521/06, 2011. február 10.
- Turczanik kontra Lengyelország*, no. 38064/97, ECHR 2005-VI
- Tuziński kontra Lengyelország*, (dec) 40140/98, 1999. március 30.
- Uçar kontra Törökország*(dec.), no. 12960/05, 2009. szeptember 29.
- Ullens de Schooten és Rezabek kontra Belgium*, nos. 3989/07 és 38353/07, 2011. szeptember 20.
- Ulyanov kontra Ukrajna*(dec.), no. 16472/04, 2010. október 5.
- Unédic kontra Franciaország*, no. 20153/04, 2008. december 18.
- Unión Alimentaria Sanders S.A. kontra Spanyolország*, 1989. július 7, Series A no. 157
- Užkauskas kontra Litvánia*, no. 16965/04, 2010. július 6.
- Valová és mások kontra Szlovákia*, no. 44925/99, 2004. június 1.
- Van de Hurk kontra Hollandia*, 1994. április 19, Series A no. 288
- Van Droogenbroeck kontra Belgium*, 1982. június 24, Series A no. 50
- Van Orshoven kontra Belgium*, 1997. június 25, *Reports of Judgments and Decisions* 1997-III
- Varela Assalino kontra Portugália* (dec.), no. 64336/01, 2002. április 25.

- Vasilchenko kontra Oroszország*, no. 34784/02, 23 2010. szeptember 23.
- Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) kontra Svájc (no. 2)*no.32772/02, 2007. október 4.
- Verlagsgruppe News GmbH kontra Ausztria*(dec.), no. 62763/00, 2003. január 16.
- Vermeulen kontra Belgium*, 1996. február 20, *Reports of Judgments and Decisions* 1996-I
- Vernillo kontra Franciaország*, 1991. február 20, Series A no. 198
- Versini kontra Franciaország*, no. 40096/98, 2001. július 10.
- Vilho Eskelinen és mások kontra Finnország*[GC], no. 63235/00, ECHR 2007-II
- Vocaturu kontra Olaszország*, 24 May 1991, series A no. 206-C
- Voggenreiter kontra Németország*, no. 47169/99, ECHR 2004-I (extracts))
- Von Maltzan és mások kontra Németország* (dec.) [GC], nos 71916/01, 71917/01 és 10260/02, ECHR 2005-V
- Wagner és J.M.W.L. kontra Luxembourg*, no. 76240/01, 2007. június 28.
- Waite és Kennedy kontra Németország*, [GC], no. 26083/94, ECHR 1999-I
- Warsicka kontra Lengyelország*, no. 2065/03, 2007. január 16.
- Weissman és mások kontra Románia*, no. 63945/00, ECHR 2006-VII (extracts)
- Werner kontra Ausztria*, 1997. november 24, *Reports of Judgments and Decisions*1997-VII
- Wettstein kontra Svájc*, no. 33958/96, ECHR 2000-XII
- Wierzbicki kontra Lengyelország*, no. 24541/94, 2002. június 18.
- Wiesinger kontra Ausztria*, 1991. október 30, series A no 213
- Woś kontra Lengyelország*, no. 22860/02, ECHR 2006-VII
- Wynen kontra Belgium*, no. 32576/96, ECHR 2002-VIIN
- X. kontra Franciaország*, 1992. március 31, Series A no. 234-C
- Yagtzilar és mások kontra Görögország*, 41727/98, ECHR 2001-XII
- Yakovlev kontra Oroszország*, no. 72701/01, 2005. március 15.
- Yavorivskaya kontra Oroszország*, no. 34687/02, 2005. július 21.
- Yvon kontra Franciaország*, no. 44962/98, ECHR 2003-V
- Z és mások kontra Egyesült Királyság* [GC], no. 29392/95, ECHR 2001-V
- Zagorodnikov kontra Oroszország*, no. 66941/01, 2007. június 7.
- Zalli kontra Albánia*(dec.), no. 52531/07, 2011. február 8.
- Zander kontra Svédország*, 1993. november 25, Series A no. 279-B
- Zapletal kontra Cseh Köztársaság* (dec.), no. 12720/06, 2010. november 30.
- Ziegler kontra Svájc*, no. 33499/96, 2002. február 21.
- Zielinski és Pradal és Gonzalez és mások kontra Franciaország* [GC], nos. 24846/94 és 34165/96-től 34173/96-ig, ECHR 1999-VII
- Zimmermann és Steiner kontra Svájc*, 1983. július 13, Series A no. 66
- Zollmann kontra Egyesült Királyság*, (dec.), no. 62902/00, ECHR 2003-XII
- Zolotas kontra Görögország*, no. 38240/02, 2005. június 2.
- Zumtobel kontra Ausztria*, 1993. szeptember 21, Series A no. 268-A
- Zvolsky et Zvolska kontra Cseh Köztársaság*, no. 46129/99, ECHR 2002-IX